Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Postilla (interpolata) super epistolas Pauli - Cod. Aug. pap. 31

Nicolaus <de Lyra>

[Reichenau], 1435

Ad Hebreos

urn:nbn:de:bsz:31-73039

Visual Library

in hac q(uam) possidis in d(omi)no i(dest) q(uam) ip(s)e d(omi)n(u)s
principaliter et ip(s)e per me fecundauit ¶
Confidens (et)c(etera). Hec e(st) ultima pars uel
uel epistole conclusio in qua p(ri)mo dicit
se scripsisse philomoni confidens de p(ro)m-
titudine sue obediencie dicens Confidens
(et)c(etera) et patet. 2o mandat sibi hospitiu(m)
parari ex amicicia speciali dicens Simul
autem (et)c(etera). 3o salutat ex parte socioru(m)
suorum d(icens). Salutat te epaphras (et)c(etera). Et
ultimo b(e)n(e)dicit ei et aliis simul d(icens). Gra-
tia d(omi)ni n(ost)ri ihesu xpisti que e(st) arra vite be-
ate cu(m) sp(irit)u v(est)ro sup(ra) sit perpetualiter
Amen

Incipit ep(isto)la ad hebreos

Cum venit q(uo)d
perfectu(m) est e-
uacuabitur quod
ex parte est p(ri)m(a)
ad cor(inthios) 13. Quo-
niam etiam illi
qui de iudaismo
conuertebantur ad fidem xpisti nimis
zelabant et indiscrete p(ro) lege moisi
secundum quod scribit(ur) in libro actuu(m)
ap(osto)lo(rum) in quo quidem libro texit(ur)
historia nascentis eccl(es)ie. Vt dicit
ieronimus in ep(isto)la ad paulinu(m). Vn-
xxi capitulo introducitur verba beati ia-
cobi loquentis ad paulum ap(osto)l(u)m de iudeis
conuersorum ad fidem xpisti p(ro) lege moysi
sic dicentis Vides frater quot milia sunt
in iudeis qui crediderunt xpisto et om(ne)s
sunt emulatores legis (et)c(etera). Et in tantum p(ro)
lege moysi zelabant q(uod) dicebant eam ne-
cessariam ad salutem apostolis obseruari ut
h(abetur) actu(um) 14. Quidam discedentes de iudea
in anthiochiam vbi erat eccl(es)ia fideliu(m)
inchoata. Docebant fratres quia n(isi) circu(m)-
cidamini secundum morem moysi non potes-
tis salui fieri. Et inde orta fuit heresis
nazareorum dicentium obseruancia(m) omni le-
galiu(m) esse necessariam ad salutem. Vt dicit aug(ustinus)
libro de heresibus. Paulus igitur adeo
doctus non solum humanis per inspiracionem
sicut ceteri ap(osto)li sed etiam alias excessus
medis per apertam visionem in rap-
tu secundum aug(ustinu)m ad paulinam de videndo
deo. Videns hanc s(cilicet) obseruanciam lega-
lium esse contra euangelii veritatem scrip-
sit hanc ep(isto)lam iudeis hebreis ad fidem xpisti
conuersis in ea manifeste ostendens imper-
fectionem legis respectu euangelii et
per consequens eius cessationem in tempore p(er)-
fectionis quod est tempus xpisti. Et ex
hoc patet q(uod) ista ep(isto)la inter ep(isto)las pau-
li p(ri)ma e(st) ex ordine doctrine licet sit
ultima scribendi tempore q(uod) patet ex
duobus p(ri)mo ex modo scribendi q(ui)a hanc
ep(isto)lam scripsit ap(osto)lus hebraice ut ma-
gis crederetur in sacra scriptura autem
hebraica antiquior est inter omnes
secundum quod dicit libro 3o ethimologiarum
Vnde et alie lingue diriuantur ab hebraica
et quantum ad sonum et quantum ad notacionem

quod patet ex litteris grecis prima enim littera
hebraica dicitur aleph 2a beth prima in
greco dicitur alpha 2a betha et sic de aliis sal-
tem ut in pluribus Unde patet quod littere
grece sunt derivate ab hebreicis et non
est dubium quod latine sunt derivate a grecis
sicut ydioma latinum ab ydiomate greco
et sic patet propositum Quarto hoc patet ex
forma quia in hac epistula veritas legis e-
vangelice et eius perfectio ostenditur
In aliis autem epistulis paulus apostolus ad
observationem evangelii fideles hortatur
hebreos autem legis veritatem agnoscere
quam apparentem observare Patet igitur
quod hec epistula ut dictum est est prima vel
prior ordine doctrine In verbo igitur
preassumpto tria designantur ad evi-
denciam huius epistule primum est imperfec-
tio legis mosaice 2m est perfectio
legis evangelice 3m est ordo utriusque
quia primum tangitur cum dicitur quod ex par-
te est 2m cum dicitur quod perfectum est 3m
cum dicitur venit et evacuabitur quia ad-
veniente evangelio lex evacuatur
vel magis concluditur Primo igitur
in verbo preassumpto tangitur imperfectio
legis mosaice cum dicitur quod ex parte
est pars enim habet rationem imperfecti
sicut per oppositum totum habet rationem per-
fecti secundum quod dicitur 3 phisicorum Totum
et perfectum idem sunt Et ideo imper-
fectio legis mosaice bene designatur
cum dicitur ex parte Ad cuius evi-
denciam notandum quod in lege divina occur-
runt tria consideranda Primum est
fides unius dei que est quasi principium
ad susceptionem legis divine quia per

fidem populus adunatur cui lex datur
quia lex non datur nisi populo aliquo
modo adunato 2m est ipsa lex vel cor-
pus legis quod consistit in preceptis ma-
datis vel moralibus 3m est eius finis
finis autem legis divine est beatitudo
eterna sicut finis legis politice
et humane est felicitas politica
In istis tribus lex mosaica inve-
nitur imperfecta quod patet de primo scilicet
de fide quia licet in illa lege fuit
noticia aliqualis unius dei et etiam
christi in quodam generali tamen non
fuit noticia explicata trinitatis per-
sonarum in unitate essencie nec
per consequens incarnationis Cuius racio est
quia sicut cognicio naturalis procedit de
imperfecto ad perfectum ut dicitur primo phisicorum
Unde et pueri primo vocant omnes
viros patres et omnes feminas matres
postea distinguunt Ita similiter super-
naturalis cognicio minor fuit in veteri lege
quam in nova in qua per christum veri-
tas lucide est revelata Propter quod
dicit salvator Jo 17 Pater manifes-
tavi nomen tuum hominibus quos de-
disti michi etc In figura huius mo-
yses loquebatur ad populum velata
facie ut habetur exo 34 quia misteria
fidei nostre erant figuris et enig-
matibus velata Propter quod patres
veteris testamenti poterant dicere
illud quod scribitur prima ad co-
rinthios 13 Ex parte cognoscimus et ex
parte prophetamus Similiter lex
mosaica fuit imperfecta quantum
ad secundum quod est legis corpus
sive mandatum ipsius Ad cuius

euidenciam considerandu q mandata legis triplicia distinguit' quia quedam sunt moralia precepta cui9 modi sunt illa que sunt de dictamine racionis eciam si nulla lex esset posita Sicut est illud mandatum quod scribit' exo· 20 honora patrem tuum et matrem &c Et similiter illud qd' per mod' nominacionis scribitur leuit' xix Coram cano capite consurge et honora personam senis et consimilia Quedam autem sunt iudicialia precepta q sunt determinaciones quedam moralium preceptorum in ordine ad proximum sicut de dictamine racionis naturalis e q hr Exo 22 Maleficos non pacieris viuere Set modus mortis ut q lapidentur et decapitentur vel comburantur et huius pertinet ad determinacionem legis et determinatur in iudicialibus preceptis Quedam autem sunt cerimonalia et sunt determinaciones moralium preceptorum in ordine ad deum sicut de dictamine racionis naturalis e q deus honoret' et io datur de hoc preceptum morale Exo· 20 memento ut diem sabbati sanctifices &c Modus tamen honorandi deum ut per talia vel talia sacrificia vel talibus temporibus et huiusmodi pertinet ad determinacionem legis et hoc determinatur in cerimonalibus preceptis propter quod preceptum predictum Exo· 20 Memento ut diem sabbati sanctifices quantum ad determinacionem temporis scilicet diei sabbati cerimoniale e Morale autem in quantum ibi precipit' q homo vacet diuinis Ista autem tria predicta genera preceptorum in lege moysi sunt inperfecta Et hoc

declaratur primo in moralibus preceptis dupliciter racione Prima racio e ista quia precepta moralia in lege moisi ordinabant actus hominis exteriores tantum propter quod aplus in epla ad Ro· 3 vocat legem moisi legem factorum De actibus autem interioribus in quibus principaliter consistit bonum mais modicum ordinabant aut parum Sed contra hoc videt' e illud quod habetur exo· 20 vbi concupiscencia prohibetur Non concupisces vxorem proximi tui &c Dicendum e secundum antiquos doctores q talis concupiscencia non prohibet' in quantum erat solo latens in corde sed prout prorumpebat exterius per aliqua signa vt per verba scurrilia impudicos tactus et oscula et huiusmodi Et io sic exponunt Non concupisces .i. signa concupiscencie non facies Vnde ad phil 3 dicit q lex vetus prohibebat manum non animum Vel secundum alios dicendum q licet lex vetus prohibet concupiscenciam aliquam latentem hoc tamen erat in paucis scilicet in mechia et furto· Iterum in istis in sufficienter prohibebat concupiscenciam quia non puniebat transgressores et sic patet q insufficienter lex mosaica ordinabat actus interiores 2a racio e quia lex mosaica eciam actus exteriores insufficienter ordinabat sicut patet deut' 23 Vbi dicit Non feneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniam nec fruges aut aliquam aliam rem sed alieno alibi enim permitti' vsura cum extraneis personis quod est illicitum et contra dictamen recte racionis Similiter deut' 24 permitti' viro dare vxori libellum repudij et ex causa modica Vnde ibidem di-

Si accepit homo uxorem et habuerit
eam et non invenerit gratiam in oculis
eius propter aliquam foeditatem scribet
libellum repudii et dabit in manu eius
et dimittet eam de domo sua. Indissolubi-
litas autem coniugii per totam vitam
est de dictamine iuris naturalis ut alias de-
claravi super 4. Et sic patet quod lex
vetus imperfecta fuit in moralibus.
Propter hanc autem imperfectionem lex
mosaica dicitur pedagogus. Unde ad Gal.
3 capitulo. Regula priorum et imper-
fectorum in quibus non queritur perfectio
interior sed ab exterioribus inhonestis ti-
more discipline reprimuntur. Et in exteri-
oribus actibus multa eis permittuntur
que non permittuntur viris per-
fectis. Propter quod Augustinus libro de spiritu
et littera exponens illud 2 Cor. 3 littera
occidit et hoc est intelligendum non
tantum de cerimonialibus sed etiam de mo-
ralibus veteris legis quia sic non prohibebat
aliqua que de se sunt mortifera ut
patet ex predictis. Propter quod dicitur
ad Ro. 3. Ex operibus legis non iustifi-
cabitur omnis caro. Secundo ostenditur quod ce-
rimonialia sunt imperfecta. Ad cuius e-
videntiam considerandum quod cerimonie ve-
teris legis sunt in quadruplici differentia. Que-
dam pertinent ad sacramenta, quedam
ad sacrificia, quedam ad observationem
et quedam ad sacra. Sacra autem
et observationes ordinantur ad sacrifi-
cia et sacramenta, quia sacra dicuntur
vasa et loca et huiusmodi quibus ute-
bantur in sacrificiis et ritu colendi.
Observationes dicuntur quidam modi re-
ligiose vivendi quibus utebantur
iudei qui erant populus peculiaris ip-
sius dei ut patet quod se abstinerent se
ab aliquibus cibariis et potibus et ves-
tibus et consimilibus ex hoc quod erant
populus deo consecratus per sacramentum cir-
cumcisionis et alia sacramenta. Non autem
certum est quod ex fine accipitur ratio eorum que
sunt ad finem. Et ideo si ostenditur quod
sacrificia et sacramenta erant imper-
fecta quia ~~ordinabantur ad dicta predi-~~
sufficit ostensum quod sacra et obser-
vationes erant imperfecta quia ordinabantur
ad dicta predicta sicut ad finem ut predictum
est. Quod autem sacrificia veteris legis es-
sent imperfecta ostenditur quia quedam erant
sacrificia pro peccato oblata et hec
erant imperfecta quia non poterant
auferre peccata. Propter quod dicit
apostolus ad Hebreos 10 Impossibile est
sanguine hircorum et taurorum auferri
peccata. Et iterum ibidem Omnis qui-
dem sacerdos scilicet veteris legis presto
est cotidie ministrans et easdem of-
ferens hostias que non possunt auf-
ferre peccata. Ut idem habetur Ysa.
40 capitulo Libanus non sufficiet
ad succendendum et animalia non suffi-
cient ad holocaustum. Libanus autem
hic vocatur primum templum quod
fuit factum de lignis Libani. Animalia
autem ibi oblata et quoad partem
concremata non sufficiebant ad
amotionem peccati. Alia autem erant
sacrificia pacifica ex devotione ob-
lata ad gratiam dei impetrandam seu
ad beneficium divinum. Et illa erant im-
perfecta quia gratia divina seu benefi-
cium divinum non impetrabatur ratione
oblati muneris licet aliquando daretur propter
devotionem et fidem ~~[illegible]~~ of-

ferentis et hoc est quod dicit apostolus ad hebreos
9 tabernaculum factum est primum et secundum
que est parabola instantis temporis iuxta
quam munera et hostie offeruntur que
non possunt secundum conscientiam perfectum facere
servientem perfectio conscientie est per
donum gratie et sic patet propositum quantum
ad legis sacrificia Similiter sacramenta
veteris legis erant imperfecta Ad cuius
evidentiam considerandum quod illa sacra-
menta erant ordinata ad faciendum ho-
mines ydoneos ad cultum divinum et eo-
rum aliqua erant communia toti populo tam vi-
ris quam mulieribus ut purificationes
aliquorum attactu immundi vel mortui que
purificationes fiebant per aspersionem
aque expiationis de qua habetur numeri 19
et consimilia aliqua autem erant sacra-
menta solis viris quemadmodum sicut
circumcisio aliqua solis sacerdotibus
ut consecratio et unctio sacerdotum
et huiusmodi Cuius ratio est quia sacerdotes
speciali modo applicabantur ad cultum dei
Ista tamen sacramenta predicta erant im-
perfecta quia non conferebant gratiam
sine qua non efficiuntur homines ydonei
ad cultum divinum Ideo sacramenta legalia
dicuntur egena et infirma ad gala-
tas 4 ubi dicitur sic Nunc autem cum cog-
noveritis deum immo cogniti estis a deo
quomodo convertimini iterum ad egena et in-
firma elementa Dicuntur autem infir-
ma quia non conferebant aliquam pota-
tem spiritualem sicut conferunt
sacramenta nove legis Similiter
dicuntur egena quia non confere-
bant gratiam que necessaria est ad bene
utendum illa potestate Sed contra hoc
videtur quia in expositione levitici quarto
ubique dicitur quod illa sacramenta reddebant

homines ydoneos ad cultum divinum Di-
cendum quod talis ydoneitas per quandam
mundiciam et expiationem corporalem dicebatur
Sicut in nova lege aliquis dicitur inceptus
administrandum vel celebrandum propter in-
mundiciam manuum loco manuum reddit-
tur aptum sed hec aptitudo est tantum
corporalis Sicut erat de aptitudine que
dabatur per sacramenta veteris legis
propter hoc dicuntur ista sacramenta
emundationes carnis ut habetur ad hebreos 9
ubi dicitur sic Sanguis hircorum qui
scilicet offerebatur in consecratione sacerdotum
et cinis vitule aspersus quo omnes im-
mundi attactu mortui vel in[redlined]
mundi ut dictum est Inquinatos sancti-
ficat ad emundationem carnis scilicet corporis
quia sicut dictum est talia non confere-
bant gratiam sed auferebant quedam im-
pedimenta et irregularitates impedien-
tes a tabernaculi ingressu Sicut in le-
ge nova patet per exemplum quando ei-
am prelatos dispensatur cum aliquo illegit-
time nato vel privato uno oculo vel
huiusmodi non confertur ex hoc sibi gratia
sed tantum tollitur irregularitas Sed
contra hoc videtur quod secundum doctrinam
sanctorum circumcisio tollebat peccatum
originale et per consequens conferebant gratiam
ut communiter tenetur ¶ Dicendum secundum
antiquam opinionem quod tollebat peccatum o-
riginale non tamen conferebat
gratiam hec enim erat prima circumcisi-
onis ut tenetur a multis et magis
quorum communes propter pluralitatem habet o-
mitto Et in hac differebat a baptismo
qui non solum aufert peccatum ori-
ginale sed confert gratiam Aliter potest
dici quod si in circumcisione conferebat gratiam
hoc non erat in virtute illius

sacramenti sed ex fide christi venturi quam
protestabatur ille qui circumcidebatur si
adultus erat vel alius pro eo si parvulus
erat et hoc est quod dicitur quoniam quod vale-
bat ex fide significationis non autem ex
opere operato per quem modum valent
valent sacramenta nove legis Patet
igitur quod ceremonialia precepta erant
imperfecta quod patet ex duobus Primo
ex modo inducendi homines ad obser-
vationem iustitie ad quam ordinabantur
iudicialia precepta Secundo ex ipsis pre-
ceptis Primum patet sicut quantum est imper-
fectorum hominum ut inducantur ad ius-
titiam observandam per timorem pe-
ne Unde dicit Oracius libro epistolarum
Oderunt peccare boni virtutis a-
more Oderunt peccare mali for-
midine pene Hoc autem declaratur
ratione quod illud quod timore fit penale
est et non delectabile Unde dicitur prima
Iohannis 4to timor penam habet Opus
autem virtuosi non est penale virtuo-
so et perfecto sed magis delectabile propter
quod dicitur in 2o ethicorum quod signum
habitus generati est delectatio in opere. Lex
mosaica inducebat homines ad iustitiam
observandam per timorem penarum
propter quod dicitur lex timoris Et in signum
huius lex data fuit in terroribus ut patet
exodi 19 Iam advenerat dies tercius
in quo scilicet data est lex sequitur Et
ceperunt audiri tonitrua et micare
fulgura et nubes densissima operire mon-
tem clangorque buccine vehementius
perstrepebat timuitque populus qui e-
rat in castris Et similiter eadem
ratione facies moysi apparuit cornu-
ta quando secundo apportavit legem moysi

mirabilis descriptione Et timuerunt
filii israel ut habetur exodi 34 Et cornibus
enim illis designabatur terror et severitas
legis Patet igitur primum videlicet
imperfectio iudicialium preceptorum ex
modo inducendi ad opera iustitie per
timorem pene Secundo idem patet ex
ipsis iudicialibus preceptis quia aliquem
infligebant penam innocenti et
aliquem culpabilem non puniebant Primum
patet quod illud quod dicitur numeri
35 de homicidio casuali vel dicitur
talis qui fortuitu absque odio est in-
imicus id est interficiebat hominem de-
bebat fugere ad unam civitatem refu-
gii et ibi manere usque ad mortem sum-
mi sacerdotis quod aliquando erat per
magnum tempus et per consequens talis
qui erat innocens cum homicidium
fuisset casuale et involuntarium
sine culpa puniebatur gravi pena
quia oportebat eum exulem esse per
magnum tempus a sua civitate et
sua possessione Secundum patet quod scribitur
de tali fugitivo innocente. quod si extra
fines urbium inventus fuerit et per-
cussus ab eo qui ultor est sanguinis
absque noxa erit qui eum occiderit. De-
buerat enim profugus usque ad mortem
summi pontificis in urbe residere
Et sic patet quod interfectio innocentis
in tali casu remanebat sine pena
que tamen est gravis pena. talis autem
imperfectio legis conveniebat im-
perfectioni populi qui erat pronus ad ef-
fusionem sanguinis Et ideo si in-
terfector amici remaneret in sua
civitate inter amicos interfecti
Et in periculo mortis esset ipsius innocens
et sic de facili possent in populo

homicidia multiplicari. Et ideo ad hec mala euitanda data est lex predicta de ciuibus fuga quamuis etc. innocens. Et eadem ratione parcebat lex si ad amicus mortuum interficeret cum extra fines ciuitatis refugij ut sit togatum in urbe romane non ex sua culpa sed propter homicidia euitanda ad que populus tamquam imperfectus erat pronus. Exemplum ad hoc ydoneum ponit philosophus 5 ethicorum dicens quod alique leges sunt similes regulis quibus utuntur artifices in pluribus ad dolandum lapides illius regionis sunt male dolabiles ideo utuntur artifices regulis plumbeis ut possint tortuositati lapidum applicari. Sic in ueteri testamento date sunt leges aliquam imperfectionem habentes propter imperfectionem illius populi. Patet igitur ex predictis quod legis precepta tam cerimonialia quam moralia quam etiam iudicialia erant imperfecta. Propter quod dicit dominus Ezechielis 20 capitulo Dedi eis precepta non bona et iudicia in quibus non uiuent et pollui eos in muneribus suis. Dicit precepta quantum ad moralia que dicuntur non bona non propter hoc quod ibi aliquod malum preciperetur sed quia per ipsa actus exteriores eorum imperfecte ordinabantur ut visum est. Addit iudicia in quibus non viuent quantum ad cerimonialia quia per illa que offerebantur a peccatis polluti emundebantur et tamen non mundabant ut visum est supra. Patet igitur quod lex mosaica erat imperfecta si consideretur ipsum corpus legis. Similiter lex mosaica erat imperfecta si consideretur eius finis. Dicitur enim finis legis humane est felicitas politica

ita finis legis diuine est felicitas eterna non solum legis noue sed etiam veteris. Propter quod dicit apostolus Ro. 10. Finis legis christus in quo consistit beatitudo obiectiue secundum quod dicitur Jo. 17 Hec est vita eterna ut cognoscant te solum deum et quem misisti ihesum christum. Hunc autem finem non consequitur nisi per gratiam secundum quod dicitur ad Ro. 6. Gratia dei vita eterna. Lex autem mosaica non poterat gratiam conferre ut visum est et per consequens non poterat ad hunc finem introducere. Propter quod patres veteris testamenti quantumcumque iusti descendebant ad inferna ad lymbum patrum. Propter quod dixit sanctus iob 17 In profundissimum inferni descendet anima mea. Propter quod felicitas eterna non promittebatur in lege manifeste sed tantum sub figura prosperitatis terrene. Et si aliter promittitur hoc est raro et obscure. Propter quod dicit apostolus ad Hebreos 10 Umbram habens lex futurorum bonorum non ipsam ymaginem rerum quia non manifeste sed obscure futura bona que sunt celestia promittebat. Patet igitur ex predictis imperfectio legis quantum ad id quod est legi proprium et quantum ad legis corpus et quantum ad finem ipsius. Propter quod dicit apostolus ad He. 7 Nichil ad perfectum lex. Et hec imperfectio designatur cum dicitur in volumine primo propositio ex parte ut predictum est. Propter quod de hoc patet expositum illud quod dicitur Iob 26 Ecce hec ex parte dicta sunt viarum dei. Vie enim deueniendi ad deum sunt vetus et nouum testamenta sed ea que in veteri testamento dicta sunt illa sunt ex parte quia sunt imperfecta ut patet per predicta. Secundo pri-

cipaliter tangitur in uerbo apposito per-
fectio legis ewangelice cum dicitur id
quod perfectum est. Et patet eius perfectio
comparando eam ad legis imperfectionem que per-
fecta est respectu cognitionis fidei et re-
spectu preceptorum et respectu finis in qui-
bus lex mosaica erat imperfecta. Quod
autem cognitio dei perfecta sit in noua
lege patet per illud quod habetur Io. 17 pater
manifestaui nomen tuum etc. In figura
autem huius uelum templi fuit scissum
in christi passione ad ostendendum quod declarata
et manifesta erant que prius latebant sub
uelamine. Propter quod ipsa lex noua
tamquam perfecta in cognitione est. Donum per-
fectum descendens a patre luminum ut habetur
iacobi 1o. Similiter lex noua perfec-
ta est quantum ad ipsum corpus legis scilicet quantum
ad precepta moralia quantum ad sacramenta
et quantum ad sacrificia. Primo patet hoc
de preceptis moralibus quia lex noua
perfecte ordinat actus humanos non
solum exteriores sed etiam interiores
et in hac imperfectione legis supplet
quod dicit saluator Mt 5. imperfectionem legis
adimplendo. Audistis quia dictum est an-
tiquis non occides qui autem occiderit
reus erit iudicio. Ego autem dico uobis
quia omnis qui irascitur fratri suo reus
erit iudicio. In quo ordinat motum in-
teriorem ut patet. Similiter lex no-
ua actus exteriores ordinat nullum
malum permittendo. Propter quod dicit
saluator Mt 12. Dico autem uobis quoniam
omne uerbum ociosum quod locuti fu-
erint homines super terram reddent
rationem in die iudicii. Si autem hic
prohibet uerbum ociosum et per consequens
uerbum nociuum et multo fortius
omnem actum malum patet Mt 5 per-
suppletionem preceptorum moralium ue-
teris legis concludit perfectionem euangelii di-
cens. Estote ergo perfecti etc. Perficit autem
christus moralia precepta legis eis
consimilia ewangelica superaddendo
propter quod Math. 19 iuuenem dicenti
se custodisse mandata legis et querenti
ulterius uiam perfectionis. Dicit
saluator. Adhuc unum tibi deest
si uis perfectus esse uade et uende
omnia que habes et da pauperibus
et habebis thesaurum in celo et ueni et
sequere me. Tercio dico quod lex noua
perfecta est quantum ad sacramenta. que
conferunt graciam quod non facie-
bant sacramenta ueteris legis. Propter
hoc dicitur Ioh. 1o per moisen da-
ta gratia est et ueritas per ihesum christum.
Propter hoc de iohanne baptista qui per
suam predicationem et suum baptisma
disponebat populum ad christi baptismum
et per consequens ad alia sacramenta cum
baptismus sit ianua aliorum sacramentorum
luce primo dicitur. Ipse precedet ante illum
in spiritu et uirtute helye parare
domino plebem perfectam. Quarto lex no-
ua perfecta est quantum ad sacrificia
quia in ipsa est unum sacrificium per-
fectissimum scilicet eucharistia. que non est
tantum sacramentum sed etiam sacri-
ficium quia ibi christus quodammodo
ymolatur et fructus sue uindicte
passionis applicatur. Illud autem
sacrificium tamquam unum et perfectum
fuit in lege figuratum per multa
sacrificia et uaria sicut perfectum
ad imperfectum. Propter quod dicitur Io. primo
Ecce agnus dei qui tollit peccata mundi

i. peccata. secundum illud quod dicit hebr.
10. prima causa 3° c° ipse est propiciacio
pro peccatis nostris non autem pro nostris tantum
sed etiam pro totius mundi. 2° apparet eius
perfectio quia augmentat graciam secundum
quod dicitur Io. 6. Qui manducat me vi-
vit propter me per augmentum scilicet gracie
De utroque autem effectu huius sacramenti
dicitur hebre. 10. hic autem unam pro
peccatis hostiam offerens i. se ipsum se-
det in dexteram dei patris sequitur
Una enim oblatione consummavit in sem-
piternum sanctificatos. Et remotio culpe
ostenditur cum dicitur in auctoritate Unam pro
peccatis hostiam offerens. Collacio et
augmentatio gracie cum subditur. Con-
summavit in sempiternum sanctificatos
et sic perfectio evangelii patet ex per-
fectione evangelii sacrificii. propter quod
dicitur ad hebre. 9. Christus assistens
pontifex futurorum bonorum per amplius
et perfectius. 3° ostenditur perfectio
legis evangelice quantum ad iudicialia
quia inducit ad observantiam legis non
per timorem pene. sed per amorem
iusticie quod est proprium perfectorum ut supra
dictum est propter quod lex nova dicitur
lex perfecta secundum quod dicitur Iaco. 1°
Qui autem prospexerit in lege perfecte
libertatis etc. Item quia nullum innocentem
punit. nec aliquod malum impunitum
relinquit quia etiam verba ociosa
punienda ostendit ut supra dictum est
et non solummodo verba ociosa sed etiam
malas cogitaciones secundum quod dicitur Math.
5° Ego autem dico vobis quod quicumque
viderit mulierem ad concupiscendum eam
iam mechatus est in corde suo. propter
quod lex nova est lex perfecta. Quarto cum

patet ex exposicione illud Cant. 6. Una est colum-
ba mea perfecta mea. Dicitur enim lex
nova columba methaphorice quia est sine
felle amaritudinis nullum in noxium pre-
merens. Dicitur etiam perfecta quia
nullum malum permittens. Et sic apparet
perfectio legis evangelice quantum ad legis
corpus quod continet mandata. Similiter
lex nova perfecta est quantum ad finem legis
qui quidem finis est vita beata ad quem
finem immediate introducit lex evan-
gelica quod non potuit lex vetus nisi
tantum in figura. propter quod dicit apostolus
ad hebre. 12. Non accessistis ad tractabi-
lem ignem i. corporalem et sensibilem. Sic
accesserunt iudei in monte Synai. sed ac-
cessistis vos scilicet credentes in Christo. ad
Syon montem civitatem dei viventis
celestem Ierusalem et multorum milium an-
gelorum frequenciam et primitivorum qui con-
scripti sunt in celis in iudicem omnium deum
et spiritum sanctorum perfectorum. propter quod apostolus
ad hebre. 7. postquam dixerat. nihil
ad perfectum adduxit lex scilicet lex vetus
adduxit introductio vero melioris
spei per quam proximamus ad deum scilicet in lege
nova. Patet igitur ex predictis quod lex
nova perfecta est quantum ad cognicionem
fidei primam et quantum ad ipsum corpus le-
gis et quantum ad eius finem. Ista autem
perfectio figurata est 3 Reg. 6. ubi dicitur
sic perfecta est domus domini in omni opere
suo. lex enim nova potest convenienter dici
domus domini quia huius domus ipse est
edificator quia lex nova data est a Christo
immediate. Non autem lex vetus. secundum
quod dicitur ad hebre. primo Multifarie
multisque modis olim deus loquens patri-
bus in prophetis novissime diebus istis

locutus est nobis in filio scilicet consubstan-
tiali et eterno ut ibidem subditur. Dicitur
etiam lex nova domus domini quia ipse
huius domus inhabitator quia in sacramen-
to et sacrificio nove legis scilicet eukaristia con-
tinetur totus corporis realiter. Unde igitur
dicitur perfecta est domus domini in omni
opere suo quia perfecta est lex nova
in cognitione fidei in preceptis moralibus
in sacrificiis in sacramentis et iu-
dicialibus et perfecte introducit ad fi-
nem legis scilicet vitam beatam que est
finis divine legis et sic patet primum princi-
pale. Secundo principaliter ostenditur in illo
primo assumpto ordo utriusque scilicet legis et
ewangelii cum dicitur Cum venit hoc e-
vacuabitur illud id est illud in quo ad venti-
ente ewangelio lex ostenditur eva-
cuari. Ubi ostenditur triplex ordo
legis et ewangelii scilicet ordo temporis
dignitatis et virtutis. Prioritate vero
temporis lex vetus prior est quam nova
quia erat quedam dispositio ad ipsam in
quantum per eam retrahebantur homines ad ydo-
latria et tenebantur sub cultu unius dei
et sic disponebantur ad susceptionem
ewangelii et hoc est quod dicit apostolus ad
Gala. 3. Prius autem quam veniret fides
id est lex ewangelium ubi habetur fides
explicata sub lege custodiebamur con-
clusi in eam fidem que revelanda erat.
Prioritate autem dignitatis est econ-
trario quod apostolus ad Gal. 4 comparat
duo testamenta duobus filiis abrahe
quorum origine secundum carnem natus est
prius autem scilicet ysaac per repromissionem
ex quo quod fuit prior dignitate. Si-
militer lex nova prior est dignitate
veteri testamento ordine efficacie et

virtutis quia obligatio illius legis
cessat adveniente ewangelio secundum
quod dicitur ad Gal. 3. At ubi venit fides
iam non sumus sub pedagogo id est sub
lege que erat pedagogus noster in christo
ut ibidem dicitur quia lex evacuatur ad
veniente ewangelio. Considerandum
tamen quod diversimode evacuantur pre-
cepta moralia legis et cerimonialia
et iudicialia. Ad cuius intellectum sciren-
dum est quod quando fit mutatio a contrario
in contrarium contrarium a quo totaliter
evacuatur sicut quando ex albo fit nigrum
albedo tollitur. Quando autem ex imper-
fecto fit perfectum non tollitur tota-
liter ~~contrarius~~ terminus a quo sed tantum
eius imperfectio sicut quando ex minus albo
fit magis album non tollitur albe-
do precedens sed tantum eius imperfectio.
Ulterius considerandum quod quando corrumpitur
terminus a quo per actionem illud quod est
ei adiunctum corrumpitur. Potest tamen
manere cum termino ad quem si non habet
ad ipsum contrarietatem non tamen
manet idem numero sed specie tantum
sicut quando de aere fit ignis ma-
net qualitas libera. Cerimonialia
igitur evacuantur primo modo quia con-
trariantur nove legis cultui. Ad
cuius intellectum sciendum quod cerimonie
sicut dictum est ordinantur ad cultum
divinum secundum quod dicit augustinus enchiridion
tertio capitulo Deus colitur spe fi-
de et caritate loquendo de cultu in-
teriori. Igitur cerimonie que sunt quedam
protestationes cultus interioris debent
concordare cultui divino interiori qui est
per fidem et caritatem. Est autem
triplex status hominis. Unus in quo

hetur fides et spes de bonis celesti-
bus et de hiis per que ad ipa introdu-
cimur scilicet de misteriis xpi et de cetris sicut
de futuris et hic est status veteris testa-
menti Alius est status veteris testa-
menti in quo habetur fides de bonis
celestibus sicut de futuris sed de hiis per
que introducimur ad celestia scilicet de mis-
teriis xpi habetur fides sicut de preteritis
vel presentibus et hic est status nove le-
gis Tercius status est in quo utraque habentur
tamquam presencia et euidencia et nil cre-
ditur et hic est status patrie In illo
autem statu 3o ubi nichil creditur
nichil est cerimoniale vel figurale ad
cultum pertinens secundum quod dicitur Apocalypsis
21 Templum non vidi in ea dominus deus
omnipotens templum illius est Pa[t]ingitur etc
adueniente statu secundo scilicet noue legis
cerimonie primi status a legis veteris ces-
sare debuerunt et induci alie que conue-
nirent statui noue legis in quo bona
celestia expectantur de futuro sed bene-
ficia xpi ipsa sunt de preterito Et ideo
quia cerimonie veteris legis significabant
xpm venturum dignum est quod euacuentur
in noua lege in qua misterium xpi iam
est preteritum et hoc est quod dicit apostolus
ad hebreos 9 translato sacerdocio necesse
est ut legis translacio fiat Quantum ad ce-
rimonialia thurificacionis tamen excepta
quia non significabat xpi misterium
venturum directe sed deuocionem quantum ad
xpm Non autem debet esse minor de-
uocio ad ipm presentialiter exhibitum qua
erat circa ad ipm venturum Propter quod
in noua lege manet thurificacio
per quam significatur misteriorum
et ipius quantum deuocio Moralia autem

precepta euacuantur tamen modo secundum quod
scilicet quantum ad imperfectionem cuius racio est quia
sunt de dictamine recte racionis et ideo ma-
nent quantum ad substanciam precepti remota
tamen imperfectione sicut patet mt 5.
Vbi positis preceptis moralibus additur
perfectio que non intelligebatur a iudeis
esse sub precepto Vnde ibidem dicitur
Audistis quia dictum est antiquis non oc-
cides etc et supple illud quod sequitur Ego
autem dico vobis quod omnis qui irascitur
fratri suo etc Et eodem modo in prohibicione
mechie posito precepto additur prohibicio
interioris concupiscencie Vnde ibidem dicitur sic
Audistis quia dictum est antiquis non mech-
aberis Et subditur Ego autem dico vobis
quia qui viderit mulierem ad concupiscendum
eam iam mechatus est in corde suo Et
similiter intelligendum est de aliis et sic
patet quod moralia precepta veteris legis
non euacuantur quantum ad substanciam legis
sed solum quantum ad imperfectionem quod quod dicit
apostolus 1 Corinthios 13 Cum autem factus sum
vir euacuaui ea que sunt paruuli Status
autem veteris legis comparatur puero prout
quod dicitur Gal 3 lex pedagogus noster fuit
Pedagogus autem est doctor pueri
Status autem noue legis comparatur vi-
ro perfecto et ideo sicut manet idem ho-
mo quantum ad substanciam in puericia et viri-
li etate remota tamen imperfectione puerilis
Sic est de moralium preceptorum euacu-
acione Iudicialia autem precepta e-
uacuantur 3o modo quia adueniente
lege gracie cessat eorum obligacio pos-
set tamen aliquis princeps ordinare
quod seruarentur in regno suo Ita tamen
quod non reputaret ea esse obligatoria
ex lege moysi Racio autem predicti

est quia iudicialia precepta per se et di-
recte non erant ordinata ad significandum
ad futurum sicut erant cerimonialia sed erant
ordinata per se et directe ad firmandum or-
dinem iustitie in populo iudaico. Et tamen
status illius populi erat totus figuratiuus
respectu christi ut dicit apostolus i Cor. 10 Omnia
in figura contingebant illis per consequens et
precepta iudicialia illius populi erant fi-
guralia non directe sed ex consequenti. Et ideo
si aliquis seruaret ea ex hoc quod tunc
fuerunt statuta hoc est dicere quod ille sta-
tus adhuc durat quod est erroneum et
illicitum. Si tamen aliquis princeps vel-
let ea denouo statuere posset licite. Con-
siderandum tamen quod in lege noua tran-
seunt quantum ad eorum rigorem quia erant
magis seruanda ex amore virtutis
quam ex timore quia lex noua est
lex amoris. Propter quod dicitur i Io. 4 per-
fecta caritas foras mittit timorem. Et
sic patet ex predictis quod omnia legis pre-
cepta aliquo modo per ewangelium eua-
cuantur. Propter quod dicit apostolus ad
Ro. 3 alloquens iudeos in lege glorian-
tes Ubi est gloriatio tua tu iudee qui
in lege gloriaris ut supra premittit ad
Ro. tertio Exclusa et euacuata scilicet
Per quam legem factorum quasi diceret non.
legem enim vocat factorum legem ve-
terem nulla autem res excludit se ipsam
vel euacuat sequitur Sed per legem
fidei legem fidei vocat legem no-
uam quia sicut dictum est euacuat et ex-
cludit legem veterem. Patet igitur tam
per dicta in libro primo notata scilicet imperfectio
legis mosaice perfectio legis ewangelice
et ordo utriusque. ¶ Ad maiorem autem

sequentium et predictorum euidentiam queritur
utrum hec epistola sit pauli. Et arguitur
primo quod non quia in hac epistola non intitu-
latur mos scribendi qui est in aliis epistolis pau-
li preponendo suum nomen et suum apostolatus
officium ut patet ergo etc. Item quod elon-
gantior est stilus in hac epistola quam in a-
liis. Ad contrarium est usus et consue-
tudo ecclesie in qua allegatur ista epistola tan-
quam ab apostolo scripta. Dicendum dicendo quod
propter rationes predictas ab aliquibus fuit
opinatum quod hec epistola non esset pauli apostoli.
Propter quod aliqui dicebant quod erat
epistola clementis pape et martyris. Et moue-
bantur ad hoc quia ipse scripsit athenien-
sibus epistolam que per omnia consimilem.
Alii autem dicebant quod erat epistola luce
ewangeliste et mouebantur ad hoc
quia ipse scripsit eam primo grece. Ut
dicitur in prologo. Alii autem dicebant
quod erat tertuliani qui fuit contemporaneus
apostolorum tempore. Sed modo indubitanter
tenetur quod est epistola pauli quod probatur
multiplici ratione. Primo auctoritate ecclesie
cuius est talia dubia determinare.
In synodo enim nyceno recepit
etiam istam epistolam tanquam ab apostolo scrip-
tam. Secundo hoc idem probatur per auctoritatem
antiquorum doctorum et precipue beati
dyonisii qui fuit discipulus pauli.
Iste autem in scriptis suis allegat
dicta huius epistole tanquam dicta pauli
magistri sui. Tertio hoc probatur auctoritate
crisostomi super epistolam istam dicen-
tis quod paulus eam scripsit rome
cōnis postquam enim biennio rome
fuit propter appellationem factam
ad cesarem de qua dicitur in actibus
apostolorum habuit licentiam transeundi

in hispaniam et iudeos ibi credit et
postea romam rediens de illo loco hanc
eis scripsit Vt dicit crisostomus quod patet
per eundem ex verbis que dicuntur ultimo capitulo
huius epistole circa quod missa fuit hec epistola
per thymotheum qui fuit filius spiritualis
pauli apostoli Quinto hoc idem arguitur
ex zelo apostoli ad salutem iudeorum de quo
zelo dicit ad Ro. 9 capitulo optabam
anathema esse pro fratribus meis qui sunt
cognati mei ex quibus xpistus secundum
carnem Et ad Ro 11. Quam diu sum
apostolus gentium ministerium meum honorifi-
cabo si quomodo provocem ad emula-
dum carnem meam i. iudeos ut salvos
faciam aliquos ex eis. Et ideo non est
aliquo modo probabile quod paulus scrip-
serit iudeis ad eorum salutem qui tot
alia scripsit aliis gentibus pro salute e-
arumdem. nulla autem alia epistola pauli
dicitur scripta hebreis nisi ista ergo
etc. Sexto probatur propositum ex zelo apostoli
pauli ad ewangelicam veritatem predi-
candam ad confusionem infidelium ex zelo
reprehendit petrum manifeste ut habetur
ad Gal. 2. Nunc autem certum est quod si le-
ticiam fuit veritatem ewangelicam pre-
dicare ad confusionem infidelium sic neccessarium
fuit ei scribi ad confutationem heresum
insurgencium propter quod adhuc e-
wangelium suum incepit a nativitate
xpisti eterna quia videbat heresim he-
bionitarum insurgere qui dicunt xpistum
ante mariam non fuisse Paulus autem
apostolus credit tempore suo heresim
nazareorum insurgere qui dicunt esse
neccessarium ad salutem servare legem ve-
terem et nimium invaluit hoc dic-
tum quod etiam petrus aliquando offendit
in observancie legalium propter quod paulus
ei restitit in facie ut dictum est ideo non
est verisimile quod paulus apostolus ad scribe-
ndum gentibus de iudaismo ad confutationem huius
erroris hoc autem fit in hac epistola ut
patebit deo concedente. et ideo tenendum
est indiscusse quod ista epistola fuit a paulo
apostolo scripta ad primum argumentum patet.
solucio in prologo Non enim erat apostolus
iudeorum sed gentilium secundum quod dicit
ad Gal. 2. Creditum est michi evangelium
preputii sicut petro circumcisionis et Et
ideo non scripsit in hac epistola que dirige-
batur iudeis nomen sui officii similiter
nec nomen persone quia ipse erat
odiosus iudeis ut patet in actibus apo-
stolorum in multis locis propter quod epistola
fuisset minus accepta ab eis si nomen pau-
li esset ibi positum Ad 2m dicendum quod stilus
est elegancior quia quilibet elegancius
loquitur linguam propriam quam alienam
ipse autem paulus scripsit hanc epistolam
solam hebraice et ideo loquitur magis
ornate Sed contra hoc insurgit v-
num dubium quia per infusionem spiritus
sancti habuit donum linguarum secundum quod
habetur i ad Cor. 14 Gracias ago deo meo
quod omnium vestrum lingua loquor Dona
autem spiritus sancti perfecta sunt ergo
certa perfecte loquebatur alia ydioma-
ta sicut hebraicum Dicendum quod donum
linguarum datum est apostolis ad predicandum
fidem xpisti omnibus populis et ideo datum
est hoc donum apostolis prout faciebat ad
efficaciam predicacionis ad hoc autem
non videtur facit ornatus verborum
sed aliquando magis impedit ut patet
per apostolum i ad Cor. 2. Sermo meus
et predicacio mea non in persuasibili-

bus humane sapientie verbis etc. Et ideo
non est mirum si paulus apostolus habuit
aliquem ornatum verborum in hebraica lingua
ex humana acquisitione quem non habuit in
aliis. habuit tamen omnia ydiomata in quantum
valent ad efficaciam predicandi Capitulum

Multifarie etc. Sicut pre- primum
dictum est apostolus hanc epistolam scrip-
sit quibusdam iudeis conversis
ad fidem christi de iudaismo volentibus
servare legalia cum evangelio quasi
non sufficeret ad salutem gratia christi et
ideo in hac epistola ostendit eminentiam novi
testamenti respectu veteris ostendens quod ve-
tus comparatur ad novum sicut dispositio ad
formam et sicut imperfectum ad perfectum
quod evacuatur et cessat adveniente per-
fecto ut dicitur prima ad corinthios 13 Dividitur
autem hec epistola in duas partes In pro-
hemium et executionem Secunda pars incipit
ibi Qui cum sit splendor In prima au-
tem parte proponit excellentiam novi testa-
menti respectu veteris ex tribus videlicet
ex tempore ex legislatore et ex modi
tradendi diversitate Primum temporis tangitur
in hoc quod vetus testamentum olim fuit
traditum Novum autem diebus istis novis-
simis. gratia enim perficit naturam Et ideo
similis est processus gratie sicut et na-
ture suo modo Natura autem in cognitione na-
turali processus est de cognitione confusa et inde-
terminata ad perfectam et determinatam
ut patet primo phisicorum propter hoc ut
ibidem subditur pueri in principio vo-
cant omnes viros patres et omnes feminas
matres postea distincte cognoscunt Similiter
est in cognitione supernaturali quia in veteri tes-
tamento fuit cognitio imperfecta In
novo autem quod posterius est datum.

veritas est manifeste revelata Excellen-
tia autem ex parte legis latoris ostenditur
quia licet utriusque testamentum sit a deo
datum Vetus tamen tradidit per angelum
qui loquebatur moysi in persona dei
ut habetur actuum 7 Hic est moyses qui fuit
in ecclesia in solitudine cum angelo qui
loquebatur ei in monte synai Novum
autem testamentum tradidit deus per seipsum
quia per filium incarnatum qui est cum deo
cum patre Et hec excellentia novi testa-
menti adveniens tangitur cum dicitur Olim
deus olim erat loquens patribus in prophetis
In novo autem testamento locutus est
nobis in filio Excellentia autem ex
modo tradendi est quia vetus tes-
tamentum traditum est obscure sub ve-
laminibus et figuris Novum autem testa-
mentum traditum est lucide et aperte
et hoc notatur cum dicitur locutus est scilicet
plane et spiritualiter vere et humana Unde
Jo 16 dictum fuit ipsi christo ab apostolis
Ecce nunc palam loqueris et proverbium
nullum dicis In his dictis patet prima
multifarie id est per diversas figuras
et documenta in sacrificiis et sacra-
mentis et huiusmodi que erant figura
corporis que facta sunt tempore christi Multis
quoque modis quia aliquando fit revelatio per
visionem corporalem sicut dan 4
Apparuerunt digiti manus scribentis in
pariete aliquando per visionem ymaginariam
sicut dicitur ysa 6 Vidi dominum sede-
ntem super solium excelsum etc. aliquando per
visionem intellectualem tantum ut
david sicut dicitur in prologo super psalmos
Olim deus loquens a ab antiquo et
ex multo tempore ut paulatim as-
sueti crescerent homines in cognitione
misteriorum incarnationis et veritatis

que per xpm facta e ut dicit Jo
o patribus prophetis quibus angeli
revelabant occulta divina et apostoli ultimo
quo demonstrabant. novissime diebus
istis a tempore gratie et veritatis incar-
nationis que constituit heredem univer-
sorum quantum ad naturam assumptam eo
enim ipso quod natura humana a verbo as-
sumpta est in unitate suppositi eo ipso
constituta e sic omnium creaturarum. per quem
fecit et secula quantum ad naturam divinam
pater enim operatur per filium sicut per artem
quia secundum augustinum filius e ars omni-
potentis dei plena rationibus omnium vi-
ventium Secula sunt revelationes et
spatia temporum Et quia a tempore
per filium non solum facta sunt incor-
ruptibilia et eterna a parte post sed
etiam corruptibilia et temporalia ¶ Qui
cum sit splendor. Hic ponitur expositio
in qua declarat illud quod premisit
e scilicet eminentia novi testamenti re-
spectu veteris et quia dicta utriusque
testamenti ex parte temporis manifesta
est ideo hoc omittit tamquam manifes-
tum Sed statim probat et declarat scilicet
eminentiam ex parte legislatoris et
per hanc alia eminentia erit declarata
que e ex modo tradendi Ideo expo-
sitio huius capituli dividitur in duas
partes quia primo ostenditur eminen-
tia datoris novi testamenti 2o osten-
ditur qualiter et que adherendum est
ipsi legislatori et a nove legi 2a pars
incipit in principio undecimi capituli
ibi Est autem fides Circa primum adver-
tendum quod vetus testamentum tradi-
tum e per angelos ipsi moysi et
per moysen sacerdotibus et per sa-
cerdotes populo Et ideo primo ostenditur emi-
nentia xpi legislatoris novi respectu an-
gelorum 2o respectu moysi 3o respectu
sacerdotum veteris testamenti 2a incipit
3o capitulo Unde fratres 3a quinto capi-
tulo Omnis pontifex Prima dividitur in duas
quia primo preferetur xpus angelis
2o concluditur quanta reverentia sit exhi-
benda doctrine nove legis 2a incipit 2o
capitulo propterea abundantius Prima adhuc
dividitur in duas partes quia primo ponitur
excellentia xpi et ostenditur quod habeat de
sicut angeli 2o probatur utrumque per
scripturam veteris testamenti ibi Cui enim
dixit aliquando angelorum Excellentia autem
xpi tangitur in 4or primo quia e pri-
coeternus 2o quia consubstantialis 3o quia
equalis ei in potestate 4o quia equalis
in dignitate Ab istis autem deficiunt angeli
Coeternitas autem tangitur ibi Qui
cum sit splendor Filius enim procedit
a patre ut splendor a sole qui splendor
soli e coeternus si sol esset eternus
Sed non solum filius dicitur splendor
sed splendor glorie. quia gloria e clara
notitia cum laude. filius autem procedit
a patre sicut notitia de notitia quia filius
est sapientia genita ideo dicitur splendor glorie
Consubstantialitas autem filii ad patrem
tangitur ibi figura substantie eius accipitur
autem hic figura pro ymagine filius enim
e ymago patris naturalis a patre hominis
autem e quasi ymago artificialis quapropter homo
dicitur magis ad ymaginem dei quam
eius ymago. Sicut aliter e yma-
go regis in filio suo naturali et in denario
sicut statua Filius agitur in divinis est
ymago naturalis et ideo dicitur ymago Vel

figura substantie .i. eiusdem substantie
cum patre et quia illa est indivisibilitas per
omnibus est eadem substantia numero in patre
et filio Non sic autem est in rege et eius
filio quia est eadem in specie tantum Equa-
litas autem potentie tangitur in portans
omnia id est potentia enim dei patris attestatur
individualiter primo in creaturarum productione
et conservatione Subtracta enim eius influen-
tia in nichilum redigerentur et quia pater
et filius sunt una causa creative ideo
est causa conservans creature sicut et
pater et hoc est quod dicitur portans omnia
.i. sustentans et conservans verbo vir-
tutis sue .i. suo imperio virtuoso quod
suum dicere est facere Secundo attestatur dei poten-
tia in sanctificatione impiorum quia non
minus est iustificare impium quam creare
celum et terram secundum beatum augustinum In
hoc autem filius est equalis patri et
hoc est quod subditur purgationem pec-
catorum faciens equalitas autem filii
ad patrem in dignitate tangitur cum dicitur
sedet ad dexteram maiestatis in ex-
celsis quia si hoc referatur ad divinam
creaturam eadem dignitas est patris et
filii sicut eadem natura Si autem
referatur ad humanam naturam sic
non est ibi equalitas quia secundum il-
lam est minor patre dicitur tamen etiam
secundum hoc filius sedens ad dexteram
patris per modum cuiusdam assotiationis
inquantum humana natura verbo
est coniuncta et sic eadem veneratione
veneratur Vel aliter dicitur sedere
ad dexteram id est in potioribus bonis
Et quia a quatuor predictis excellen-
tiis angeli deficiunt ideo concludit ideo
concludit de christo tanto melior an-

gelis effectus quanto pre illis nomen
hereditavit quia ipse verus deus
et deus consubstantialis patri ipsi autem an-
geli sui dicuntur ¶ Cui enim dixit
hic consequenter probat de christo pre-
conditiones predictas excludendo eas
ab angelis et primo probat hoc de
consubstantialitate Secundo de equalitate potentie
ibi Et tu domine in principio Tertio de co-
eternitate id est ipsi peribunt Quarto de dig-
nitatis equalitate ibi Ad quem autem
dixit angelorum Primum autem probat
per quatuor auctoritates veteris tes-
tamenti Quarta ponitur ibi Et rursum
Secunda ibi Et cum iterum tertia ibi Ad filium
autem Ad evidentiam primi adver-
tendum quod ea que sunt fidei non
possunt efficaciter per rationem probari quia
excedunt facultatem intellectus huma-
ni et ideo probatio in talibus debet fieri per
auctoritatem divinam que non potest
continere falsitatem et ideo per ipsam
est efficax probatio illis qui recipiunt
eam in divinam Iudei autem recipiunt
vetus testamentum tamquam a deo datum
et ideo probatio apostoli efficax est quod pro-
cedit per auctoritates veteris tes-
tamenti ¶ Ulterius considerandum
quod licet sacra scriptura habeat mul-
tiplicem sensum non tamen habetur
efficax argumentum nisi per sensum
litteralem ut dicit augustinus in epistola
ad vincentium donatistam quia argu-
mento semper inesset equivoca-
tionis fallacia vel amphibolie propter
sensuum multiplicitatem Igitur os-
tendendo quod auctoritas ab apostolo in-
ducta intelligitur ad litteram de christo
patet per illud quod habetur actuum 13o
Ubi apostoli invenerunt intelligentiam

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

scripturarum per revelationem spiritus
sancti exponit illud psalmi Quare fre-
muerunt gentes etc. de christo praedictum
sicut patet litteram inspicienti. Et per consequens
hec auctoritas que hic inducitur ab apostolo
de illo psalmo intelligenda est ad litteram
de christo. Hoc etiam patet per litteram psalmi
quia ibi dicitur ego hodie genui te quod
non potest de david intelligi sed de
filio dei cuius generatio non transit in
preteritum. Item per hoc quod ibidem sub-
ditur Dabo tibi gentes hereditatem
tuam terminos terre quod non potest
intelligi de david cuius regnum non
extendebat se ad gentes sed ad
iudeos tantum. Item regnum eius
non se extendebat ad terminos
terre. sed tantum ad iudeam que
est parva terra. Hoc etiam dicunt
antiqui doctores hebreorum super
psalmum istum quod est de christo intelligen-
dus sicut plenius declaravi super librum
psalmorum. Hoc autem supponens
apostolus tamquam manifestum illis
quibus scribebat quia erant edoc-
ti in lege et prophetis dicit enim Cui
dixit aliquando angelorum filius meus es tu
ego hodie genui te q. d. nunquam quia
angeli non sunt eiusdem nature cum
deo patre et per consequens non possunt dici eius fi-
lii proprie loquendo sicut nec artifi-
cium dicitur filius artificis quia licet
eorum creatio posset dici generatio lar-
ge tamen de ipsa non potest exponi quod
dicitur ego hodie genui te quia eorum cre-
atio fuit a principio mundi. et ideo tra-

sierat in preteritum. Et ideo non potest dici pro-
dictum nisi de dei filio cuius generatio non
transit in preteritum et sic probata est
equalitas patris ad filium in quantum naturaliter
et eternaliter a deo gignitur et genitus
est ex quo arguitur ydemptitas nature
in utroque saltem in specie. et per consequens
numeralis quia natura divina non est multi-
plicabilis ¶ Et rursum. Hoc etiam
probat per aliam scripturam que habetur pa-
ralipomenon 22 que licet sit dicta de salomone
tamen dicitur de eo prout fuit figura
christi. et ideo de christo intelligitur ad litteram
Ad cuius intellectum sciendum quod nichil
potest esse figura alterius nisi in se
sit res aliqua. illud enim quod nichil est
non potest aliquid figurare. et ideo res que
est figura vel signum alterius potest tripliciter
considerari. Uno modo ut res tantum. alio
modo ut signum tantum. Tertio modo ut
res et signum simul. Sicut circulus
pendens tabernam potest considerari
prout est corpus rotundum tantum. 2o
ut est signum venditionis vini tantum
3o modo utroque simul. Eodem modo
dicendum est de salomone qui fuit figura
christi quia aliqua conveniunt ei prout salomon secundum
se et talia de ipso exponenda sunt
ad litteram et nullo modo de christo ut quod
depravatus per mulieres factus est y-
dolatra et similia. et talia sunt ex-
ponenda de solo christo ad litteram sicut
illud quod habetur psalmo 71 Et dominabitur
a mari usque ad mare et a flumine
usque ad terminos ~~terre~~ orbis terrarum
quod non potest verificari de salomone cuius
regnum fuit satis parvum sed tamen

de regno xpi qui est lapis abscisus sine manibus et implevit univer-sam terram Dan. 2. Et in psalmo predicto sub nomine salomonis descri-bitur monarchia xpi hoc etiam pa-tet per illud quod subditur in eodem ps. ante solem permanet nomen eius et illud quod ibidem dicitur adorabunt de ipso semper que soli xpo conve-niunt et non salomoni Aliqua dicuntur autem in scriptura de salomone vere quomodo verum secundum se et ut fuit figura xpi et talia sunt illa que impleta sunt utroque ad litteram In xpo tamen perfectius in salomone vero imperfecte Et talia exponuntur ad litteram non solum de salomone sed etiam de xpo et perfectius quam de ipso salomone hoc modo autem est auctoritas predicta i. paralipomenon 22 quia salomon fuit filius dei adoptivus per gratiam saltem in principio regni sui propter quod nathan propheta vocavit eum amabi-lem domino xpus autem fuit filius dei naturalis quod est filiatio perfectior Et ideo per hanc filiationem probat apostolus excellentiam filii ad patrem cum dicitur ego ero illi in patrem etc. dato etiam quod hec auctoritas non posset exponi ad litteram de xpo sed tantum secundum sensum misticum tamen eam bene in-ducit apostolus ad suum propositum licet argu-mentum efficax non habeatur de scriptura per sensum misticum ut supra dictum est propter quod ex solo sensu mistico non est arguendum tamen si prius auctoritas habeatur in sensu litterali ad probandum propositum bene

potest alia auctoritas adiungi in sensu mistico ad idem declarandum de cognito et hoc est quod dicit augustinus in epistola ad vin-centium donatistam Quis autem non in-prudentissime videatur ad in allegoria positum pro se adducere nisi habeat et mani-festa testimonia quorum lumine illustrentur obscura Sic igitur auctoritas predicta inducitur ab apostolo convenienter ad propositum suum Sed contra hec videtur quod ibi lo-quitur per modum futuri Ego ero illi in patrem Generatio enim filii eterna est et per consequens non competat ad futurum sicut nec transit in preteritum ut supra dictum est Dicendum quod loquitur de futuro propter incarnationem per tunc futuram quia humana natura erat ad filiationem eternam assumenda Et quia hec assump-to facta est virtute divinitatis ideo bene dicit Ego ero illi etc. quia si diceret virtute mea fiet hoc Et
Et cum iterum hic ad propositum osten-dendum inducit aliam scripturam assump-tam de illo psalmo Dominus regnavit exultet regnavit etc. Adhuc evidentia con-siderandum est quod magister dicit in glosa quod david fecit hunc psalmum quando restitutum est ei regnum post mortem absalon et dicit hunc esse titulum psalmi psalmus david quando terra eius restituta est ei Et secundum hoc est exponendus ad litteram de david Sed dictum magistri non videtur verum primo quia in hebraico iste psalmus est sine titulo Secundo quia tituli sunt quasi claves ad intelligendum ea que in psalmo dicuntur psalmus autem

iste non loquitur de regno david proprie
sed solum de regno christi quando perfecte
omnia subiecientur quod erit in iudicio
Et ideo hic psalmus ad litteram est expone
dus de regno christi et hoc est quod dicit
paulus et adorent eum etc. id est cum per
scripturam sacram christum introducit eum
ad regnum orbis terre predicit ex quo
patet quod hec scriptura non loquitur de
adventu christi primo quia tunc venit
cum humilitate et ideo tunc dixit Reg
num meum non est de hoc mundo Jo 18
Sed loquitur hec scriptura de secundo
adventu quando veniet in gloria cum nubi
bus et maiestate ut dicitur Math. 24 et
daniel 7 Ecce cum nubibus celi quasi fi
lius hominis veniebat et usque ad an
tiquum dierum pervenit et sequitur et
dedit ei potestatem et honorem et reg
num potestas eius potestas eterna que non
auferetur etc. Et ideo de ipso in tali
honore constituto dici potest ado
rent eum omnes angeli etc. Sed nos
tra littera sic habet Adorate eum omnes
angeli eius Apostoli enim non sem
per curaverunt allegare scripturam
de verbo ad verbum sed sufficiebat eis
accipere sensum Ex hac autem
scriptura ostenditur sufficienter
quod in christo sit divina natura quia
nulla natura adoratur a tota na
tura angelica ut superior nisi divina
Et ideo ex quo scriptura hec osten
dit quod filius est ab omnibus angelis
adorandus per consequens ostendit quod christus
sit deus et per consequens ostenditur deo pri
ncipalis quia natura divina est in
divisibilis secundum quod dicitur Exo

Deut. 6 Audi israel dominus deus tuus deus
unus quidem est sequitur Et ad an
gelos quidem dicit etc. quid pertineat
ad naturam angelorum exprimit per scripturam
dicit qui facit angelos suos ministros su
os flammam ignis quasi dicat licet angeli tante
excellentie sint quod sint spiritualis na
ture non tamen sunt idem sicut
filius sed sunt servi et ministri non
solum christum adorando sed etiam nobis
propter ipsum quodammodo ministrando Ve
rumptamen quia suum ministerium in
deum referunt ideo in hoc dicitur
sicut flamma ignis que semper as
cendit in altum ¶ Ad filium autem
Hic adducit tertiam auctoritatem
ad probandum suum propositum que acci
pitur de psalmo quadragesimo quarto
Ad cuius evidentiam considerandum
quod iudei ne cogantur recognoscere
divinitatem christi exponunt hunc
psalmum de assuero et dicunt quod iste
psalmus factus est de mardocheo
sed hoc patet falsum primo per
psalmi titulum quia non intitu
latur a mardocheo sicut aliqui
psalmi intitulantur ab asaph qui
eos fecit Ut patet in titulo psal
mi quadragesimi noni et in plu
ribus aliis locis Iste autem psal
mus intitulatur a david ut patet
in hebraico et hoc etiam patet per
litteram psalmi sequentem quia is
te rex de quo est psalmus habetur
tamquam deus adorandus secundum quod
ibidem dicitur Concupiscet rex deco
rem tuum quia ipse dominus deus tuus

et adorabunt eum Et translatio iero
nimi sic habet Et adora eum Si aut
ista verba dicantur de assuero rege
sequeretur quod mardocheus induceret
totum populum et potissime aman hester
ad quam diriguntur verba premissa
secundum expositionem eorum ad adorandum
assuerum sicut deum quod manifes
te patet falsum quia in eodem libro
dicitur quod noluit genu flectere coram
aman ne honorem dei transferret
in hominem Hoc etiam patet per
translacionem caldaicam super psal
mum istum que autentica est apud
hebreos Ubi enim in hoc psalmo
hebreus sic Speciosus forma pre
filiis hominum diffusa est gracia in la
biis tuis Caldaicum sic habet pulcri
tudo tua messya maior quam fili
orum hominum datus est spiritus pro
phetie in labiis tuis Sic igitur pa
tet ex predictis quod auctoritates que hic in
ducuntur de illo psalmo intelligenda
est ad literam de christo Hoc aut suppo
sito probatur per hoc per hoc ap
pus christi divinitas et per con
sequens consubstantialitas eius ad
patrem et distinctio in persona quia
ubi dicitur Thronus tuus deus
in seculum seculi et cetera propter
terea unxit te deus tuus et sic
patet quod est expressus deus unc
tus a deo ungente quia filius
dei in humana natura unctus
est plenitudine gratie et cum non
possunt esse plures dii ut supra
dictum est ex hoc sequitur equali

tas patris et filii Cetera que sunt in
autem patent ¶ Et tu domine in prin
cipio Hic consequenter probat equa
litatem potentie in filio et in patre
et breviter transit quia probato quod christus
secundum divinam naturam sit equalis
patri per consequens sunt probate alie tres
condiciones scilicet equalitas potes
tatis dignitatis et duracionis potencia
cia autem dei relucet potissime in
creatione rerum de nihilo et earum
conservatione et hoc non solum convenit
deo patri sed etiam eius filio qui est
eiusdem nature cum ipso Ideo dicit
apostolus et tu domine in principio terram
fundasti et opera manuum tuarum id est
tu domine pater fecisti terram de nichi
lo et conservas in stabilitate et
hoc exprimitur per hoc quod dicitur
fundasti Et quia nulla creatura
est inferior ipsa terra sicut in
domo illud dicitur fundamentum
quod est infimum Sed quia in hoc
communicat filius cum patre tamquam
eiusdem potentie ideo dicitur in principio id est in filio
id est per filium per quem operatur pater
sicut artifex arte sua ut supra dictum est Quod
aut filius dicatur principium patris Ideo dicitur
expressius iudeis contra illos quibus dicebat
Ego sum principium qui et loquor vobis et opera
manuum tuarum sunt celi magister autem dicit in
methaphysica dominus virtus potentie Nominantur
hic celum et terra que sunt extrema in cre
aturis ut per hoc intelligantur creature
medie quia omnis creatura a pa
tre et filio simul est producta
conservata et sic patet equalitas potentie

Ipsi peribunt. Hic consequenter apostolus probat filium patri coeternum. Ad cuius evidenciam sciendum quod sicut tempus sequitur motum et mutacionem, ita eternitas immutacionem. Solus enim deus est immutabilis per omnem modum, ideo ipse solus mensuratur eternitate et eo modo quo se habet dici mensura. Quod enim in omni creatura sit aliqua mutabilitas patet quia angeli sunt immutabiles secundum actum intelligendi et volendi loquendo de cognicione et affectione naturali. Sunt etiam mutabiles de esse ad non esse si dimittantur a divina conservacione. Similiter celi superiores sunt hoc 2o modo mutabiles et cum hoc mutantur quantum ad situm. Celi autem inferiores scilicet ignis et aer cum istis modis mutacionum sunt mutabiles quantum ad alteracionem et generacionem et per consequens alia elementa et mixta ex eis. Sed in omni autem motu et mutacione est aliqua corrupcio secundum philosophum et ... quantum et circa secundum augustinum. Status autem mundi immutabitur in fine quia celum cessabit a motu completo numero electorum ad quem numerum finaliter ordinatur et per consequens alteracio et corrupcio generacio in elementis que circa ea erant per ignem conflagracionis purgabuntur. Et ideo sicut dictum est de celo terra in celesti corpore quam elementorum est mutacio et sic per consequens peribunt quadam modo a statu in quo modo sunt et hoc est quod dicit ipsi peribunt scilicet celi superiores et inferiores sed quia non corrumpetur quantum ad substanciam ideo subdit. Et velut amictum mutabis eos. Sicut enim cessante frigore mu-

tabitur vestis que erat contra frigus neccessaria non quidem quia mutatur sicut vestis que corrumpatur sed quia frigus cessat. Sic celi elementa dicuntur mutari quia motus celi et alteracio elementorum que sunt propter generacionem etc. scilicet ut impleatur numerus electorum quo impleto cessabunt. Manet tamen substancia celorum et elementorum ideo concludit tu autem ipse es scilicet per omnem modum immutabilitatis et per consequens anni tui non deficient. Duracio tua non quia in duracione divina sit aliqua successio sicut est in annis. Sed quia eternitas divina in se simplicissima non potest apprehendi a nobis nisi ex comparacione ad tempus et per consequens ex ... temporis eam exprimimus. Ex hoc patet coeternitas patris ad filium et ex consequenti quod sunt omnino secundum substanciam ... quia sequitur quod ipsius est unam esse eadem immutabilitas et per consequens eternitas. Ad quem autem. Hic consequenter probat apostolus equalitatem dignitatis in christo per auctoritatem psalmi centesimi nam quod psalmus de christo est intelligendus ad litteram. Ad cuius evidenciam considerandum quod iudei et moderni aliqui dicunt ipsum debere intelligi de abraham et quod eliezer eius dispensator fecit illum psalmum ad reddendum gracias deo de victoria quam habuit abraham contra illos reges qui captivaverant loth nepotem suum secundum quod habetur gen. 14. Ex hoc patet falsum ex titulo psalmi quia non intitulatur a nomine eliezer sed a david. Ideo dicunt alii quod est factus a david non tamen loquitur de christo sed de angelo suo et sit sensus dixit dominus domino meo i. deus celi dixit angelo me custodienti. Ex hoc patet falsum quia infra dicitur tu es sacerdos in e-

termini etc. quod non potest intelligi de
angelo david quia sacerdotium non com-
petit angelis. Et est dicendum quod ad literam
est psalmus factus a david loquente de
christo. et hoc patet per translationem
caldaicam quia ubi nos habemus dixit dominus
domino meo caldaicus sic habet dixit
dominus verbo suo etc. Item per illud quod
sequitur Ex utero ante luciferum ge-
nui te id est ex substancia mea ante
omnem creaturam hoc autem non potest
competere nisi soli deo filio qui filius
est verbum dei. Hoc igitur supposito
patet quod apostolus bene inducit auctoritatem
huius psalmi ad probandum equalitatem
dignitatis in christo qualis in deo pre-
introducens verbum dei patris ad fi-
lium dicentis sibi Sede a dextris meis
id est ad equalitatem dignitatis mee. Si
psalmus refertur ad christum secundum
divinam naturam sicut supra exposi-
tum est in eodem capitulo sequitur Do-
nec ponam inimicos tuos scabellum
pedum tuorum. Hoc autem est intelligendum
quod omnia subiicientur perfecte christo et non
quantum ad execucionem quia quantum ad
auctoritatem omnia sunt iam ei sub-
iecta sed de hoc plenius videbitur.
Sed insurgit hic dubium quia vi-
detur quod christus non debuit sedere ad
dexteram patris in eternum sed tantum
usque ad tempus determinatum tempus
in quo omnia sunt subiicienda quod vi-
detur importari per hoc adverbium do-
nec. Dicendum quod hoc adverbium do-
nec tenetur aliquando finite quando scilicet significat
terminum illius cui adiungitur sicut cum
dicitur sede hic donec veniam sensus
quod in adventu meo terminetur sessio tua.
Aliquando tenetur indeterminate et tunc
non significat talem determina-
tionem sicut cum dicitur iste non peni-
tuit de peccatis suis donec vixit
sensus est quod numquam penituit nec pe-
nitebit. quia post mortem non est lo-
cus penitentie. Isto secundo modo sumitur hic
illud adverbium donec cum dicitur sede
a dextris meis donec ponam etc. Et
sensus est quod numquam cessabit se-
dere a dextris id est ad equalitatem dei
patris. Hec autem equalitas non
competit angelis. unde subdit apostolus.
Nonne omnes sunt administratorii
spiritus q. d. sic. Sicut enim in artificialibus
videmus quod aliqui precipiunt in operibus
scilicet architectonici et principales alii
exequuntur imperata sicut inferiores
artifices manuales operantes tamen
omnes isti dicuntur artifices ut habetur
primo methaphysice. Sic in angelis aliqui
dicuntur administratores vel admi-
nistratorii spiritus id est spirituales sunt in
ministerium missi. Superiores enim an-
geli mittuntur in missione tamen interiori
medios et inferiores illuminando or-
dine ierarchico. Inferiores autem
mittuntur ad aliqua circa nos exe-
quenda et sic mittuntur missione
exteriori et sic patet quod omnes sunt in
ministerium licet diversimode. Istud
autem ministerium exercent angeli propter
salutem electorum. Ut natura humana
que est infior reducatur in deum per
angelicam tamquam superiorem propter
hoc subditur Propter eos qui capiunt
hereditatem salutis. Secundum enim
dyonisium hec est lex divinitatis ut
infima per media reducantur in sup- 2
ma.

Capitulum secundum

Propterea abundancius etc.
Postquam apostolus in capitulo

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

precedenti declaravit eminentiam christi
hic consequenter ex hoc concludit quanta
reverentia sit exhibenda legi nove a
christo date et circa hoc duo facit quia primo
ponit quandam consequentiam secundo
confirmat eam ibi Non enim angelis
Consequentia talis est lex vetus data
fuit per angelos immediate ut dictum
est capitulo precedenti et tamen fuit sus-
cepta a populo israel cum reverentia magna
secundum quod patet exodi 19 Ubi dicitur
quod populus ante susceptionem legis per
duos dies vestimenta sua lavit et
a populis etiam uxoribus continuit ut
esset paratus die tercio ad legem re-
verenter suscipiendam Similiter et il-
la lex fuit diligenter observata quia
eius transgressores puniebantur Ergo
multo forcius lex nova que data est
a populis immediate a christo qui est dominus
angelorum et mediantibus apostolis mundo
divulgata est predicatione et confir-
matione miraculorum suscipienda est
cum reverentia et diligenter observanda
et transgressores illius magis puni-
entur Hoc est igitur quod concludit propter
concludit apostolus propterea a excellencia
legis nove a christo date et abun-
dancius oportet observare nos christi-
anos ea que audivimus a christo scilicet et
apostolis Ne forte pereffluamus fluit
enim homo per penam eciam secundum quod
dicitur 2 Regum 14 Quasi dilabimur in terram
que non revertuntur Sed ulterius ef-
fluit per culpam sed perfluit a
perfecte effluit per eternam dam-
pnationem quod contingit non observan-
tibus christi legem Et ideo hic dicit apostolus
Ne forte pereffluamus a eterna
dampnatione moriamur Quod pro-
bat consequenter per legem veterem

quam maioris auctoritatis est dicens Qui enim per
angelos dictus est sermo id est firmiter iussus
ad custodiendum et omnis prevaricatio id est trans-
gressio legis per peccatum commissionis quod
est contra precepta negativa et inobediencia
id est peccatum omissionis quod est contra
precepta affirmativa accepit iustam re-
tributionem mercedis id est penam debi-
tam secundum quantitatem et qualitatem
suam Ut patet in veteri testamento
in multis locis Si ergo ita est quomodo
nos scilicet catholici effugiemus penam
debitam si tantam neglexerimus salutem
id est si inobedientes fuerimus legi nove
in qua sola est salus anime eterne quod
dicit illo modo Et ergo ostendit apostolus qua-
liter hec lex nova a christo primo data est
apostolis et per apostolos publicata dicens Que scilicet
lex nova cum inicium accepisset enar-
rari per dominum qui apostolis in principio eam
dedit ab eis qui audierunt a christo id est
ab apostolis apostolis et aliis discipulis in nos
confirmata est predicatione apostolorum con-
testante deo id est confirmante eorum predi-
catione per miracula varia et multa
sicut dicitur marci ultimo domino coo-
perante et sermonem confirmante
sequentibus signis Sicut enim ea que
subsunt racioni confirmantur per hoc
quod ad principia per se nota reducuntur
ita similiter est de hiis que excedunt
facultatem intellectus humani augmen-
tur credibilia sufficienter confirmantur
quando ad testimonium talis doctrine immediate
facultatem tocius create nature ex-
cedencia a deo perpetrantur quia deus cum
non possit esse testis falsitatis per hoc
sufficienter ostenditur quod doctrina tal-
is veram in se continet veritatem et hoc
est quod talis doctrina dicitur hic in hoc
confirmata scilicet lex ewangelica con-
testante deo id est confirmante eam signis
et prodigiis id est variis miraculis Ad eius

intelligentiam sciendum quod miracula
per que confirmata est ista doctrina e-
vangelica sunt triplicia dicta quia
aliqua sunt que possunt fieri per naturam
quantum ad substantiam facti non tamen quantum
ad modum fiendi Sicut sanatio febris
aliquando fit virtute nature et aliquando
virtute medicine operante natura ad-
iuvante et tunc non est miraculum quia
habet causam naturalem Sanatio tamen
facta isto modo fit in tempore quia
natura non potest operari in instanti Si
autem sanatio febris perfecta fuit
in instanti hoc non potest esse nisi vir-
tute divina Sicut socrus petri sana-
ta est a febribus per christum ut patet
mathei 8 et talia miracula vocantur
hic signa Alia autem sunt que non
possunt fieri per naturam nec quantum ad
substantiam facti nec quantum ad modum
fiendi sicut est illuminatio ceci et sanatio
leprosi et talia dicuntur hic prodigia et
dicitur prodigium quasi procul a digito i. ad re-
motum ab ostensione vel cognitione hu-
mana ut est supra naturam humanam
et quantum ad substantiam facti et quantum
ad modum fiendi Alia autem sunt que
non excedunt solum naturam sed
etiam videntur esse contra naturam
sicut quod virgo manens virgo pariat
et quod unum verum corpus per corpora
absque corporum divisione pertranseat
Sicut christus intravit ad discipulos
ianuis clausis et consimilia et talia
dicuntur portenta Et dicitur portentum
quasi in longinquum tensum vel osten-
sum ad denotandum rei magnitudinem
talibus autem confirmata est fides ca-
tholica ut hic dicitur Signis et prodigiis
et non solum istis sed etiam variis vir-
tutibus et spiritus sancti distributionibus

Virtutes hic dicuntur fides spes ca-
ritas quas virtutes dedit deus
predicatoribus nove legis Distribu-
tiones spiritus sancti sunt divisiones
gratiarum que date sunt apostolis ad e-
dificationem ecclesie sicut donum linguarum
et prophetie et similia de quibus loquitur
apostolus i ad cor 12 Ista autem non
dantur predicatoribus ecclesie ex suis
meritis sed divina liberalitate Non sub-
ditur Secundum voluntatem suam
¶ Non enim angelis Hic quarto a-
postolus confirmat predictam quantum
scilicet quod magis est obediendum legi no-
ve date a christo quam legi veteri date
per angelos quia dominium christi maius
est quam dominium angelorum Igitur
circa hoc duo facit Primo ostendit
dominium christi esse maius dominio
angelorum per scripturam Secundo eam
exponit de christo ibi Eum autem qui
modico Ad evidentiam notandum quod
duplex est status orbis Unus
qui primus est scilicet generationis et corrup-
tionis ad electorum productionem Alius
status erit post iudicium in quo cessa-
bit omnis transmutatio Nunc autem
certum est quod licet sit idem orbis quantum
ad substantiam nunc et post iudicium non tamen
est idem secundum statum ut visum est
et ideo orbis quodammodo duplicatur secundum
istam diversitatem status ita quod di-
citur orbis presens secundum statum qui currit
usque ad iudicium Dicitur autem orbis fu-
turus secundum statum qui erit post
iudicium Orbis autem secundum statum pre-
sentem subiectus est quodammodo ipsis an-
gelis quia eorum ministerio moventur
corpora celestia et per quod transmu-
tantur ista inferiora per ipsos et il-
luminantur homines de divinis divina

autem ista testabitur in iudicio. Et-
iam orbis futurus non est angelis
subiectus sed ipsi Christo quia tunc omnia
erunt ei plene subiecta non solum quan-
tum ad divinitatem sed etiam quantum ad
humanitatem. Ut magis infra vide-
bitur. Dicit igitur. Non enim angelis
subiecit deus orbem terre futurum id est or-
bem secundum futurum statum. De quo loquimur
quia de hoc statu apostolus intendit lo-
qui quando autem orbis secundum illum statum su-
biciatur Christo probat per scripturam.
Dicit. testatus est in quodam loco id est in psal-
mo david qui incipit domine dominus no-
ster. autem loquitur apostolus incerte quia
scriptura hec nota erat aliis quibus
scribebat et similiter scriptor eius.
Quid est homo quod memor es eius etc. Il-
la sunt apostolus david admirantis ex-
altationem nature in ipsa incarnatione
et ideo dicit quid est id est quasi dicat modicum
est et quasi nichil respectu nature di-
vine et angelice. et tamen memor
es eius id est mirabiliter ostendo
et tibi commendo in incarnatione. Mi-
nuisti eum paulominus ab angelis quia
natura humana sic exaltata in ipsa
incarnatione fuit per eam minorata ab
angelis in passione quia angeli non
sunt passibilis nature. Sequitur
Gloria et honore coronasti eum quia
per meritum passionis obtinuit gla-
riam quia ante passionem et resurrectionem
non fuit gloriosum sed passibile
et mortale ad implendum nostre redemp-
tionis mysterium. quia ex tunc auctoritate
sunt ei omnia subiecta secundum quod
dicit matthei ultimo. Dicit apostolus post re-
surrectionem suam. Data est michi
omnis potestas in celo et in terra. Non sequitur

et constituisti eum super opera manuum
tuarum omnia subiecisti sub pedibus eius. Ve-
rumptamen quia non omnia sunt ei subiecta
executive. Sed hoc complebitur perfecte
in iudicio. Nunc autem a tempore moder-
no quod currit usque ad iudicium. nec dum
videmus omnia subiecta ei secundum quantum ad
executionem. Eum autem qui in modico
hic consequenter exponit predictam
scripturam de Christo. Et dividitur in duas
partes quia primo ponit expositionem suam
secundo removet circa hoc quandam dubita-
tionem ibi. Decebat enim. Exponit igitur
auctoritatem predictam eo modo quo ex-
posita est in parte precedenti. Dicit. Eum autem qui
in modico quam angeli minoratus est secundum ihesum
Christum qui minoratus est plus quam an-
geli in passione ut dictum est. Videmus
iesum sic minoratum propter passionem mortis
id est ex merito passionis gloria et honore
coronasti eum. Differt enim honor et
gloria quia honor est exaltatio alicuius
in testimonium virtutis que si fiat in se-
creto vel coram paucis dicitur honor.
Sed gloria que dicitur talis honor a-
licui exhibitus coram multis. Unde
secundum ambrosium gloria est clara notitia cum
laude et ideo dicit. Videmus ihesum gloria
et honore coronatum quia per fidem
firmiter tenemus ipsum exaltatum co-
ram multitudine civium supernorum et
hoc ex merito passionis. Ut dictum est.
Et quia hoc non fuit factum ex
nostris meritis sed ex divina gratia et libera-
litate ideo sequitur. Ut gratia dei pro
omnibus gustaret mortem et dicit
pro omnibus quia licet eius efficacia non
se extendat nisi ad iustos eius tamen
sufficientia extendit se ad omnes. De-
cebat enim. Hic consequenter removet
quandam dubium ex predictis ortum dicens

enim primo capitulo quod christus preeminet angelis sicut dominus servis suis. Et in hoc capitulo dixit quod in passione fuit minoratus ab angelis. Et istud secundum videtur repugnare primo dicto. Ideo quia removet hanc repugnantiam apparentem ostendens quod christus quamvis sit maior angelis et actor nostre salutis tamen convenienter passus est. Et hoc ostendit triplici ratione. Prima accipitur ex parte dei patris passionem filii ordinantis. Secunda ex parte dei filii qui redemptione nostra passionem sustinentis ibi Qui enim sanctificat. Tertia ex parte nature humane redemptione indigentis ibi Nusquam angelos. Prima ratio talis est. Deus pater est causa efficiens et finalis omnium et per consequens habet providentiam de omnibus deducendo ea ad finem debitum sed speciali modo habet providentiam de electis qui deducuntur ad beatitudinem supernalem propter quod predestinatio que est respectu electorum tantum dicitur quedam pars specialis ipsius divine providentie ut patet primo sententiarum. Cum igitur deus pater omnia convenientissime faciat et disponat omnia suaviter ut dicitur Sapientie 8. Per consequens redemptio electorum per quam ipsi deducuntur ad gloriam convenientissime facta est. Modus autem convenientissimus est ut christus qui est verus homo et verus deus in humana natura passus est. Ut sic nec remaneret delictum culpe sine decore iustitie et quod per culpam amissum fuit adeo reduceretur per penam convenientissimam. Erat enim conveniens quod hanc penam sustineret ille qui est deus et homo ut sic puniretur homo qui peccaverat et satisfaceret deus qui patebat quia offensa primi hominis quodam

infinitatem continebat. Hanc autem sententiam breviter tangit apostolus dicens. Decebat enim eum id est deum patrem propter quem sunt omnia finaliter ut dictum est et per quem multos filios in gloriam adduxerat id est ad gloriam adducere ab eterno disposuerat et loquitur hoc de effectu predestinationis que non potest falli. Decebat enim deum patrem consumare id est ad finem nostre redemptionis adducere auctorem salutis eorum id est ipsum christum qui est auctor salutis electorum per passionem quia passio sua fuit conveniens modus nostre redemptionis ut visum est. Qui enim sanctificat. Hic ponitur secunda ratio que accipitur ex parte christi passionem sustinentis. Et est talis christus enim secundum humanam naturam est eiusdem speciei nobiscum et per consequens caro nostra et frater noster. Et ideo sicut convenit nobiscum in natura passibili assumptione sua ut conveniret nobiscum in passionibus carnis ut per hoc nobis impassibilitatem donaret. Hoc est igitur quod dicitur hic Qui enim sanctificat id est christus et qui sanctificantur id est populus iudaicus catholicus ex uno omnes id est ex uno patre est filius dei naturalis nos autem sumus filii adoptivi. Propter quam causam id est propter convenientiam in natura et filiatione predictam Non confunditur id est non erubescit fratres eos vocare. id est ipsos fideles quos vocat fratres dicens in psalmo Nuntiabo nomen tuum fratribus meis etc. Ille enim psalmus loquitur de christi passione. Unde ibidem premittitur foderunt manus meas et pedes meos quod non potest intelligi de david nec de mardocheo de quo dicunt iudei moderni illum psalmum debere intelligi ex quo patet eorum falsitas

quia nec mardacheus nec david fue-
runt sic confossi. Ergo illa scriptura
ad litteram intelligenda est de christo qui
post passionem suam resurgens a
mortuis nunciavit nomen dei patris fra-
tribus suis .i. apostolis et in medio ecclesie lau-
davit quia in medio apostolorum et aliorum di-
scipulorum per xl dies eos docuit ut
habetur actuum primo. Sequitur. Et iterum ego
ero fidens in eum. Hec scriptura lo-
quitur de certa expectatione resurrec-
tionis sue. quia expectabat christus a
deo patre ¶ Et iterum hic ponit quartam
aliam auctoritatem que habetur ysa. 8 ad idem
comprobandum scilicet quod christus debuit participare
nobiscum in passionibus carnis quia
vocat nos pueros suos et per consequens
eiusdem nature passibilis cum ipso quod
autem illa auctoritas intelligatur de christo
patet per illud quod ibi premittitur dominum
exercituum ipsum sanctificate et infra
sequitur. Et erit vobis in sanctificationem
in lapidem autem offensionis et
petram scandali duabus domibus israel
quia gentibus recipientibus christum
iudei pro magna parte scandalizati
sunt et excecati et sequitur ibidem
liga testimonium signa legem in discipulis
meis quia lex evangelica data est
christo apud apostolos et aliis discipulis et
tunc sequitur illud quod hic ponitur. Ecce
ego et pueri mei quos dedit mihi dominus
pueri hic vocantur fideles catholici
dati christo filio a deo patre secundum quod ipse
met dicit Io. 17 manifestavi nomen
tuum hominibus quos dedisti mihi tui
erant et dedisti eos mihi hoc igitur
supposito arguit apostolus sic. Quia ergo
pueri communicaverunt carni et sanguini
.i. fideles communicaverunt christo in natura
passibili et ipse similiter participat

eisdem per passionem carnis hoc enim
fuit decens Ut per mortem suam destrueret
eum qui habebat mortis imperium .i. dyabolum
in quantum ex persuasione sua natura
humana ducta est ad mortem culpe et ex
consequenti ad mortem nature quia per culpam
natura humana incurrit moriendi necessitatem
Et liberaret scilicet ipse christus a servitute le-
gis eos qui timore mortis .i. per legem
veterem que dura fuit quia erat lex ti-
moris Dicitur etiam timor mortis quia
penam mortis infligebat Per totam
vitam obnoxii .i. obligati erant servituti
ab hac enim servitute cui eramus obligati
per legem liberavit nos christus per
suam mortem ¶ Nusquam angelos hic
ponitur tertia ratio que accipitur ex parte
nature humane redemptione indigentis
Nam indigens redemptione est natura
intellectualis subiacens peccato reme-
diabili Cuius ratio est quia natura carens
intellectu non potest peccare et per consequens
non indiget redemptione Similiter natura
humana per lapsum primorum subiacebat
peccato et ideo redemptione non indi-
gebat licet indigeret perduci ad bea-
titudinem ducem supernali Natura autem
angelica per suum lapsum licet subiaceat pec-
cato tamen non indiget redemptione
quia illud peccatum est irremediabile.
Nunc autem certum est quod natura humana
assumptibilis est a verbo ad opus re-
demptionis ut satisfaciat natura que
peccavit et ideo natura humana assump-
ta est a verbo et non angelica et hoc
est quod dicit hic apostolus Nusquam angelos
apprehendit .i. in nullo loco sacre scripture
invenitur quod natura angelica a
supposito divino assumatur Sed semen
abrahe apprehendit .i. naturam humanam
sibi univit sicut probatum est supra
per scripturam veteris testamenti Et post
hoc sequitur Unde et debuit per

ipse christus. Per omnia fratribus similari hoc est quantum ad omnes penalitates nature passibilis quia talia fuerunt ad opus nostre redemptionis non tamen debuit assimilari eis quantum ad defectum culpe quia hoc non valet ad opus redemptionis nostre sed magis impediret. Sequitur Ut misericors fieret. Per hoc enim quod ipse habuit naturam passibilem habuit quandam aptitudinem ad compatiendum nobis. Et fidelis pontifex. addendo se ipsum misericorditer et caritative offerendo pro nobis Ut repropiciaret delicta populi pro eis satisfaciendo. In eo enim in quo passus est ipse i. natura humana in qua passus est et temptatus primo a demone in deserto postea ab hominibus in sua passione potens est et eis qui temptantur auxiliari i. ex natura in qua passus est et temptatus habet quandam aptitudinem et promptitudinem deferendi nobis auxilium in passionibus et temptationibus nostris. Ad evidentiam huius quod dictum est in hoc capitulo et precedenti queritur Utrum omnia sint subicienda christo secundum humanitatem in futuro seculo. Et arguitur primo quod non quia creatura intellectualis subicitur christo per conformitatem voluntatis ad ipsum sed homines et angeli dampnati nunquam ei sic conformabuntur quia habebunt voluntatem resistentem ei quantum poterunt ergo nunquam ei subicientur. Item si angeli sunt ei subiecti aut hoc erit ratione nature aut ratione gratie. Non nature quia natura humana in christo inferior est angelica natura quia christus secundum quod homo fuit eiusdem speciei nobiscum. Nec ratione gratie quia bonis angelis data est gratia secundum proportionem nature secundum quod diffusius tractatur. Et sic maior et per consequens in eis est maior gratia quam in christo quia christus secundum naturam humanam inferior est angelis sicut iam dictum est et secundum hanc naturam est receptivus gratie et non secundum divinam. Videntur in hac questione fuisse errores contrarii. Primus est error Origenis qui posuit quod omnia subicientur christo et quod demones et homines dampnati subicientur christo secundum conformitatem voluntatis quia posuit quod per aliquod tempus certum post iudicium demones et dampnati recuperent ad penitentiam et redirent ad gloriam. Sed hic error dampnatur per illud quod habetur Mathei 24 vel 25 Ubi communiter describitur eternitas pene dampnatorum et glorie beatorum secundum quod ibidem dicitur Ibunt hii in supplicium eternum. iusti autem in vitam eternam. Et ideo pari ratione qua dampnati dicuntur redire a pena eadem ratione diceretur quod beati possent cadere a gloria. Alius est error negantium ipsum christum esse verum hominem quia ad hoc sequitur quod christo nihil subiciatur quantum ad humanitatem. Si enim vera humanitas non fuit in christo nihil subicitur ei in quantum homo. Hoc autem sequitur ad dictum Arrii qui posuit quod verbum assumpsit solam carnem humanam sed non assumpsit animam quia verbum supplebat locum anime. Et confirmabat suum per illud quod habetur Iohannis primo Verbum caro factum est. Ad hoc autem sequitur quod christus non sit homo quia ad hoc quod aliquis sit homo non habens animam est implicatio contradictionis cum anima

sit forma hominis. Nec valet si di-
catur quod verbum supplet locum anime quia non
potest supplere locum vel vicem cause formalis
materiam perficientis. Modus autem di-
cendi destruit se ipsum quia caro non
potest habere speciem carnis nisi per animam
et ideo dicere quod verbum assumpsit car-
nem et non animam est implicare contra-
dictionem. Ad istud inconveniens evadendum
dixit alius hereticus scilicet Appollina-
ris et sui sequaces quod verbum as-
sumpsit animam sensitivam non tamen
animam intellectivam quia verbum sup-
plebat vicem anime intellective.
Et ad istam sicut ad primam sequitur
quod Christus non sit homo quia homo
reponitur in specie humana per
animam intellectivam. Homo enim per
intellectum differt ab aliis speciebus
animalium ut habetur primo methaphisice. Simili-
ter opinio destruit se ipsam quia dato
quod per animam sensitivam Christus habuisset
carnem non tamen posset dici quod
haberet carnem humanam sed tantum
brutalem quia caro non potest dici hu-
mana nisi ab anima intellectiva que
est hominis forma. Item utriusque dic-
tum scilicet Arrii et Appollinaris est ma-
nifeste contra evangelicam verita-
tem et etiam contra veteris testamen-
ti scripturam ubi expresse fit men-
tio de Christi humanitate. Verum quod
esset impossibile sed contradictum. Item u-
traque scriptura dicit Christum verum
filium virginis secundum quod habetur in
primo et Ysaie. Ecce virgo concipiet
et pariet filium etc. Hoc autem non esset
verum nisi Christus esset eiusdem speci-
ei cum ipsa virgine et per consequens verus
homo. Multis etiam aliis viis pos-

sent impugnari dicte hereses sed propter
prolixitatem vitandam ad presens omitto.
Supponendo igitur secundum veritatem
fidei catholice quod Christus sit verus homo
et verus deus. Dico ad questionem
quod omnia sunt subiicienda ipsi Christo et hoc
secundum humanitatem quia quod sunt ei sub-
iecta secundum divinitatem non est dubium.
Quod dictum autem ostenditur triplici via.
Prima accipitur ratione unionis quanto
enim aliqua natura creata est propinquior
ipsi primo principio tanto est sublimior.
Sicut patet corpora celestia que sunt
quodammodo ipsis generabilibus et corrup-
tibilibus et ista generabilia et corrup-
tibilia sunt eis subiecta. Propter hoc dicitur
primo metheororum quod elementa contiguantur
superioribus lationibus ut omnis virtus
eorum gubernetur inde. Quod autem ista in-
feriora magis distent a primo principio patet
per philosophum de generatione ubi dicit quod
ista inferiora corruptibilia sunt propter
hoc quia longe distant a primo principio.
Patet igitur assumptum quod in corpora-
libus scilicet quod quanto aliqua sunt pro-
pinquiora primo principio tanto alia
sunt eis magis subiecta. Et eadem
ratione natura angelica preest ipsis
corporalibus secundum quod dicit Augustinus
libro de trinitate. Manifestum autem est
quod natura humana in Christo propinquior
est quam natura aliqua angelica quia
coniuncta est ipsi deo non solum per uni-
onem gratie sicut angeli beati sed
secundum esse ypostaticum quia in uni-
tate suppositi. Ergo tota natura an-
gelica est sibi subiecta et per consequens
omnia alia. Secundo accipitur ex meri-
to sue passionis que fuit quasi infinite
efficacie ratione suppositi cuius actiones
sunt suppositorum. Et ideo licet natura

humana esset ratione tollerandi passionem
et merendi. Illud tamen michi erat sup-
plecti divini. Nunc autem anima est que il-
lam passionem meruit suam exalta-
tionem super omnem creaturam. Hanc
autem rationem tangit apostolus ad phil. 2
humiliavit semetipsum factus obedi-
ens usque ad mortem, mortem autem
crucis. Propter quod et deus exaltavit
illum et donavit illi nomen quod est
super omne nomen, ut in nomine Iesu
flectatur omne genu celestium terrestrium
et infernorum. 3° ratione accipitur ex parte
status future beatitudinis qui re-
spicit ordinem gratie magis quam na-
ture. Ubi enim gratia maior est per quam
dignitas et excellentia sublimior. Cum
Christo autem homini est gratia maxima
non solum unionis sed etiam persone
singularis secundum quod dicitur Io. 3 quod spiritus
est ei datus non ad mensuram. Et per
consequens est excellentior et sublimior
omnibus angelis etiam secundum huma-
nitatem. Et hanc rationem etiam tangit
Iohannes primo capitulo: Vidimus eum quasi
unigenitum a patre plenum gratie et verita-
tis. Unigenitum dicit quia ipse solus
est naturalis filius et principalis. Omnes
autem alii beati sunt filii tantum adop-
tivi et per participationem dicti et per
consequens ei subiecti. Considerandum tamen
pro solutione argumentorum quod ista ex-
cellentia et dignitatem huius corporis
secundum quod homo ab instanti illius
beate unionis nature humane in
divino supposito sed hoc fuit tamen causa
terminative eo quod illa natura ad huc erat
passibilis et subiecta passionibus
sed post resurrectionem suam huius causa esse-
ntiae in quantum illa natura fuit
plena gloriosa et omnibus angelis
preposita. Ideo tunc dixit apostolus: Data
est michi omnis potestas in celo et in terra
Mt. ultimo. Sed plenarie eam habuit
post iudicium quando voluntas eius et sen-
tentia adimplebitur in omnibus tam
beatis quam dampnatis. Per hoc patet
responsio ad argumenta. Ad primum dicendum
quod licet dampnati nunquam sint habi-
turi voluntatem Christo conformem tamen
erunt ei plene subiecti in quantum senten-
tie sapientie et voluntatis implebitur
in eis per penam debitam. Ad secundum di-
cendum quod angeli sunt ei subiecti ratione
gratie duplicis scilicet unionis et persone
singularis ut dictum est. Et talis ordo su-
biectionis competit statui beatitudinis
et ad id quod additur quia angeli receperunt
gratiam secundum proportionem naturalium et
sic ubi est dignior natura ibi est maior
gratia. Dicendum quod verum est si comparentur
angelorum natura ad invicem quia
sicut sunt excellentiores in natura
et fortius conversi sunt ad fidem deum sic
receperunt maiorem gratiam sed non
est verum si comparetur natura angelica
ad naturam humanam Christi quia gratia non
est data anime Christi secundum cona-
tum liberi arbitrii, anima enim Christi quia
non accepit gratiam per talem modum
sed ab instanti creationis illius anime
et unionis in persona divina quia
fuit eadem in stans utriusque recepit
anima plenitudinem gratie secundum mensu-
ram voluntatis divine et potentia
obedientialem ipsius anime et sic li-
cet anima Christi sit inferior secundum gradum
nature tamen recepit maius donum
gratie.

Capitulum iii

Unde fuerit sancti. Postquam
apostolus declaravit excellen-
tiam novi testamenti re-

specta vocatis. Per hoc quod pertinet
christus angelis. Hic tamen ostendit
hoc idem per hoc quod excellit moysen
Et dividitur in duas partes quia primo
ostendit propositum et 2o ex hoc concludit
quod non sit christo obediendum ibi Unde fratres
Prima ad hoc in duas quia primo declarat
quandam similitudinem 2o ostendit
ipsius christi ad moysen excellentiam
ibi Amplioris enim glorie. Circa primum
advertendum quod dulciter illos apostolus
quibus scribebat ut animos eorum ad intel-
lectum sequentium magis alliciat dicit Unde
fratres sancti. Vocat enim eos fratres
propter mutuam caritatem sanctos propter
corpus purum et innocentie quia castitas
et talia debent refulgere in christi
fidelibus. Vocationis celestis parti-
cipes quia de iudaismo erant voca-
ti ad fidem catholicam ad quam nul-
lus potest efficacius et virtuose perve-
nire nisi pater celestis eum traxerit
per tractum gratie secundum quod dicitur Io
6 Nemo potest venire ad me nisi pater
qui misit me traxerit eum. Considerate
apostolum et pontificem confessionis nostre
christum. Dicitur autem pontifex quasi
pontem faciens quia per passionem
suam fecit nobis pontem ut posse-
mus transire ad beatitudinem. Dicitur
etiam pontifex confessionis nostre quia
non sufficit corde credere tantum sed oportet
etiam confiteri ore secundum quod dicit
apostolus Ro. 10 Corde creditur ad
iustitiam ore autem confessio fit ad
salutem. Qui fidelis est ei qui fecit il-
lum id est ipsam humanitatem christi
Dicitur etiam fidelis deo patri quia
in omnibus querebat gloriam patris et
non suam secundum quod ipse met
dicit Io. 8 Ego gloriam meam non quero
etc. Sicut et moyses fidelis fuit in omni
domo eius id est in congregatione fidelium
que est domus ipsius dei quam habitat per
gratiam. Quod autem moyses fuit in hac
domo non querens gloriam propriam sed
gloriam dei patet penthatecum inspi-
cienti. Amplioris hic consequenter
ostendit christum excellentiorem moyse quia
licet uterque fuit fidelis in domo dei
que est congregatio fidelium princi-
palior tamen in hac domo est christus
quam moyses quia ille qui fabricat aliquam
domum et eam inhabitat ut propriam ex-
cellentior est quam ille qui habitat in
ea ut aliena. Christus autem habitat in hac
domo sicut dominus et fabricator ipsius
quia homines non possunt congregari in
domino deo hoc faciente. Moyses autem habita-
vit in hac domo tamquam ut famulus er-
go principalior in hac domo est ipse
christus. Et hoc est quod dicit apostolus Am-
plioris enim glorie id est maioris dignitatis
iste id est christus pre moyse dignus ha-
bitus est. Quod probat consequenter dicens
Quanto ampliorem honorem habet
domus id est in domo ille qui fabricavit
illam id est edificavit tamquam suam propriam
quod verum est. Et hoc probat consequenter
dicens Omnis namque domus fabricatur
id est compaginatur ab aliquo. Sicut enim
partes domus materialis non coniunguntur
ad invicem nisi per aliquem artificem
eas unientem. Ita similiter domus
ecclesie non est compaginata ex diversis
gentibus scilicet iudeis et gentilibus nisi
per ipsum christum qui potest unire corda
fidelium. Propter hoc dicit Ioh. 10 Ali-
as oves habeo que non sunt ex hoc
ovili et illas oportet me adducere
et fiet unum ovile et unus pastor

Q autem talis congregacio non pos-
sit fieri nisi a deo probat consequenter
cum dicit Qui autem creauit omnia deus
est eiusdem autem est creare mundum et re-
creare homines per fidem et graciam propter
hoc dicitur iacobi primo Voluntarie enim
genuit nos verbo veritatis ut simus in-
icium aliquod creature eius Deus autem pater
omnia operatur per filium quia indiuisa
sunt opera trinitatis et per consequens fa-
bricauit domum ecclesie non autem moyses
et hoc est quod dicit Et moyses quidem
fidelis erat in tota domo eius scilicet dei
tamquam famulus in testimonium eorum
que dicenda erant id est legis dande populo
israel christus vero tamquam filius in do-
mo sua id est in ecclesia habitat que domus
sumus nos quia ecclesia non habet parietes
materiales sed fideles christi quia sicut
in domo materiali requiritur firmitas
sic et in fidelibus christi ad hoc quod sit
domus principalis dei requiritur stabi-
litas fidei propter hoc subdit astam
condicionem . si fiduciam et gloriam spei
usque ad finem firmam retineamus
¶ Quapropter hic consequenter con-
cludit ex predictis quod christo firmiter
est obediendum et circa hoc tria facit
quia primo ad hoc inducit auctoritatem
scripture 2o exhortatur 3o exponit
illam scripturam ibi Videte fratres 3o
ex auctoritate et expositione probat suam in-
tencionem ibi timeamus ergo fratres
in principio sequentis capituli secunda in duas
quia in auctoritate scripture quam adducit
primo quedam monita ponit 2o ad
hoc exemplum ponit ibi Sicut in
exacerbacione Dicit igitur primo sic
quia christus excellencior est moyse ut

dictum est ideo quasi concludendo et admo-
nendo per scripturam dicit Quapropter
sicut dixit spiritus sanctus loquens per os
psalmiste . hodie id est in tempore gracie in quo
veritas est reuelata . tempus legis fuit
tempus noctis secundum quod dicit apostolus
ad Ro. 13 Nox precessit dies autem appropin-
quabit etc. Si vocem eius audieritis id est
christi et ponitur hic ly si pro quia
quia vox christi loquentis audita
est in ewangelio in natura humana assump-
ta In veteri autem testamento audita est
vox prophetarum eius secundum quod dicit
augustinus libro de sermone domini in monte
exponens illud mathei 5 Et aperiens
os suum docebat etc. Tunc enim ille ap-
peruit os suum qui in veteri lege aperiebat
ora prophetarum Nolite obdurare corda
vestra . per inobedienciam homo enim in o-
bediens deo abeo se auertit et per consequens
deus iuste graciam suam ei subtrahit Et
quia gracia dei cor mollificat per consequens
sequitur apud hominem obduratio sic-
ut plerumque videbitur ¶ Sicut in exacer-
bacione hic ponit exemplum de ob-
duracione antiquorum iudeorum quod habe-
mus 13 . et 14 . ubi dicitur quod explora-
tores qui missi fuerunt ad considera-
ndum terram filiis israel promissam
terruerunt corda populi et tunc incre-
duli domino qui tot signa et miracula
eis ostenderat in deserto . Voluerunt
reuerti in terram egipti propter quod
dominus iratus voluit eos deus delere
sed precibus moysi impedita est per-
cussio populi Verumptamen per xl annos
impeditus est populus ab ingressu terre
promissionis quousque omnes qui egres-
si erant de egipto a viginti annis
et supra mortui sunt in deserto

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

nec intrauerunt promissionis terram
propter eorum incredulitatem duobus tamen
exceptis scilicet iosue filio Nun et caleph
filio iephone qui ingressi sunt terram
promissionis propter eorum obedientiam et fide-
litatem. Hoc est igitur quod dicitur hic
Nolite obdurare corda vestra sicut in
exacerbatione secundum diem temptationis
in deserto id est Dicitur enim illud pec-
catum exacerbatio per similitudinem
fructus enim acerbus non est aptus ad
cibum et apponitur maturo Ita peccatum
illud fuit maxime obstinationis quia
sicut dictum est erant increduli domino in-
ter tot mirabilibus et signis Et ideo
noluit taliter placari eis ut dictum est
sicut fructus acerbus non acceptatur
sed reicitur. sequitur Secundum diem
temptationis id est quia plures in deserto
temptauerunt deum ut patet in decursu
veteris testamenti ideo sequitur Vbi temp-
tauerunt me patres vestri dubitando de
diuina existentia in eis et querendo super
hoc importune signa a moyse cum tamen
viderent dei mirabilia quasi omni die
et longo tempore scilicet xl annis quibus
fuerunt in deserto et hoc est quod dicit
probauerunt et viderunt opera
mea xl annis Et ideo grauius erat
peccatum incredulitatis eorum et ma-
gis puniendum ideo sequitur Propter quod
offensus fui generationi huic In psalmo
ponitur proximus fui generationi huic pro-
ximus scilicet ad punitionem infidelitatis
eorum et in idem reuertitur sequitur
Et dixi semper hi errant corde
iste error procedebat in eis ex ma-
litia quia viderant frequentissime
dei mirabilem virtutem in eis et

ideo dubitare de ea. et tandem nescire
non poterant ex simplici ignorantia
procedere sed ex animi obstinatione in
contrarium et talis error non excusat
sed magis aggrauat peccatum propter
quod sequitur quibus iuraui in ira
mea id est firmiter decreui et irrationabi-
liter punire eos Dicitur enim deus
iratus methaforice quando punit quasi ad
modum irati se habet Que autem fuit il-
la punitio subditur Si introibunt
in requiem meam id est non intrabunt
promissionis terram que dicitur requi-
es quia in illa requieuerunt filii israel
postea unusquisque sub vite sua et sub
ficulnea sua secundum quod habetur tertio
et x° regum in pluribus locis. et mistice quia
per illam requiem signata est requies con-
scientie qua homo requiescit in deo per
gratiam Et requies fruitionis eterne qua
requiescit in deo per gloriam Hanc autem
requiem promissionis non intrauerunt
filii israel qui egressi sunt de egypto propter
ex predictis quia mortui sunt in deserto
propter peccatum predicte exacerbationis
¶ Videte fratres Hic consequenter
exponit predictam auctoritatem. et quia
in predicta auctoritate tria premiserat
scilicet exhortationem ad bonum operandum
culpam malorum ad euitandum Et pe-
nam pro ea inflictam ad timendum
ideo hic tria facit quia primo exponit
quod pertinet ad exhortationem Secundo
quod pertinet ad malorum culpam
ibi quidam enim audientes. Tertio quod per-
tinet ad penam inflictam ibi Quibus
autem offensus Circa primum dicit
Videte fratres id est diligenter con-
siderate quilibet in se ipso et etiam
in proximo quia secundum quod dicitur Eccli.

Vnicuique mandauit deus de proximo
suo ne forte sit in aliquo vestrum cor
malum .i. voluntas mala Sicut enim
ex corde oritur sensus et motus in alijs
membris Ita voluntas mouet omnes
potencias anime ad agendum Incre-
dulitatis licet enim incredulitas sit
in intellectu sicut in subiecto sicut et
fides que est meius oppositum tamen quia
credere est actus proprius intellectus mo-
ti a voluntate et per consequens discredere
discedendi a deo viuo Sicut enim boni
anime est adherere deo per fidem formatam
Ita malum anime est recedere a deo per
incredulitatem sequitur Sed adhor-
tamini vos metipsos per singulos dies
continue consciencias vestras discuciendo do-
nec hodie cognominatur .i. vocatur dies
per quandam similitudinem propter no-
ticiam veritatis reuelate quod non erat
tunc tempore legis ut supra dictum
est ut non obduretur quis ex vobis
fallacia peccati hoc autem dicit quia
licet obduracio sit aliquo modo a deo
tamen principium eius est a libero arbi-
trio inclinante se ad peccatum ut indebite
participes christi effecti sumus qui recipi-
entes fidem eius de plenitudine eius
accepimus Si tamen inicium substancie eius us-
que ad finem firmiter teneamus quia cum
baptizatur in corpore suscipit quandam
nouam naturam per fidem formatam
quia fides est substancia sperandarum rerum
ut dicetur infra capitulo xi. et hoc
vocatur hic inicium substancie quod debemus
usque in finem firmiter retinere dum dicitur
hodie .i. tempore gracie si vocem eius
audieritis et hoc tantum est supra ex-
positum ¶ Quidam enim audientes
hic consequenter exponit quod in auctore

predicta dixerat de culpa exacer-
bacionis predicte .d. Quidam enim au-
dientes exacerbauerunt quia quilibet
ipsorum audiens verba exploratorum in-
credulus dampno voluit in egiptum re-
uerti ut predictum est Sed non vniuersi
qui profecti ab egipto per moysen.
hoc dicit propter caleph et iosue qui
non exacerbauerunt dominum cum alijs
sed fideles et obedientes domino permanse-
runt et sic patet qui peccauerunt
et qui non ¶ Quibus autem hic ex-
ponit de pena propter culpam predictam
inflicta et hoc est quod dicit Quibus
autem offensus est xl annis deus
nonne scilicet deus puniens eos nonne
illis qui peccauerunt q.d. sic et
non alijs quod patet per sequentem ef-
fectum cum dicitur quorum cadauera prostrata
sunt in deserto in penam predicti
peccati quibus autem iurauit .i.
firmiter decreuit vel statuit non in-
troire in requiem eius .i. in terram
promissionis nisi illis qui increduli
fuerunt q.d. alijs non iurauit quia
Caleph et iosue qui fuerunt cre-
duli ipsi intrauerunt et ideo conclu-
dit Et videmus per effectum predictum
quia non potuerunt introire propter
incredulitatem predictam ¶ Ad eui-
denciam predictorum queritur ¶ Vtrum
obduracio cordis sit attribuenda ho-
mini Et arguitur primo quod non quia
illud quod est proprium dei non est
attribuendum homini sed obduracio
cordis est huiusmodi ergo et maior
patet minor probatur per illud quod
dicitur Ro. 9 Cuius vult miseretur et
quem vult indurat Item per illud quod
dicitur 2 phi. Nauta enim per sui pre-
senciam est causa salutis nauis et

per sui absenciam est causa indura-
tionis eiusdem sed deus per sui pre-
senciam est causa mollificationis
cordis ergo per sui absenciam est
causa durationis Contrarium patet per
illud quod dicitur in littera nisi enim
obduratio cordis esset ab homine
frustra admoneret apostolus d. Nolite
obdurare Ideo dicendum quod
non est inconveniens eundem effectum
attribui diversis causis diversimode
tamen obduratio cordis est obstina-
cio hominis in peccato Dicitur enim
cor durum methaforice ad similitudi-
nem corporis Corpus enim dicitur
durum quod non cedit tangenti
sed resistit ut habetur quarto metheororum
Et ad similitudinem huius dicitur
cor hominis durum seu voluntas
quia cor hic accipitur pro voluntate
Ut dictum est quando non ce-
dit vel non obedit monicioni
ad bonum sed magis resistit ta-
lis autem obduratio est ab homi-
ne inchoative et demeritorie
et quantum per liberum arbitrium
adheret peccato et per consequens
avertitur a deo quantum in se est
et sic demeretur quod deus subtra-
hat ei graciam suam Sicut
si ipse sol materialis illuminaret
hec inferiora per cognitionem et
arbitrii libertatem iuste retra-
heret lumen suum ab eo qui se
vellet quantum in se est ab eius
lumine subtrahere Deus autem
beneficium gratie dat hominibus ex

cognitione et mera libertate et
adeo iuste eum retrahit ab eo qui se per
peccatum avertit a deo Cor autem huma-
num per graciam mollificatur et ideo
ipsa subtracta per peccatum obduratur
et sic patet qualiter obduratio diver-
simode deo et homini attribuitur quia
attribuitur homini inquantum est
culpa deo autem attribuitur in-
quantum est pena iuste inflicta.
et sic ex predictis patet ad questionem
et ad argumenta contraque parte
inducta

Capitulum iiii

Timeamus ergo Postquam
apostolus induxit auctoritatem
scripture et expositionem
illius ad ostendendum quod cristo
est firmiter obediendum Hic
consequenter ex auctoritate predic-
ta et expositione eius arguit
ad propositum Et dividitur in
duas partes Prima primo osten-
dit quod nobis iam imminet sollicitudo
intrandi in requiem celestem que
per ingressum terre promissionis
figurata Secundo ex hoc con-
cludit quod debemus ad hoc festi-
nare ibi Festinemus ingredi Pri-
ma adhuc in duas partes dividitur
Prima primo arguit propositum Se-
cundo probat quoddam quod in
argumento erat suppositum ibi
Et quidem operibus Virtus au-
tem sui argumenti in hoc consistit
sicut patribus promissa est requi-
es in terra promissionis Ita si

generaliter nobis promissa est requies eterne beatitudinis quia omnia in figura contingebant illis ut dicit apostolus primo Cor. x. Si illi qui fuerunt solliciti servare deo fidem et obedientiam introierunt requiem istam terrenam ut patet ex predictis. Timeamus id est solliciti simus quia timor sollicitudinem inducit. Ne forte relicta pollicitatione i. promissione divina introeundi in requiem eius i. requiem celestem existimetur aliquis ex nobis deesse. Hoc dicit quia illa completo promissionis divine nulli deficit nisi ipse deficiat. Etenim nobis nunciatum est de requie. scilicet eterna. Quemadmodum et illis qui fuerunt in veteri testamento fuit primo nunciatum de requie eterna. Sed non profuit illis sermo auditus non admixtus fidei quia licet promissio illa fuerit omnibus facta tamen illi soli qui fuerunt credili perceperunt illius promissionis effectum. Et idio concludit Ingrediemur enim in requiem scilicet celestem. Qui credidimus ipsi Christo quemadmodum dixit ipsis scilicet incredulis. Sicut iuravi in ira mea et cetera patet expositio per predicta. quia sicut fideles admittuntur ad requiem celestem. ita increduli excluduntur.

Et quidem operibus. Hic probat illud quod suppositum est in argumento videlicet quod requies celestis sit figurata per requiem terre promissionis. Et dividitur in duas partes secundum quod hoc probat dupliciter per scripturam secunda ibi Et in ista rursum. Prima probatio talis est Perductis omnibus creaturis in principio mundi Dicit scriptura quod deus requievit die septimo et cetera. Ista autem requies non potest intelligi requies terre promissionis sed magis requies per quam deus requievit in seipso. et hec est requies bonorum quia mens humana non potest quiescere nisi in deo. et ista figuratur per requiem terre promissionis sicut perfectum per imperfectum. et veritas per umbram. Hoc est igitur quod dicit apostolus Et quidem operibus ab institutione mundi perfectis i. suis operibus et naturis. Dixit enim in quodam loco i. genesis ii°. loquitur sic ingeniali quia illa scriptura est nota et famosa de die septimo. sic scilicet loquitur predicta scriptura et requievit deus die septimo ab omnibus operibus suis in se ipso quiescendo et in hoc stat virtus rationis predicte quia per hoc habetur quod est alia requies vera et perfecta ante quam data filiis israel in terra promissionis et per eam figurata per illam ut dictum est

Et in ista hic ponit aliam scriptu-
ram ad probandum hoc idem et est probatio
talis David rex fuit per magnum tempus
postquam filii israel obtinuerant terram
promissionis sub iosue et in ea quieverat
et tamen ipse determinat quendam novum
modum intrandi in requiem dicens hodie si
vocem eius audieritis nolite obdurare
corda vestra ne introeatis in requiem promissam
sicut patres vestri propter suam incredulitatem
Patet igitur ex dicto David quod est
alia requies perfecta que est quies
beatorum figurata per quietem filiorum israel
in terra promissionis quia si iosue de-
disset filiis israel perfectam quietem
et ultimatam David qui per magnum
tempus post eum fuit non hortaretur
fideles de novo ad ingrediendum re-
quiem hoc est igitur quod dicit apostolus
et in ista rursum id est in hoc loco scripture
apostolus David iam allegato si introibunt
in requiem meam Patet propositum ibi
Sequitur Quoniam ergo superest introire
quosdam in illam id est perfectam requi-
em De qua dicit David et hiis quibus
prioribus nunciatum est de requie terre
promissionis que fuit figura huius
non introierunt propter illorum incre-
dulitatem ut patet ex predictis Iterum
terminat id est determinat sacra
scriptura diem quandam hoc est
tempus aliud ingrediendi requiem
perfectam dicendo in David hodie id est
a post tantum temporis sicut supra dictum
est id est post multum tempus postquam filii
israel sub iosue habuerunt requiem in
terra promissionis Dicit David hodie
si vocem eius audieritis id est in isto tempore
quod vocatur hodie respectu veteris
testamenti Ex hoc patet quod eis loquitur
de alia requie quam fuerat requies terre
repromissionis Propter quod subditur Nam
si eis id est filiis israel illius id est iosue requiem
prestitisset id est requiem perfectam et ul-
timatam dedisset in terra promissionis
eos introducendo in illam de alia loqueretur
a tempore David non loqueretur de alia re-
quie vel de alio tempore intrandi in re-
quiem post hanc diem id est post illud tempus
in quo iosue dedit filiis israel requiem in
terra promissionis Ex quo concluditur ergo
relinquitur sabbatissimus populo dei id est requies
perfecta beatorum ubi dei populus requiescet
que quidem quies per quietem terre pro-
missionis figuratur et illa quies per-
fecta consistit in fine ultimo perfecte
et principaliter apprehenso et hoc est quod subditur
Qui enim ingressus est in requiem eius
et ipse requievit ab operibus suis sicut deus
hoc est dictum quia sicut post operis
productionem deus requievit in se ipso
sicut beati requiescunt a laboribus suis
et hunc quietem in deo ipso perfruendo
licet enim alia sit beatitudo dei et beatorum
loquendo formaliter quia alius est actus
videndi et amandi hic et ibi tamen
est eadem beatitudo obiective loquendo
quia idem est obiectum beatitudinis dei et
sanctorum Considerandum tamen quod beati
non quiescunt ab omnibus operibus generaliter
loquendo quia continue et eternaliter
vident amant laudant deum sed requi-
escunt ab operibus laboriosis secundum quod dicitur
Apocalypsis 14 Amodo iam dicit spiritus ut re-
quiescant a laboribus suis Cum sermonis
ergo ostenso quod debemus esse solliciti de
ingressu ad requiem celestem hic
consequenter concludit quod debemus fes-
tinare ad ipsam Et dividitur in duas
partes quia primo hortatur nos ad istud

festinationem. 2º inducit ad hoc rationem
ibi Vivus est enim sermo. Primo igitur dicit
sic festinemus etc. quasi dicat ex quo ita est quod
nobis incumbit sollicitudo de ingressu
requiei celestis festinemus ingredi in
illam requiem quae festinatio est per fidem
per dilectionem operantem. Ut ne in idipsum
quis incidat incredulitatis exemplum
id est ne incidamus in similem penam in quam
inciderunt increduli veteris legis quod
propter incredulitatem suam sunt exclusi
a requie terre promissionis et pena eorum da-
ta est nobis in exemplum ne consimiliter
privemur requie celesti si fuimus tar-
di et pigri ad ingrediendum. ¶ Vivus
enim est etc. Postquam posuit apostolus suam
ammonitionem hic consequenter ponit sue
monitionis rationem. Et dividitur in duas
partes secundum duas rationes quas facit.
2ª ponitur ibi 2ª ponitur ibi Habentes
ergo pontificem. Prima ratio procedit
ex Christi excellentia in natura divinitatis
et est talis ei qui habet excellentiam divine
nature et virtutis infinite generalis
cognitionis et supreme auctoritatis credendum
est de impletione sue promissionis et per
consequens securum est festinandum ad eam ob-
tinendum. Sed Christus in natura divina habet
quatuor ergo etc. In ista ratione sic
procedit apostolus quod maiorem propositionem
supponit tamquam manifestam sed
minorem ponit et declarat dicens Vi-
vus enim est sermo dei in quo primum scilicet
excellentia divine nature significatur in
Christo tangitur quia sermo hic accipitur
quod ~~Christo~~ verbo. Unde et in greco hic
habetur logos quod significat verbum. Ver-
bum autem in divinis est eiusdem nature

cum eo cuius est verbum. Cum igitur
Christus sit verbum dei secundum quod habetur
Io. 1º Verbum caro factum est sequitur
quod in eo sit excellentia divine nature
et ideo dicitur Vivus est sermo quia dei
verbum vivit vita nobilissima
quia eius vivere est divinum intelli-
gere quod est respectu obiecti no-
bilissimi. Et propter hoc concludit philosophus
12 methaphysice quod primum ens sive deus vi-
vit vita nobilissima et optima. Et
sic patet primum. Consequenter declarat
secundum scilicet quod in Christo sit efficacia
virtutis infinite cum subdit. Et
efficax tanta est enim eius efficacia
quod se extendit ad omnia secundum quod dicitur
Sapientie 7 Omnium enim est artifex omnem
habens virtutem etc. Sed conside-
randum est quod virtus aliorum quorum artifi-
cum attingit tantummodo rei factibi-
lis exteriora. Sed virtus dei tanta
est quod attingit cuiuslibet rei intima
quia est causa eius dans esse et conser-
vans et principia rei cuiuscumque
uniens et coniungens propter quod in
timior est ipse ipsi rei quam ipsa
res sit sibi ipsi et ad hoc denotandum
dicitur et penetrabilior omni gladio
ancipiti id est habente acutiem ex utra-
que parte et sic non impeditur eius
penetrabilitas ex utraque parte. Si-
mile est de virtute Christi quae a nullo
potest impediri quin pertingat ad inti-
ma rei. Et ad maiorem huius expres-
sionem subdit. Et pertingens usque
ad divisionem anime et spiritus. Anime dicit
propter potentias eius animales quae sunt
anime et corporis coniunctae. Spiritus dicit propter
potentias anime abstractas quibus con-
venit cum substantiis spiritualibus. Per hoc

vult dicere quod virtus Christi attingit vl-
tima quecumque sunt subtilia. sequitur
Compagum quoque et medullarum. com-
pages sunt tortus iunture neruis alli-
gate medulle sunt intra ossa inclu-
se. Per hoc vult dicere quod virtus verbi atti-
git omnia quecumque sunt ligata et inclu-
sa et sic patet secundum suam efficaciam virtu-
tis. Consequenter declarat tercium scilicet
generalitatem sue cognitionis que se exten-
dit ad omnia etiam in particulari quecum-
que sunt occulta et hoc est quod dicit
Et discretor cogitationum. que soli deo
cognite sunt secundum quorundam opinionem
doctorum. Et hoc videtur per illud
quod dicitur primo regum xvi Deus autem intue-
tur. Considerandum etiam quod licet aliqui
doctores dicant materiam cogitationis intra
esse cognoscibilem pure substancie spirituali
tamen de intencione cogitacionis con-
cedunt quod est cognoscibilis deo soli
uel gracia. Si cogitem de muliere dicunt
quod licet possit cognoscere angelus bonus
siue malus etiam ex motibus suis sed
si cogitem de muliere intencione concupiscendi
eam uel ad bonum informandi cognoscit
solus deus. Propter hoc subdit apostolus
et intencionum cordis quia cognicio
Christi non solum extendit se ad ipsas co-
gitaciones sed etiam ad cogitacionum in-
tenciones. Et ex dictis patet quod Christus cog-
noscit ea que sunt ad cognoscendum
difficilia. Ex quo concluditur vlterius quod
cognoscit omnia alia .d. Et non est ulla
creatura inuisibilis in conspectu eius. et
quia non solum videt res in superficie
sicut nos cum videmus hominem vestitum
non videmus ea que latent sub ueste sed
omnia in profundo ideo subditur. Omnia
nuda et aperta sunt oculis eius et sic patet
tercium. Consequenter ponit quartum scilicet ex-
cellenciam auctoritatis in Christo cum dicitur Ad quem
nobis sermo. Ipse enim est constitutus iudex
viuorum et mortuorum ideo nobis habemus sermonem
ad ipsum quia oportet nos racionem reddere deo
de omnibus factis nostris et cogitatis et sic
patet quartum et per consequens patet intencio primus
sermonis quantum ad eius quatuor partes scilicet
quod in Christo est diuinitatis excellencia
nature efficacie cognicionis et virtutis
et per consequens debemus festinemus ad id quod
nobis precipit et promittit scilicet ingredi in
requiem celestem. Habentes ergo pon-
tificem Hic ponitur secunda racio ad id
ostendendum et accipitur ex parte huma-
nitatis Christi. et est racio talis Christus
in sua humanitate habet magnitu-
dinem per quam potens est nobis compati
et compaciendo ergo potius festinemus
ingredi in requiem celestem confisi de
eius adiutorio in tempore oportuno quod
est tempus presens quod est tempus gracie. Circa
hoc sic procedit apostolus quia primo de-
clarat Christi magnitudinem etiam secundum suam
humanitatem. Dicebatur enim pontifex in
lege magnus quia semel in anno in-
trabat sancta sanctorum in sanguine
alieno ergo multo forcius Christus debet
dici pontifex magnus qui intrauit
celum sanguine proprio. Item dicebatur pon-
tifex legis magnus quod erat de filiis a-
aron et multo forcius Christus debet
dici magnus qui est naturalis dei filius non
potest dici filius adoptiuus etiam secundum hu-
manitatem et hoc est quod dicit apostolus
Habentes ergo pontificem magnum qui
penetrauit celos Ihesum filium dei agitur
ex quo est ita magnus. teneamus con-

ut nos iuuaret habet etiam pietatis teneritudinem

fessionem et ore et opere eius magni-
tudinem confitendo et ei obediendo Con-
sequenter ostendit pietatis teneritudinem
in christo cum dicit Non enim et christus
enim in carne passibili assumpta pro nobis
passus est in cruce et temptatus in deser-
to a demone et ideo ex tali experientia habet
quandam aptitudinem ad compatiendum in-
firmitati nostre et hoc est quod dicit apostolus Non
enim habemus pontificem qui possit compati
infirmitatibus nostris temptatum autem per
omnia Considerandum tamen quod licet christus
temptatus fuit in carne passibili sicut
et nos tamen alio modo quia ex temptationi-
bus frequenter in delectatione peccati et
consensum incidimus Iste autem nullo modo
et ideo temptatio fuit tantum exterius et hoc
est quod dicit apostolus pro similitudine absque
peccato quia in simili carne sed non simili
modo Et quia christus habet pietatem nos adiu-
uandi et aptitudinem ad hoc propter pietatis
teneritudinem ideo concludit apostolus Adeamus
ergo in fide per dilectionem operante cum
fiducia de christi pietate et anima ad thronum
gratie eius Ut veniam assequamur in-
grediendo requiem celestem et gratiam in-
veniamus sine qua non possumus ingre-
di in illam in auxilio optimo hoc est
moderno tempore quod est tempus gratie
Ad evidentiam maiorem eorum que dicta sunt
circa principium huius capituli queritur
Utrum requies beatorum fuit figurata
per requiem filiorum israel in terra pro-
missionis Et arguitur quod non quia status
figuratur quare per novum testamentum quia
novum testamentum medium est inter sta-
tum veteris legis et inter statum beatorum

et ideo sicut ea que fuerunt in veteri
testamento sunt figura eorum que sunt
in gloria celesti Sed illud quod est proprium
novi testamenti non est attribuendum
veteri ergo requies filiorum israel in terra
promissionis non fuit figura requiei
celestis Item si requies beatorum esset
figurata in veteri testamento ubi pro-
mitteretur alio modo sed hoc est falsum
quia lex vetus non poterat illam re-
quiem dare ut patet ex predictis
et sic promitteret illud quod esset sibi im-
possibile ergo etc Item figura debet
respondere figurato sed moyses legis-
lator veteris testamenti requiem terre
promissionis non intravit ergo nec
lex vetus requiem celestem figuravit
Contrarium patet in littera ¶ Respondeo
hic duo sunt videnda Primum est que
sit requies beatorum Secundum qualiter
figurata fuit per requiem in terra
promissionis Circa primum considerandum
quod requies non accipitur hic prout
opponitur motui et lassitudini cor-
porali et hoc duplici de causa Primo quia
talis requies potest haberi in vita presenti
sed beatitudo non potest haberi in vita
presenti Secundo quia requies beatorum idem
est realiter quod beatitudo eorum beati-
tudo autem ista est perfectio anime
secundum partem superiorem videlicet secundum
voluntatem et intellectum Unde re-
quies que opponitur motui corporali
et fatigationi non habet locum Et ideo re-
quies beatorum non accipitur prout
opponitur motui in spiritualibus que
moventur ad aliquid propter amorem et
desiderium Sic enim movetur amo-

ribus sicut corpora ponderibus secundum quod dicit libro confessionum Amor meus pondus meum eo feror quocumque feror Et sic quies beatorum consistit in hoc quod appetitus eorum totaliter quietatur per adeptionem summi boni potentis quietare appetitum Propter quod dicit augustinus libro confessionum Inquietum est domine cor meum donec requiescat in te Ex predictis patet quod eadem realiter est quies dei et beatorum si tamen accipitur quies obiective quia idem est obiectum beatitudinis utriusque Si autem accipiatur formaliter differunt sicut creatum et increatum sicut de beatitudine dei et sanctorum dictum est et sic patet primum Circa secundum considerandum quod primo quod est figura alicuius oportet quod in se sit res aliqua quia quod nihil est in se non potest aliud figurare Et ideo illud quod est figura alicuius potest accipi tripliciter Uno modo ut res tantum Alio modo ut est figura tantum 3o modo ut est res et figura simul Isto triplici modo invenitur in scriptura ad dictum de requie terre promissionis Quod alm ad di. de capa secundum se et hoc modo non potest dici figura requiei beatorum sicut est illud quod scribitur deuteronomio 32 Incrassatus est dilectus et recalcitravit etc quia quies in abundantia illius terre fuit causa ydolatrie Invenitur etiam ad scripturam de capa in quantum est figura tantum sicut est illud quod habetur ezechielis 43 ubi fili hominis locus solij mei et locus vestigiorum pedum meorum ubi habito in medio filiorum in eternum Sensus literalis huius auctoritatis est tantum de requie celesti Invenitur etiam aliud scriptum de requie predicta in quantum est res et figura simul sicut est omne illud quod promittitur de requie in terra promissionis filiis israel in premium virtuose operationis quia premium debet excedere meritum sicut finis melior est hiis que sunt ad finem Nunc autem est quod operatio virtutis melior est quam fuit requies illa corporalis et ideo quies illa corporalis non potuit esse principale premium virtutis sed fuit quoddam minus bonum sensibile tamen omnibus promissum et hoc sub hac intelligitur promissa principaliter quies beatorum Ista autem quies beatorum hic inchoatur per gratiam secundum quod dicit luce 2 In terra pax hominibus bone voluntatis et consummatur in futuro per gloriam Utrumque autem datur nobis per christum qui est auctor novi testamenti et sic patet quod quies terre promissionis fuit figura requiei celestis ut exhibende nobis per christum et sic non fuit figura apertius immediate sed mediante statu nove legis et sic patet secundum Ad argumenta patet per dicta quia non concludunt nisi quod requies terre promissionis non fuit figura immediata requiei celestis Ut patet intuenti

Capitulum V.

Omnis namque pontifex Postquam apostolus ostendit excellentiam novi testamenti respectu veteris per hoc quod christus preeminet angelis et etiam moysi per quos data est vetus lex Hic ostendit hoc idem per hoc quod sacerdotium christi preeminet sacerdotio aaron et circa hoc duo facit quia primo ostendit christum esse excellentiorem pontificem 2o ostendit christum esse excellentiorem pontifice veteris testamenti 2a pars incipit in principio septimi capituli ubi hic enim melchisedech Circa primum duo facit quia primo ostendit christum esse pontificem 2o comparat

9

eros auditorum respectu sequencium ibi De
quo nobis grandis sermo Prima adhuc
in duas quia primo ostendit quid requiratur
in pontifice Secundo declarat ea in xpo fu-
isse ibi Sic et xpus etc Prima adhuc
in tres partes quia primo describitur pon-
tificis status Secundo sui officii debitus u-
sus ibi Qui condolere possit Tercio debitus
consecutionis modus ibi Nec quisquam
Circa primum considerandum quod ille qui in
stituitur pontifex debet esse homo non
angelus · quia debet esse talis nature
quod subditi possint ad eum familiariter
et faciliter recurrere Et hoc est quod dicit
apostolus Omnis pontifex ex hominibus
id est de nostro homine esse Ver[um] in ipso licet
sit similis aliis in natura tamen debet
alios excedere in gradu dignitatis et
in vita ideo sequitur assumptus id est
ex communi statu hominum eleuatus super eos
non debet querere suum proprium comodum vel hono-
rem sed subditorum salutem Ideo sequitur
pro hominibus constituitur Et quia non in
stituitur ut presit in temporalibus sed ma-
gis in spiritualibus Ideo subditur In hiis que
ad deum id est in spiritualibus et diuinis et que
talia debent exerceri libere et non
coacte nec mercenarie ideo subditur
Ut offerat dona id est voluntarie oblata
non violenter extorta · et sacrificia
pro peccatis scilicet populi ¶ Qui condolere
possit hic consequenter describitur
modus debitus vtendi officio ponti-
ficali quia cum sit vicarius apud deum
cuius proprium est parcere et misereri adeo
debet peccantium misereri et hoc est quod
dicit qui condolere possit hiis qui ig-
norant et errant id est hiis qui peccant
ex infirmitate vel quomodocumque alio er-
rore quia infirmitas passionis per
uertit iudicium racionis Debet autem pon-
tifex moueri ad misericordiam circa tales ex
consideracione proprie fragilitatis Unde
et dominus permisit beatum petrum in peccatum
cadere ut sciret aliis compati ex
consideracione proprii delicti propter hoc
sequitur Quoniam ipse circumdatus est in
firmitate propterea debet et quemadmodum ad
modum pro populo ita pro semetipso offerre
dona pro peccatis Unde et in veteri
lege determinatur proprium sacrificium pro
peccato pontificum et in noua lege
dicit sacerdos in canone misse nobis
quoque peccatoribus etc percuciendo proprium
pectus in recognicione sui peccati pro quo
offert sacrificium sicut et pro peccato
populi ¶ Nec quisquam hic consequenter
ostenditur debitus modus assequendi
pontificale officium quia homo non debet
sibi ipsum assumere violencia precii pre-
cio et simulacione sed sibi ipsi ponatur
proprio utilitate populi debet cum timore
suscipere Unde dicit augustinus de ciuitate
dei Otium sanctum querit caritas ne-
gocium iustum suscipit necessitas caritatis
quam sarcinam si nullus imponit
contemplande veritatis vacandum est et hoc
est quod dicit apostolus Nec quisquam sumit
sibi honorem sed qui vocatur a deo tam-
quam aaron Ille enim a deo vocatur
qui modo debito instituitur ¶ Sic
et xpus ostenso quid requiritur in
pontifice hic consequenter ostenditur
illud xpo conuenire Et ideo diuiditur
in duas partes quia primo declarat pro-
positum Secundo ex hoc concludit in

tenm̄ ubi appellatus ē a deo ¶ Circa primū sic procedit quia primo ostendit xp̄m factū esse pontificem a deo Secundo agit de eius officio ubi Qui in diebus 3o de pietatis exercitio ubi Et quidem cum esset filius dei Prima in duas quia probat xp̄i pontificatū esse a deo patre per duplicem auctoritatem scripture Secundū ibi Quemadmodum et in alio loco Circa primū dicit sic continuans sententiam lectioni immediate precedenti Sic et xp̄us non semetipsum glorificavit ut pontifex fieret quemadmodum ambiciosi et ypocrite ut possint ad dignitates ecclesiasticas ascendere Sed qui locutus ē ad eum id est deus pater clarificavit ipsum xp̄m et hoc ē intelligendum secundum naturam humanam quia in divina natura habet eandem claritatem et gloriam cum patre Potest etiam intelligi secundum divinam naturam non sic quod deus pater filio aliquam claritatem vel gloriam de novo dedit sed in quantum divinitatem quam ab eterno habuit a patre in tempore post manifestavit Juxta quod petebat salvator Jo 17 Clarifica me pater apud temetipsum claritate quam habui priusquam mundus fieret Hanc autem claritatem filii declarat per d. quod loquitur et accipitur de ps 2 Filius meus es tu ego hodie genui te et hoc expositum ē supra primo capitulo ¶ Quemadmodum et in alio loco Hic consequenter inducit apostolus aliam auctoritatem psalmiste ad probandum sacerdotium xp̄i esse a deo quia ē verbum patris ad filium dicentis tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech Dicit autem in eternum ad differentiam sacerdotii veteris legis quia illud tantum erat temporale et figurale sacerdotium autem xp̄i est eternum eternum quia nos introducit ad visionem claram in vita eterna quod non potuit facere sacerdotium veteris legis Additur etiam alia differentia per hoc quod dicitur secundum ordinem melchisedech quia sacerdotium veteris legis fuit secundum ordinem aaronicum seu leviticum sacerdotium autem xp̄i secundum ordinem sanctiorem qui figuraliter tangitur cum dicitur secundum ordinem melchisedech secundum quod in sequentibus diffusius determinabitur septimo capitulo et ibidem plenius hoc verbum exponetur ¶ Qui in diebus Hic consequenter agit de officio pontificatus xp̄i primo declarans tempus debitum dicens Qui in diebus carnis sue id est passibilitatis quia ante resurrectionem suam habuit carnem passibilem sed non peccabilem. et illud fuit tempus debitum exercendi officium pontificis offerendo pro nobis sacrificium Secundo tangit modum offerendi devotum cum dicit preces supplicationes quod Dicit preces quia apud patrem fecit petitiones. dicit supplicationes quia in orando habuit modum humilem et devotum. ad eum qui posset eum salvare a morte id est ad patrem qui potuit eum salvare a morte. faciendo quod non moreretur si vellet sed tamen noluit propter redemptionem nostram adimplendam que per mortem xp̄i convenientissime impleta salvavit tamen eum a morte alio modo scilicet eum a mortuis resuscitando Cum clamore valido et lacrimis offerens scilicet corpus suum cum precibus in cruce Quod autem in oratione valide clamavit dicitur evangelista Sed quod ibi lacrimatus fuit non habetur de ewangelio expresse. potest tamen haberi per simile quia Jo.

Xpi dicitur quod xpistus in morte lazari lacrimatus est ex pietate et magis probabile est quod lacrimatus fuit memorie quod totius humani generis redemptione. Dicitur etiam quod vltimo quod multa fecit iesus que non sunt scripta et ideo cum apostolus dicat xpistum sic lacrimasse tenendum est tamquam certum quamvis in ewangelio non sit scriptum. Ex quo patet ex dictis quod oratio et oblatio xpisti facta fuit humili modo devoto et fervendi et ideo merito fuit exaudibilis et accepta et hoc est quod subditur et exauditus est pro sua reverentia id est quia cvtendo officio pontificis scilicet orando pro populo et offerendo suum sacrificium huius modi devotum et reverentissime. ¶ Et quidem. Hic consequenter ostendit quod in xpisto fuit maxima misericordia que debet esse in pontifice quia cum esset deus ab eterno in qua natura pati non poterat ex sua pietate et misericordia quia visitavit nos oriens ex alto assumpsit naturam passibilem in qua pro nobis pateretur vt experientia ad compatiendum nobis quoddammodo aptior redderetur et hoc est quod dicit apostolus Et quidem cum esset filius dei ab eterno existens in natura divina. didicit ex tempore in natura humana ex hiis que passus est obedienciam sed hoc fuit tantum notitia experimentali quia in notitia habituali non profecit sed eam totam ab instanti conceptionis habuit Et quia per suam passionem meruit gloriam sui corporis et exaltationem et etiam aliorum glorificationem ideo sequitur et consummatus factus in brevi quia in sua resurrectione habuit gloriam consummatam in corpore que

prius erat perfecta tantum ex parte anime factus est obtemperantibus sibi per veram fidem causa salutis eterne Videmus enim in naturalibus quod id quod est perfectum potest facere alterum sibi simile Similiter xpistus in gloria perfectissimus est aliis causa glorie in quantum deus per modum principalis effectivi et in quantum homo per modum meritis et instrumenti coniuncti cum divinitate in persona. Alii autem sancti se habent ad deum per modum instrumenti separati Sicut manus artificis est instrumentum eius coniunctum Aliter autem securis que hec est separatum ¶ Appellatus et ostenso quod xpistus habuit perfecte illa que debent esse in pontifice hic consequenter concludit propositum principale scilicet quod xpistus est appellatus pontifex realiter et vere a deo. Appellatus est a deo pontifex secundum ordinem melchisedech hoc autem addit quia sacerdotium xpisti non consistit in oblatione brutorum animalium sicut consistebat sacerdotium leviticum sed consistit in oblatione corporis et sanguinis ihesu xpisti sub specie panis et vini sicut melchisedech qui erat sacerdos dei altissimi obtulit panem et vinum vt habetur Genesis xiiii. ¶ De quo nobis grandis sermo. Ostenso quod xpistus sit vere pontifex hic consequenter preparat animas audientium respectum sequentium Et dividitur in tres partes quia primo reddit auditores attentos secundo dociles in principio sequentis capituli ibi Quia cum deberetis magistri esse propter tempus tertio benivolos ibi Et hoc quidem faciemus

Circa primum considerandum quod animus auditoris excitatur ad attentionem quando doctor ei insinuat dicendorum difficultatem que quidem difficultas potest contingere dupliciter Uno modo propter materie arduitatem Alio modo propter audientis imbecillitatem ad capiendum et tarditatem sed utrumque contingit in proposito quia materia incarnationis de qua apostolus est valde ardua et difficilis quantum illi quibus scribebat scilicet iudei erant imbecilles ad capiendum propter assuefactionem ad contrarium et hoc est quod dicit apostolus De quo scilicet pontifice nostro ihesu christo est nobis grandis sermo interpretabilis ad discendum id est interpretatione indigens propter materie difficultatem Et iterum alia causa est quoniam imbecilles facti estis ad audiendum id est ad intelligendum de quo eos reprehendit dicens etenim cum debetis magistri esse propter tempus id est propter diuturnitatem temporis hoc dicit apostolus quia ipsi fuerant instructi a iuventute in lege et prophetis Rursum indigetis ut vos doceamini que sint elementa exordii sermonum dei In gramatica elementa dicuntur littere quas pueri primo addiscunt ad similitudinem huius dicuntur elementa illa que sunt prima et quasi in fide que quilibet debet scire Considerandum tamen quod apostolus non dicit hoc ut velit eos de talibus instruere ut in principio sequentis capituli patet sed ut sic loquendo possit eos melius excitare propter quod etiam ad hoc subdit Et facti estis quibus lacte opus sit non solido cibo Sicut enim parvulis datur lac quod est cibus de facili digestibilis et non dantur eis carnes vel pisces vel alius cibus dure digestionis Ita similiter novitiis in fide et simplicibus non sunt proponenda fidei difficilia sed ea tantum que sunt de facili capi propter quod sequitur Omnis enim qui lactis est particeps id est indigens doctrina facili expers est sermonis iustitie id est ineptus est ad capiendum difficilia que tantum sunt proponenda perfectis cuius causa subditur parvulus est enim id est novellus et impotens ad talia perfectorum autem est solidus cibus id est doctrina subtilis in his que ad fidem pertinent est tantum proponenda perfectis Et qui sint tales ostendit consequenter dicens eorum qui pro ipsa consuetudine in exercitio scripturarum exercitatos habent sensus id est virtutes intellectuales qui per sensus aliquando designantur Sicut alibi dicitur Vides tu hoc id est intelligis Ad quid valeat tale exercitium subdit dicens ad discretionem boni et mali id est veri et falsi in his que sunt fidei quia verum est bonum intellectus et falsum est malum eius Ad evidentiam maiorem huius partis ultime queritur utrum mysteria et subtilia fidei sint in omnibus proponenda indifferenter Et arguitur primo quod sic quia dicitur marci ultimo predicate ewangelium omni creature sed in ewangelio continentur omnia fidei mysteria Item credere articulos fidei explicite est de necessitate salutis quantum ad omnes sed non possunt talia credere nisi eis proponantur ergo articuli fidei sunt proponendi omnibus sed articuli continent fidei mysteria et difficilia ergo etc. Contra per id quod hic dicitur in textu Et facti estis quibus lacte

opus sit non solido cibo et Unde
mysteria fidei possunt dupliciter proponi uno
modo ut credenda simpliciter per simplicem
assensum alio modo proponuntur ut aliqualiter
intelligenda per rationem prout patet hic
in tali materia loquendo igitur de primo
modo proponendi dicendum quod fidei mysteria
non sunt omnibus proponenda quia non
debent proponi infidelibus obstinatis quia
ex hoc non sequitur eorum conversio sed
tantum fidei derisio et proponentium mors
sive occisio et hoc est quod dicit salvator
Mt vii nolite sanctum dare canibus ne-
que mittatis margaritas ante porcos
ne forte conculcent eas pedibus
suis et canes conversi dissipent vos per
sanctum et per margaritas hic intelligitur
hec doctrina fidei sancta et preciosa per
canes et porcos intelliguntur peccatores
obstinati in infidelitate et in immun-
dicia sua Sed fidelibus et credere vo-
lentibus et illis de quibus speratur conver-
sio proponenda est fidei doctrina Advertendum
tamen quod in doctrina fidei aliqua
sunt omnibus generalia quia omnes tenentur
credere illa explicite sicut est articulus
incarnationis christi christi passionis et
resurrectionis et consimilia que communiter predi-
cantur in ecclesia et talia sunt omnibus
proponenda etiam simplicibus non tamen
subtiliter sed per grossa exempla ab eis
perceptibilia quia aliter daretur occasio er-
randi Alia que sunt in doctrina fidei
que sciuntur ex articulis que ad creden-
dum explicite non tenentur simplices
sed illi tantum qui sunt in ecclesia sublimes
talia non sunt simplicibus proponenda
nisi probabiliter timeretur quod in talibus
caderent male in forti ab hereticis in
tali enim casu sunt de talibus instru-
endi quia perfidia heresis non tantum
contingit in errore contra articulos sed
etiam in errore eorum que sciuntur ex arti-
culis Sicut enim hereticum est dicere quod
deus non sit incarnatus Ita hereticum
est dicere quod non assumpsit ea que sunt
de veritate humane nature Et ideo
manicheus condempnatus ut hereticus
qui dixit dei filium assumpsisse carnem
carnem fantasticam Similiter
multi alii qui negaverunt in christo
esse aliqua que pertinent ad naturam
humanam Si autem loquimur de secundo
modo proponendi ea que sunt fidei scilicet
in quantum sunt per rationem intelli-
genda sic tantummodo sunt proponenda ha-
bilibus intelligentibus et exercitatis in
scriptura qui possunt capere talia Non
autem simplicibus et capere non po-
tentibus quia hoc posset esse eis er-
roris materia Argumenta patent per
predicta. Capitulum sextum

Quia propter intermittentes
Quia in parte immediate prece-
denti apostolus reddidit au-
ditores attentos ostendendo dicen-
dorum difficultatem hic consequenter
reddit eos dociles ostendendo eorum or-
dinem quia ostendit que sunt di-
mittenda et que prosequenda scilicet
quibus studebat erant exercitati in
scripturis et ideo dicit quod intendit di-
mittere ea que solent dici novitiis et
~~hoc est quod dicitur~~ sed intendit pro-
sequi ea que solent dici perfectis
et hoc est quod dicit Quia propter inter-
mittentes inchoationis christi sermonem
scilicet facilia a quibus incipit fidei

doctrina ad perfectorum feramur · id est ad doc-
trinam perfectorum Et que sunt illa que
intendit dimittere breviter tangit
et sunt sex Primum est prima aptitudo
precitis Sicut enim in motu naturali pri-
us est recessus a termino a quo quam accessus ad
terminum ad quem Ista impressio gratie
que perficit naturam Secundum est prime sa-
cramentum quod est quidam recessus a
peccatis et hoc tangit cum dicitur
Non rursus iacientes fundamentum pe-
nitentie ab operibus mortuis id est peccatis
que sunt opera mortua Dicitur autem
prima fundamentum quoniam est illud quod
est primum impressum gratie ut dictum est sic
fundamentum est id quod est primum in e-
dificatione Secundum quod est dimittendum est
fides simplicium per quam fit accessus
ad deum secundum quod dicitur in fine undecimo
capitulo accedentem oportet credere quia
est et hoc tangitur ibi Et fidei Tertium
est baptisma quod est quedam spiritualis generatio
et hoc tangitur ibi baptismatum doctrine
et dicit in plurali numero quia triplex est
baptisma scilicet fluminis flaminis et sanguinis
Veruntamen primum habet tantum virtutem omnis
baptismi Et ideo dicit apostolus ad Ephesios e
Una fides unum baptisma Quartum est
sacramentum confirmationis in quo datur
spiritus sanctus ad robur sicut in baptismo
datur ad consequendum esse spirituale et hoc
notatur impositionis quoque manuum Quintum et
sextum pertinent ad terminum spiritua-
lis processus expectamus enim resurrec-
tionem corporum futuram quia hoc annota-
tur in omnibus Et fides nostra ut dicitur prima
ad Corinthios 15 de resurrectionis mortu-
orum que est quintum · expectamus etiam

remunerationem nobis fiendam in iudicio ex-
tremo et hoc est sextum quod notatur in Et iu-
dicii eterni Dicitur autem illud iudicium ex-
tremum eternum quia ibi sententia danda
in eternum durabit Ista sex predicta non
intendit apostolus prosequi modo quia sunt
quedam fidei rudimenta de quibus fidei no-
vicii sunt instruendi et de talibus instru-
ebantur in primitiva ecclesia Ut patet actuum 16
et in pluribus aliis locis ¶ Et hoc quidem
faciemus Hic consequenter apostolus reddit
auditores benivolos ostendendo eis sue
doctrine possibilitatem et utilitatem Et dividitur
in tres partes quia primo proponit in generali
quod sua doctrina est congrua et possibilis Secundo
ostendit in speciali quibus est impossibilis
ibi Impossibile enim eos Tertio quibus est possibilis
ibi Confidimus autem Circa primum consi-
derandum quod cum apostolus in principio huius capituli
dixerit se nolle instruere illos quibus scribebat
de hiis que pertinent ad perfectionem doc-
trine Christi et quamvis istud sit difficile tamen
hoc est bene possibile cum adiutorio dei et
hoc est quod dicit apostolus Et hoc quidem faci-
emus si quidem permiserit deus · id est adiuverit
nos enim dixit et plus significat ¶
Impossibile enim Hic ostendit quibus sua
doctrina est impossibilis Et dividitur in duas
partes quia primo ostendit propositum Secundo ad
hoc inducit exemplum ibi Terra enim Dicit
igitur quod sua doctrina est inutilis illis
qui post multa beneficia divina recepta
per ingratitudinem labuntur de peccato
in peccatum quia de se resurgere non possunt
et iuste adeo permittuntur deprimi omnes
peccatores talibus sic in peccato perfi-
dantibus et per gradus quodammodo obstinatis
secundum quod scribitur proverbiorum 18 Impius cum

in confusionem peccatorum venit contempnit
imnobilis est doctrina apostoli quia non perti-
puit humanam persuasionem et hoc
est quod dicit apostolus Impossibile est enim eos qui
semel illuminati sunt recipientes baptismi
sacramentum quod dicitur sacramentum fidei quia
illuminat per fidem Et bene semel dicit quia
hoc sacramentum non potest adhiberi homini nisi se-
mel cum non sit iterabile Gustaverunt
etiam donum celeste quia in sacramento bap-
tismi confertur gratia que de celo datur
Et participes facti sunt spiritus sancti quia
varia dona spiritus sancti dantur cum gratia
que quidem dona sunt in christo perfecte
ut habetur psalmo xl Et in nobis sunt par-
ticipative quia a christo recepimus non so-
lum donorum spiritus sancti largitionem sed
etiam spiritualem victorum per sanam doctrinam
Non enim in solo pane vivit homo sed
in omni verbo quod procedit ab ore dei Matthei
iiii Virtutes quoque seculi venturi Virtutes
iste sunt dotes anime et corporis Dotes
autem sunt aperta dei visio firma ten-
tio caritativa fruitio que habentur in patria
perfecte sed hic aliquis perfectis habentur incho-
ative scilicet in fide spe et caritate quibus
succedunt ille dotes Habentur etiam aliquando ex
speciali gratia in quadam divine dulcedinis
experientia que conceditur aliquibus viris sanc-
tis in via Dotes vero corporis non habentur hic
nisi in spe Et quia magna ingratitu-
do est post tanta divina beneficia cadere a gratia
et fide ideo sequitur Et prolapsi sunt illi
scilicet qui predicta perceperunt rursus renovari ad
penitentiam est impossibile quia ad hoc refertur
illud impossibile supra quam diu sunt in via
sequitur Rursum crucifigentes sibi met
ipsis filium dei quia quantum est in ipsis re-
iterant causam sue crucifixionis Et
ostentui habentes quia videntur irridere
mortem christi qui est prodicto eam habentes.
Aliter exponitur ab aliquibus littera ista
ab illo loco Et prolapsi sunt etc Dicit
quod apostolus hic removet errorem quorundam
qui de iudaismo erant conversi ad fidem ca-
tholicam . et ideo sicut apud iudeos ablu-
tiones et baptismata frequenter fiebant sicut
patet ex evangelio in pluribus locis ita
opinabantur baptisma christi posse pluries
reiterari circa eundem hominem ad delenda
eius peccata sed hoc removet apostolus
dicens quod impossibile est eos qui semel illumina-
ti sunt per baptismum qui est fidei sa-
cramentum rursum renovari ad penitentiam
si lapsi fuerint quia per penitentiam se-
quentem non possunt redire ad reno-
vationem baptismalem quia baptismus est
lavacrum renovationis et regenerationis
ut habetur ad Titum 3 Et ideo dicit apostolus quod
est impossibile penitere sed renovari modo
predicto quia sacramentum baptismi non est
iterabile sequitur Rursum crucifi-
gentes sibimetipsis filium dei In bap-
tismo enim configuramur morti et
sepulture christi ut habetur ad Romanos 6 Quicum-
que baptizati sumus in christo ihesu in mor-
te ipsius baptizati sumus cum sepulti sumus
cum illo etc Et per consequens dicentes baptismum
reiterari dicunt quodammodo mortem christi itera-
bilem et sic derident eam propter quod
sequitur Et ostentui habentes . licet
autem hec expositio sit probabilis tamen
magis videtur concordare littere
Terra enim quod in parte precedenti dixit
quod illi qui per ingratitudinem divinorum
beneficiorum labuntur in peccatum quodam-
modo sunt impossibiles ad resurgendum hoc
hic quoniam inducit ad hoc exemplum

de terra q̄ multo labore culta ē et
irrigata si faciat fructus bonos bn̄dī
si autē spinas et tribulos maledr̄ uig̊
quam si non fuisset diligenter exculta
Sic ē in proposito de homine bn̄ficia dei
recipiente et io in fine cōcludit̄ Cuius
consummatio in combustionem · quia tales
ingrati finaliter deducuntur ad gehe-
nnam ellia littā pater expeditis ¶ Con
fidimus autem Hic consequenter ondit
apl̄us quibus sua doctrina ē cōnens et
utilis Et dividitur in duas partes q̄
primo ponit intentū 2o pbat ꝓpositū
ibi Non enī iniustus Circa primū sciendū
q̄ ex predictis uībis apl̄i possent alli
quibus scribebat opinari q̄ apl̄s cent
tales pro ut in mediate predixit
et per cn̄s eius doctrina oīs inutilis es
set · io apl̄us hoc removet dicens
Confidimus autem de vobis dilectissimi
Et per cn̄s ostendit q̄ eos reputabat
eē aptos ad capiendum perfectioꝝ doct̄
ne xp̄i Et̄ quod subdit meliora et
viciniora fidei saluti s. confidimus
de vobis · tamē et si ita loq̄mur · q̄ d.
non sit locutus sum in precedentibus
eo q̄ tales sitis s. ingrati et ad doctrinā
xp̄i inepti sed ad cautelam futuroꝝ
ne efficiamini tales per casum ¶ Non
enī iniustus Hic pbat ꝓpositū primo
ex eoꝝ remūeratione et 2o ex abrahe ꝓ-
missione i. Abrahe namq̄ In prima
igitur parte dicit sic Rationabili-
dixi q̄ Confidimus meliora de vobis
Cuius causa subdit Non enī iniustus
ē deus ut obliviscatur operis uri̅ i. sue
remūerationis uīre · et dilectionis q̄ ondist̄
in noīe ipius · et que sit ista dilectio
ostendit ex facto d. q̄ ministrastis

sanctis i. fidelibus xp̄i pauperibus necc̄ia
prebendo · et ministratis opus caritatis cō-
tinuando Et quia virtus laudata crescit io
post commendatonē hortat̄ eos ad virtutē cō-
tinuatoꝝ et augmentatoīs dicens Cupimus
enī unūquēq̄ vrm̄ eandem ostentare
sollicitudinem i. monstrare p effectū c-
videntem · ad cōpletoꝝ spei usq̄ in fine
quia per cōtinuatonē bonī operis usq̄ in fi-
nem cōpletur spes que est certa exper-
tacio future beatitudinis in qua ē q̄ sequit̄
actualis glorie premiū et io subdit ut non
segnes efficiamini i. pigri sed virtuosi
in bono pficientes sicut fuerunt sci̅
patres et hoc ē q̄ dicit Verum q̄ sed
imitatores eoꝝ qui fide et patiā here-
ditabunt ꝓmissiones s. hereditatꝰ celestꝰ
¶ Abrahe namq̄ Hic consequenter i-
dem pbat p ꝓmissionem abrahe factā
Et dividitur in tres partes quia primo ponit
illam ꝓmissionem 2o ostendit eius in
fallibilitatem ibi homines enī 3o ex
hoc concludit veritatem intentā ibi ut
per duas res Circa primū sciendū q̄ a-
brahe facta ē ꝓmissio de bonis temporalibꝰ
et etiā celestibus Et̄ hoc dictū erat
ei q̄ semen eius erat futurꝰ sicut a-
rena maris · et sicut stelle celi et pro
missionem illam iuramento firmavit
et hoc ē q̄ dicitur Abrahe namq̄ pro
mittens deus bona terrena et celestia
et ad confirmatoꝝ huius ꝓmissionis iu-
ravit per semetipsum q̄m neminem i. nul-
lam rem · habuit per quē iuraret ma-
iorem et quid iuravit subdit dicens
nisi benedicens benedicam te ic sub intel-
ligitur deficiet veritas mea nisi fiat
sic et sic longanimiterꝰ ferens i. abraha
patienter expectans adeptus ē rep

missionem · quam tandem consecutus est
gloriam. Homines enim. Hic consequenter
ostendit huius promissionis infallibilitatem.
Ad cuius intellectum sciendum quod dispositio dei
eterna inmutabilis est que est idem quod
eius consilium. Et ideo quando in sacra scriptura ad
denunciatur prout habet in divino consilio in-
mutabile est nec retractatur. Et hoc modo
primi Reg. 14 dicitur de obiectione apostolus saul por-
ro triumphator israel non parcet nec peni-
tudine flectetur. Quandoque autem in sacra scriptura
ad denunciatur secundum exigentiam meritorum
non tamen prout habet divinum consilium sic
sub versio ninivitarum a domino predicta propter
penitenciam eorum fuit retractata et hoc est
quod dicitur Jeremie 18 capitulo. Repente loquar adversus
gentem et adversus regnum ut eradicem
et destruam et disperdam. id est si penitentiam e-
gerit gens illa a malo suo · agam et ego
penitenciam super malo quod cogitavi ut fa-
cerem ei. Et quia talis commutatio dicitur penitentia
dei ideo dicunt doctores nostri quod sententia dei
mutatur non eius consilium. Nunc autem
certum est quod in sacra scriptura ad denun-
ciatur adeo sub iuramento illud procedit ex
divino consilio. Et ideo promissio facta abrahe
patet infallibilis ex duobus scilicet primo ratione
divini consilii ex quo procedit quod non mu-
tatur et ex additione iuramenti divini per
quod confirmatur. Sed hic tamen attendendum
est ad litteram homines enim per maiorem iu-
rant · quia confirmatio alicuius rei non est
nisi per aliquid certius et stabilius propter hoc
dicit philosophus primo methaphisice antiqui posuerunt
aquam principium omnium quia dixerunt ipsam
esse iuramentum deorum. et omnis controversie fi-
nis est iuramentum. quia facta hominum sunt
fallibilia ideo ad confirmationem eorum recurrere
ad divinam veritatem infallibilem que iuramento

vocatur in testem. In quo scilicet in iura-
mento abrahe facto abundantius vo-
lens deus ostendere pollicitationis heredibus
quia facta est abrahe prosequenti et heredibus
suis inmobilitatem consilii sui interpo-
suit iusiurandum. per hoc ex abundanti
causam inmobilem ostendit erat enim sufficiens
ex hoc quod procedebat ex divino consilio et
non iuramentum additum firmavit eam ex
abundanti quod promissioni prius facte ipsi
abrahe fuit additum ut habetur Gen. 22.
Ut per duas res. Hic ex predictis con-
cludit apostolus intentum scilicet quod illi qui sunt
de semine abrahe si fuerint imitatores
fidei ipsius certitudinaliter consequentur
promissionem abrahe factam predicto modo
firmatam. Et hoc est quod dicitur hic Ut
per duas res inmobiles scilicet divinum con-
silium et iuramentum · quibus impossibile est
mentiri deum fortissimum solatium habeamus
id est certissimum de obtinenda promissione
quia sumus imitatores abrahe propter
quod subditur. Qui confugimus scilicet
per baptismum ad christum · per quem adimpletur
promissio abrahe facta. ideo sequitur
ad tenendam propositam spem · id est cer-
tam glorie expectationem. quam sicut ancho-
ram habemus anime tutam et firmam.
Sicut enim anchora materialis tenet
navem inmobilem inter fluctus
maris ita spes tenet animas inmo-
biles inter fluctus vane et mul-
tiplicis temptationis. Verumptamen
ipsa spes habet contrarium modum fir-
mitatis respectu anchore materialis
quia ipsa anchora materialis per hoc
quod figitur in terra habet firmita-
tem veram. Anime autem nec
non possunt in terra stabiliri ideo oportet
quod anchora spei firme fir-
metur in loco contrario. scilicet in celo

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

et hoc est quod subditur Incedentem usque ad interiora velaminis . id est ad secreta celestia que sunt nobis revelata . ad que celum ascendit christus ut ibi figeret
anchoram nostram quia per hoc habemus
firmam spem veniendi ad gloriam
et hoc est quod subditur Ubi precursor
iesus pro nobis introivit factus pontifex in eternum secundum ordinem melchisedech . Hoc autem subdit apostolus quia
prius locutus fuerat de pontificatu christi
et interposuerat aliqua ad excitationem
audientium Et sic genitor revertitur ad
suum propositum scilicet ad loquendum de pontificatu christi de quo adhuc loquitur usque
sequentia Ad evidentiam maiorem cuiusdam
dicti in hoc capitulo queritur
utrum incidentibus post baptismum penitentia habeat
locum Et arguitur quod non . sicut baptismus habet efficaciam a passione christi ita
et penitentia sed baptismus non potest iterari ergo
etc. Item spiritualis curatio que fit per
penitentiam figurata est per corporales curationes
quas christus operatus est sed christus
non legitur aliquem bis curasse ergo
etc. Contra contrarium Relaxatur secundum magnitudinem
eius sic et misericordia illius sed
magnitudo dei non finita est ergo
etiam misericordia et propter hoc quod non semel tantum
sed totiens quotiens recipit revertentem ad penitentiam etiam post baptismum Et
deo in hac questione fuerunt heretici contrarie Ratione eius huius quod
dictum est in hoc capitulo Impossibile est
enim eos qui semel illuminati sunt etc.
per quod intelligitur baptismus ut dictum est sequitur et prolapsi sunt
rursus renovari ad penitentiam Dixit
quidam presbiter romanus nomine
novatus quod nullus potest resurgere

ad penitentiam post baptismum Sed hoc
falsum et erroneum est secundum quod dicit
athanasius in epistola ad serapionem et probat
per scripturam propter illum corinthium incestuosum de quo loquitur apostolus i. Cor. v.
qui tante enormitatis erat quod uxorem
patris sui habebat propter quod apostolus iussit eum
tradere sathane affligendum ut spiritus
eius salvus fiat in die domini nostri ihesu christi
ut ibidem dicitur quod non esset verum
nisi penitentia in eo non haberet locum Item
de illo eodem scribitur ii. Cor. ii. quod
de mandato apostoli fuit iterum receptus
ad communionem fidelium Per quod patet
quod penitentia habet locum incidentibus post baptismum
Item paulus apostolus scribens galatis qui
post receptionem fidei et post baptismum
fuerant decepti a falsis apostolis Ut gal.
iv. filioli mei quos iterum parturio donec
formetur christus in vobis Ex quo patet
quod recepit eos ad penitentiam post baptismum
Posset etiam error novati per rationem
impugnari sed hoc dimitto quia hoc
habet tractari in quarto sententiarum Error
autem contrarius fuit error origenis
qui nimis laxavit penitentiam sicut novatus
nimium restrinxit dicens quod non solum
habet locum penitentia totiens quotiens in
presenti vita sed etiam habet locum in futuro
quia dicit demones et dampnatos post
aliquod tempus post iudicium ad gratiam
et gloriam redire Sed hoc est contra totam
et scripturam sanctam Eadem enim
ratione videtur quod beati possent cadere
a beatitudine et quod dampnati revertantur a dampnatione Primum autem erroneum est ergo et secundum Item scriptura
eodem modo loquitur de duratione

dampnacionis et beatitudinis Mt 25
ubi Et ibunt hi in supplicium eternum Jus-
ti autem in vitam eternam Multa et
absurda alia continentur in errore orige-
nis que dimitto propter prolixitatem et
quia sufficienter tractantur a doctoribus
4 et 5 Sentenciarum Fides autem catholica inter
duos errores predictos tenet medium scilicet
quod in vita presenti et post baptismum potest penitentia
tociens quociens iterari Et ideo verba
apostoli supra quod movit novatum ad di-
cendum contrarium exponendum est sicut
exposui Sed contra errorem origenis
tenet fides catholica scilicet quod post vitam
istam non habet locum penitentia quia amplius
non sunt in via sed in termino Ad ar-
gumentum primum in contrarium dicendum quod non
est simile de baptismo quo imprimitur karacter
indelebilis et ideo baptismus non iterabitur
penitentia autem karacterem non imprimit
ideo iteratur Ad 2m dicendum quod non oportet
omnimodam esse similitudinem inter
figuram et figuratum et ideo si crucifixio cor-
poralis non sit iterata a christo circa eundem
hominem non propter hoc sequitur penitenciam
esse irreiterabilem Preterea licet non le-
gatur christus curasse eundem hominem
pluries non propter hoc negatur 3m fuisse fac-
tum quia multa fecit christus que non
sunt scripta ut habetur Jo ultimo Capitulum VII

Hic enim melchisedech

Quibusdam interpositis ad ex-
citationem audiencium hic apostolus
revertitur ad suum propositum scilicet ad probandum
excellenciam sacerdocii christi Et dividitur
in duas partes quia primo ostendit ex-
cellenciam huius sacrificii respectu sacer-
docii levitici 2o ostendit quod fideles de-
bent huic sacerdocio reverenter sub-
di 2a pars incipit in medio capi-
tuli decimi ibi habentes itaque fratres fiduciam
Circa primum sic procedit quia primo os-
tendit excellenciam sacerdocii christi re-
spectu levitici ex parte persone sa-
cerdotis 2o ex parte sui ministerii
2a incipit in principio octavi capituli ibi
Capitulum autem Adhuc primo ostendit excelle-
nciam sacerdocii christi per auctoritatem
scripture divine 2o ostendit huius sacerdocii
necessitatem ibi talis enim decebat Cir-
ca primum advertendum quod apostolus probat
propositum suum per auctoritatem psalmi Juravit
dominus et non penitebit eum etc.
Unde tamen ostendit ad suum propositum pro-
bandum primum est illud quod maxime ibi
ponitur secundum ordinem melchise-
dech 2m est quod ibi ponitur iuravit
dominus etc. 3m est illud quod sequitur
tu es sacerdos in eternum Et ideo di-
viditur in tres partes in quibus apostolus
tria predicta prosequitur 2a incipit
ibi Et quanto est hoc non sine iure iu-
rando 3a ibi alii quidem plures Cir-
ca primum tria facit quia primo declarat
similitudinem istius melchisedech
ad christum cuius fuit figura 2o ostendit
excellenciam istius melchisedech
quantum ad 3o ex hoc concludit
principale intentum scilicet excellenciam
sacerdocii christi a respectu sacerdocii
levitici ibi Si ergo consummatio Prima
adhuc in duas quia primo ponit
condiciones istius melchisedech
2o post hoc concludit similitudinem
eius ad christum sicut figure ad si-
gnificatum ibi assimilatus autem primum

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

indicas quia primo ponit ipsius melch-
isedech multiplicem conditionem. Secundo ponit
earum interpretationem ibi primum quidem.
Circa primum describendo conditionem
ipsius melchisedech primo ponit regiam
dignitatem dicens. Hic enim melchise-
dech rex salem. Dicunt autem hebrei
quod ipse fuit sem filius noe primogenitus
et erat tunc trecentorum nouem annorum.
Salem autem secundum quosdam est idem
quod ierusalem quia illam ciuitatem ipse sem
primo edificauit et in ea regnauit ut
dicit ysidorus xv ethimologiarum. Secundum
alios est idem quod salim ubi baptiza-
bat iohannes ut habetur io. 3. Secundo ostendit apostolus
eius dignitatem sacerdotalem dicens
Sacerdos dei summi et additur hoc scilicet
dei summi. ad ostendendum quod non erat
sacerdos ydolorum. Et quia ydolatria
tunc temporis vigebat per totum mundum.
Et quia ad eum pertinebat offerre deo
sacrificia et conferre populo spiritualia ideo
occurrit abrahe de victoria reuertenti
ut benediceret ei et hoc est quod subditur
Qui obuiauit abrahe regresso a cede
regum et benedixit ei. et hoc habetur Genesis
14. Et quia ille qui confert populo spiri-
tualia debet accipere ab ipso temporalia ideo
abraham dedit ei decimas de preda
et hoc est quod dicitur Cui et decimas di-
uisit abraham per hoc enim ostendebat
se imperfectum respectu melchisedech
et quia ei dabat partem decimam que
significat perfectionem eo quod numerus denarius
est perfectus. Sibi autem retinebat
nouem partes que significant imperfectionem.
Primum quidem hic contex-

apostolus interpretatur quod dictum est
de melchisedech dicens quod nomen eius in-
terpretatur rex iustitie melchi enim idem
est quod iustus rex Sedech autem idem est
quod iustitia Salem etiam interpretatur pax
et ideo per nomina predicta intelligitur
quod melchisedech regnabat in pace et
iustitia Ista enim duo se concomitantur
secundum quod dicitur ysaie 32 Et erit opus iu-
stitie pax et hoc est quod dicitur Primum quidem
qui interpretatur rex iustitie ratione proprii nominis.
Deinde autem rex salem quod est
rex pacis quod designatur ex loco sui
regiminis sequitur. Sine patre sine matre
sine genealogia neque initium dierum
neque finem vite habens. Per hoc non est
intelligendum quod iste melchisedech istis
caruit. sed quia de istis scriptura men-
tionem non facit quia non loquitur de patre
eius nec matre nec de principio vite eius
vel fine. Sed per hoc videtur quod dictum
hebreorum sit falsum qui dicunt ipsum
fuisse sem filium noe quia scriptura de-
scribit patrem et matrem ipsius sem et
genealogiam. Sed ad hoc posset dici
quod scriptura de predictis non loquitur
sub hoc nomine melchisedech de quo arguit
apostolus et hoc sufficit ad rationem figure
que frequenter deficit a figurato in pluribus.
Assimilatus autem. Ex predictis
dicit apostolus ipsum melchisedech fuis-
se similem christo et eius figuram
primo ratione nominis quod interpretatur rex iu-
stitie. Secundo ex loco regiminis quia dicitur
rex salem id est rex pacis. Et ista duo
perfecte conueniunt christo secundum quod dicitur
ps. lxxi Orietur in diebus eius
iustitia et abundantia pacis donec

it Quod non pt intelligi de pace facta
tempore salomis quia illa parum durat
ut hr̃ 3 re Sed intelligitur de pace et
iusticia per xpm̃ data Similiter ea q
scribitur de melchisedech Sine pre sine
mre ac perfecte cõuēit xpo quia sine
pre ē in natura humana et sine mre
in natura diuina Similiter sine pricio
sine fine dierum et sine genealogia quia
xpi gnatio in natura diuina eterna est
et enarrari non pt Et ideo dicit aplus
assimilatus autem filio dei melchise-
dech p manet sacerdos in ppetuū Non
quia sacerdotiū melchisedech fuit ppetuū
simpliciter sed quia scriptura non loqr
de pncipio et fine sui sacerdotij nec de
successore eius per hoc signauit xpi
sacerdotiū quod est simplicit ppetuū
Intuemini Descripta similitudie
xpi ius melchisedech ad xpm̃ hic cõ-
pbat aplus sacerdotiū melchisedech
fuisse excellencius quam sacerdotiū
leuiticū Et diuidit in duas partes quia
pmo pbat ppositū Ibi remouet qddã
dubiū ibi Et ita ut dictū prima in tres
scdm̃ quod ppositū pbat per tres roes
2a ibi Et hinc hebat 3a ibi Et hoc
quidem Prima ratio talis ē Ille qui ac-
cipit decimas ab alio maior est illo
quia sicut iam dictum ē ille qui dat
decimas per hoc pfitet se imperfectum
respectu illius qui accipit sed melch-
sedech accepit decimas ab abraha ut
hr Gen xiiii ergo fuit maior abraha
et p gñs eius sacerdotiū fuit maius
qua sacerdotiū leuiticū quia leui des-
cendit ab abraham et fuit minor eo
Constat autem ē maius maiore ē maius
minore et hoc ē qd dicit Intue-
mini aute a diligenter considerate
qñtus sit hic a melchisedech rex et
decimas dedit de pcipuis abraham
patriarcha a principe ppriū et per
gñs melchisedech fuit maior quam
leui et quicumq alij ptes ab abraham
descendentes Sed uidetur dicēdū q is-
tud argumentū non ualeat quia et
si aliquis est maior pre xpi non ppt
hoc sequitur q sit maior xpo Ipo
sit autem arguitur in pposito ergo etc
Dicendum q in noua lege sacerdotiū
ht dignitatem a xpo non ex dign-
tate paterna et ideo ille qui ē maior
pre xpi non ppt hoc ē maior xpo
Sed dignitas sacerdotij leuitici pro
cedebat ex dignitate pna ppter qd
nullus alterius tribus admittebatur
et ideo bn̄ sequitur argumentū Et
confirmatur argumentū per illud q
sequitur Et quidem de filijs leui etc
Ad cuius intellectū sciendum q leuite
gnaliter accipiebant decimas de
reliquo ppto isrl Inter leuitas aut
illi qui erant maiores alijs scilicet
videlicet sacerdotes summi filij aa-
ron de parte leuitarum recipiebant
decimam que vocabatur decima deci-
me Numeri 18 in signum q erant
maiores Et pari rōne melchise-
dech fuit maior abraham a quo
accepit decimas et per gñs maior
xpo leui qui descendit ab eo et
sic idem qd pus et hoc ē q dr
Et quidem de filijs leui gnalit
acceptis sacerdotiū accipientes
et per gñs erant maiores man-
datum hnt decimas sumē a pplo sa

secundum legem. Et quod nomine fratrum non solum intelliguntur alie tribus sed cum hoc etiam simpliciter levite exponendo subdit quod est a fratribus suis quamquam et ipsi exierunt de lumbis Abrahe. Sed Melchisedech cuius generatio non annumeratur in eis, quia scriptura non facit mentionem de patre et matre et genealogia eius ut supra dictum est, decimas sumpsit ab Abraham sicut maior a minore. ¶ Et hunc. Hic ponitur secunda ratio que talis est: benedicens maior est eo cui benedicit, quia benedicens medius est inter deum et illum qui benedictionem ab eo recipit. Sed Melchisedech benedixit ipsi Abraham ut dicitur Gen. xiiii. Ergo fuit maior eo. Et in hoc patet magna excellentia ipsius Melchisedech qui benedixit eum cui facta est repromissio de Christo et hoc est quod dicitur Et hunc, scilicet Abraham, qui habebat repromissiones benedixit ipse Melchisedech. Sine ulla autem contradictione, id est generaliter verum est, quia minus est a meliore benedicitur, id est a maiore, quia in hiis que sunt quantitate magna idem est maius quod melius. ¶ Hic quidem. Hic ponitur tertia ratio que talis: Ille qui semper vivit maior est eo qui moritur, sed Abraham mortuus est et sacerdotes veteris legis erant mortales, non sic autem Melchisedech, ergo maior est quam Abraham et sacerdotium eius maius est sacerdotio levitico. Et hoc est quod dicitur Et hic quidem, id est in statu legis Moysi, morientes homines decimas accipiunt, id est sacerdotes qui sunt mortales. Ibi autem,

hoc est in capitulo Melchisedech, contestatur, scilicet scriptura, quia vivit. Per dicta non est intelligendum sicut intellexerunt aliqui heretici quod ipse Melchisedech fuit immortalis. Sed hoc dicitur quia scriptura non facit mentionem de morte eius sicut facit de morte Abrahe et sacerdotum veteris testamenti. Et hoc sufficit ad rationem figure que debet a figurato deficere sicut umbra a veritate. Et ideo Melchisedech per hoc quod de morte eius non fit mentio in scriptura sufficienter fuit figura Christi sacerdotis novi testamenti qui vivit in eternum. ¶ Et ut ita. Hic removet quoddam dubium ex predicta oriens, quia rationes predicte processerunt ex hoc quod Abraham dedit decimas ipsi Melchisedech. Et posset aliquis dicere Abraham fuit decimatus, non tamen propter hoc sequitur quod Levi decimatus fuit. Hoc removet apostolus dicens quod immo sequitur quod Levi et omnes qui per Abraham descenderunt adhuc erant in lumbis Abrahe quando dedit decimas Melchisedech, et ideo Levi in Abraham decimatus est, et hoc est quod dicitur Et ita ut dictum sit, id est sequitur ex dictis quod per Abraham et ipse Levi decimatus est qui tamen decimas accepit, quia illi de tribu Levi acceperunt decimas a reliquo populo. Adhuc enim in lumbis patris, id est Abrahe, a quo tunc accepit decimas. ¶ Si autem de Christo predictis arguatur quod Christus etiam decimatus fuit in Abraham quia descendit de eo, dicendum non valet, quia descendit de Abraham secundum corpulentam substantiam tantum sed non secundum rationem seminalem, et ideo non fuit decimatus in eo quia non fuit conceptus de semine virili sed virtute spiritus sancti. Et hoc habet diffusius tractari in 3 sententiarum, questio quam ad presens dimitto. ¶ Si

ergo consummatio Hic ex predictis probat
apostolus sacerdotium christi esse excellentius sa-
cerdotio leuitico et euacuare ipsum per hoc
quod est secundum ordinem melchisedech
secundum quod dicitur psalmo 109 Vbi dicitur de christo tu
es sacerdos in eternum secundum ordinem
melchisedech ut supra dictum est primo capitulo
Et diuiditur in duas partes secundum duas
rationes Quarum incipit ibi Et amplius ad
huc Ad euidenciam prime rationis nota dicendum
quod sacerdos non est sine lege secundum quod
dicitur in glosa propter quod lex vetus
administrata fuit populo per sacerdotes
veteris testamenti Et similiter lex noua
per sacerdotium christi et ideo lex et sacer-
dotium sese comitantur Ita quod mutato
vno et ad mutatur Ex quo patet quod
cum scriptura dicat psalmo 109 quod sacerdo-
tium christi debebat surgere secundum ordinem
melchisedech qui est alius ab ordine leui-
tico quod sacerdotium leuiticum fuit imperfectum
aliter non esset necessarium ymo sup-
fluum surgere sacerdotium nouum secundum
ordinem alium et ideo sacerdotium leuiticum
cessat adueniente sacerdotio christi sicut
umbra adueniente veritate et imperfectum
adueniente perfecto et eodem modo lex
vetus adueniente noua quia lex et
sacerdotium pari passu currunt et hoc
est quod dicitur hic Si ergo consummatio id est
perfectio per sacerdotium leuiticum erat
supple non esset necessarium aliud sacerdotium
Cuius causa subditur populus enim sub ipso
id est sacerdotio leuitico legem accepit in
monte synai ut patet exodo 20 Si
ergo illud sacerdotium fuisset perfectum
quid adhuc necesse fuit secundum ordinem
melchisedech alium surgere sacerdotem
et non secundum ordinem aaron dici id est

quia non diceretur sacerdos secundum or-
dinem aaron sed secundum alium ordinem
quod non fuisset necesse Et ideo enim hoc necesse
appareat ex scriptura psalmo 109 que dicit sur-
gere sacerdotium christi secundum ordinem
melchisedech Per hoc manifeste patet
quod sacerdotium leuiticum et aaroniticum quod
idem est euacuatur per christi sacerdotium et
per consequens lex vetus que illud sacrificium
concomitatur Et hoc est quod subditur Trans-
lato autem sacerdotio necesse est ut legis
translatio fiat Quod autem sacerdotium ve-
teris legis sit translatum declarat consequenter
apostolus per hoc quod christus a quo incipit
sacerdotium noui testamenti non fuit
de tribu leui de qua erant sacerdotes
sed de tribu iuda de cuius sacerdotio loquitur
psalmus et hoc est quod dicit In quo
enim dicuntur id est in christo de quo predicta
scriptura impleri dicitur de alia tribu
id est de tribu iuda de qua nullus altari
presto fuit ad ministrandum ut sacer-
dos manifestum est enim quod littera patet
Et amplius hic ponitur secunda
ratio que talis est Necesse est surgere alium
sacerdotem ut patet per rationem pre-
dictam ergo necesse fuit surgere aliam
legem quia sacerdotium et lex pari
passu currunt Vnde et sicut sacerdo-
tium illud consistebat in quibusdam
sacrificiis carnalibus sic et lex que
promittebat bona carnalia lex autem
noua promittit bona spiritualia et
eterna et ideo lex vetus et eius sa-
cerdotium euacuantur sicut quedam
imperfecta et infirma et hoc est
quod dicit apostolus Et amplius adhuc
manifestum est id est alia ratione patet
apponitur si secundum similitudinem mel-

chisedech exurgat alius sacerdos non
secundum legem mandati carnalis factus
est et institutus sicut erat in institucione
sacerdotis veteris legis. sed secundum vir-
tutem vite insolubilis et eterne. Quod
declarat per scripturam dicens. Contestatur
enim scriptura de christo tu es sacerdos in
eternum etc. Et post quod sequitur Reprobatio
quidem et euacuatio. fit precedentis man-
dati et veteris legis que fuit prior no-
uo ordine temporis. non tamen ordine
dignitatis. quia imperfecta precedunt per-
fecta in tempore Et subdit causam
euacuacionis. propter infirmitatem eius et
inutilitatem Dicitur enim lex vetus
infirma. quia non poterat inducere ad
beatitudinem que est finis legis diuine.
Dicitur etiam inutilis quia non confe-
rebat graciam. habebat tamen utilita-
tem in quantum retrahebat ab ydolatria et
disponebat ad graciam christi. sicut eius
figura Et propter hoc subditur Nichil enim
ad perfectum adduxit lex quia non con-
ferebat perfectum gracie et glorie sed ser-
uabatur ad perfectionem legis noue.
que confert beatitudinem et hoc est
quod subditur Introductio vero melioris
spei per quam proximamus ad deum.
Et quantum est ostensa excellencia
sacerdotij christi ad sacerdotium leuiticum
per illud quod in auctoritate premissa dicitur
Secundum ordinem melchisedech hic
consequenter ostendit hoc idem per
illud quod ibidem dicitur Iurauit dominus
Et arguit sic Illud quod statuitur subiu-
ramento firmius est quam illud quod sta-
tuitur sine iuramento Unde et iura-
mentum diuinum signum est certissimum im-

mobilis quod est inmutabile ut dictum est
capitulo sexto Sacerdotium autem christi in-
stauratum est adeo subiuramento ut patet
per scripturam psalmus 109 Iurauit dominus et
non penitebit eum tu es sacerdos etc. Sa-
cerdotium autem leuiticum institutum est adeo
sine iuramento ut patet exodi 28 ubi
dicitur sic applica aaron fratrem tuum cum
filijs tuis de medio filiorum israel ut sa-
cerdocio fungantur michi. ubi nullum inter-
ponitur iuramentum diuinum. ergo sacerdotium
christi firmius et excellencius est sacerdo-
cio leuitico Et hoc est quod dicitur hic et quan-
tum est hoc sine iureiurando. quasi diceret magnum
est ualde sacerdotium non sine iura-
mento diuino. quia non sic factum est de sacer-
dote sacerdotibus veteris legis Propter quod
subdit Alij quidem sine iuramento fac-
ti sunt sacerdotes scilicet in veteri lege hic autem
scilicet christus. cum iureiurando institutus est
etc. Et quia sacerdos medius est inter deum et
populum. et deum et beneficia dei ad populum ideo
quanto melius est sacerdotium christi tanto
meliora beneficia per ipsum communicantur
populo et hoc est quod subditur In tantum me-
lioris testamenti. et meliorum bonorum
scilicet eternorum quia nomine testamenti designatur
aliquod bonum quod datur per testamentum
Testamentum autem nouum promittit bona
celestia et eterna. quod quidem est christi tes-
tamentum ideo sequitur Sponsor factus
est iesus In veteri autem testamento non
promittebantur nisi bona carnalia que
mentem hominis non quietant Et alij
quidem hic comprobat sacerdotium
christi excellere sacerdotium leuiticum per
hoc quod dicitur in auctoritate prius premissa
de christo Tu es sacerdos in eternum

Et dividitur in duas partes quia primo facit
quod dictum est. Secundo ex hoc concludit efficaciam Christi
ibi Unde et salvare. Circa primum sciendum quod
illa que sunt corruptibilia in corporalibus multi-
plicantur in eadem specie sicut patet ad
sensum. Illa autem que sunt incorrupti-
bilia non sic multiplicantur sicut patet
quia est unicus sol et unica luna. In sa-
cerdotio autem levitico fuerunt plures sacerdo-
tes sibi invicem succedentes quia Eleazar
successit Aaron et Phinees ipsi Eleazar
et sic de aliis. In sacerdotio autem Christi
est unicus tantum summus sacerdos scilicet Christus.
Alii autem omnes non sunt nisi ministri
secundum quod dicit apostolus I ad Cor. 4 Sic
nos existimet homo ut ministros Christi
etc. Ex quibus patet quod sacerdotium le-
viticum fuit corruptibile et transito-
rium. sacerdotium vero Christi incorruptibile
et eternum. eternum autem excellentius est
corruptibili. ergo etc. et hoc est quod dicit Et
alii quidem plures facti sunt sacerdo-
tes in lege veteri. Et causam subditur quod ideo
accidit hoc quod morte prohibentur permanere
tamquam existentes corruptibiles. Hic autem scilicet Christus
eo quod maneat in eternum sempiternum
habet sacerdotium. ¶ Unde et salvare.
Hic ex predictis apostolus concludit efficaciam
sacerdotii Christi. Effectus enim eternus non
potest induci a causa temporali sed tantum a causa
eterna et ideo Christus qui est sacerdos in
eternum potest dare salutem eternam et hoc
est quod dicit Unde et salvare in perpetuum potest.
modus autem per quem hoc facit est
nature excellentia et pietatis abunda-
ntia. Primum patet quod licet habeat naturam

humanam per quam distat a patre
et tamen convenit in natura divina per quam non
distat ab eo. Et hoc tangitur cum subdi-
tur accedens per semetipsum ad deum. Accedere
enim ad aliquem non competit nisi ei qui aliquo
modo distat ab eo. Christus autem distat
a patre secundum humanam naturam tantum
et hoc modo competit accedere ad patrem. Ve-
rumptamen quia habet eandem naturam
divinam cum patre. ideo accedit per semetipsum.
hoc autem non potest competere alicui pure
creature. quia in Christo est excellentia
nature divine sequitur quod semper vivit
quia divina natura est eterna. et hoc est
quod dicit Semper vivens. Excellentia autem
pietatis tangitur cum subditur Ad inter-
pellandum pro nobis. quia licet sit tan-
te excellentie ut dictum est tamen ex
sua pietate est advocatus noster secundum
quod dicitur I Io. 2 Advocatum habemus apud
patrem Ihesum Christum. interpellat autem pro nobis
in corpore quia pro nobis assumpsit ipsum
patri representando. Similiter in anima per
ipsum naturale desiderium de nostra sa-
lute expellendo. ¶ Talis enim. Postquam
ostendit sacerdotii Christi excellentiam
hic consequenter ostendit eius necessitatem.
perfectum enim necessarium est ad excludendum
imperfectionis. Sacerdotium autem
leviticum fuit imperfectum et ideo necesse fuit
sacerdotium Christi quod est perfectum. Et
ideo ostendit primo quod quelibet perfectiones fuit
in sacerdotio levitico tantum fuit excel-
lentius in Christo. Secundo quia ab eo excluditur
quicquid erat ibi imperfectionis ibi Qui non habet
necessitatem. Circa primum sciendum quod in
sacerdotibus ~~levitici~~ veteris testamenti
requirebatur sanctitas ut habetur Levit.
21 Panes dei sui offerunt ideo sancti
erunt. Requirebatur etiam in no

tencia leuit 22 Custodiont precepta
mea ut non subiaceant peccato Jn-
nocentia enim est puritas a peccato Re-
quirebatur etiam pollucio leuit 21 homo
de semine aaron sacerdotis qui habet ma-
culam non accedat offerre etc Jtem re-
quirebatur segregatio a commixtione leuit
21 Nisi que est de stirpem generis sui vol-
go gentis sue Jta etiam perfectissime
sunt in christo et hoc est quod dicitur talis enim
decebat ut nobis esset pontifex sanctus
quia christus ab instanti conceptionis sue
fuit sanctus sanctorum Sanctum enim idem est
quod applicatum ad diuina quapropter quod etiam
res inanimate si ad diuinum cultum applicentur
dicuntur sancte sicut calix altare et consimilia
Humanitas autem christi ab instanti
conceptionis fuit deo applicata in v-
nitate suppositi que est maxima appli-
catio Jnnocens Hoc etiam majore
competit christo qui peccatum non fecit
nec inuentus est dolus in ore eius
ut habetur prima petri 2 Jmpollutus id est
sine carnali deformitate quia talis de-
formitas causatur uel a causa intrinseca
scilicet a defectu uirtutis formatiue uel
ex defectu materie per quem modum
contingunt monstra in natura hu-
mana Neutrum habet locum in christo
quia corpus eius fuit formatum uir-
tute spiritus sancti que est infinita ma-
teria autem sui corporis fuit purissimi san-
guinis beate virginis Aliter causatur
deformitas a causa extrinseca scilicet quod
aliquis propter peccatum suum priuetur manu uel
pede uel oculo aut quia malo regi-
mine aliquis perdit oculum pedem uel manum
quod in christo non habet locum ut patet
Segregatus a peccatoribus Et secundum

hoc uidetur falsum de christo quod dicitur
matthei 9 Discumbente ihesu in domo ecce multi
publicani et peccatores uenientes discum-
bebant cum ihesu et discipulis eius dicendum
quod christus uenit tamquam medicus peccatorum
et ideo non debuit segregari a peccatoribus
quantum ad cohabitationem et ideo legitur cum pec-
catoribus comedisse et bibisse et tamquam
clementissimus medicus condescendisse propter
eorum salutem fuit tamen segregatus a pecca-
toribus quantum ad participationem cum eis in peccato
quia talis segregatio erat uirtuosa et
saluti nostre accomoda non sic autem segre-
gatio prima Excelsior celis factus
quia excedit naturam diuinam excellit omnem
creaturam Qui non habet necessitatem
Hic consequenter excludit a christo im-
perfectiones que erant in sacerdotibus
ueteris testamenti Erat enim imperfectionis quod
sacerdos ueteris testamenti non solum offe-
rebat sacrificium pro peccatis aliorum in die ex-
piationis sed etiam offerebat uitulum
pro peccatis propriis Jtem imperfectionis erat quod hoc
fiebat non tantum semel sed pluries quia
oblatio una non sufficiebat pro omnibus
peccatis propter sui imperfectionem christus autem
unam tantum hostiam scilicet corpus suum ob-
tulit in cruce non tamen pro peccatis propriis
sed tantum pro alienis et hoc est quod dicitur
qui non cottidie necesse etc et patet littera
usque ibi lex enim homines constituit sacer-
dotes infirmitatem habentes id est pronitatem
ad peccandum et sic peccabant aliqui
sicut et alii homines non sic autem christus
et hoc est quod subditur Sermo autem iu-
risiurandi qui post legem est filium in
eternum perfectum id est uerbum diuinum loquens
de sacerdocio christi constituit per iuramentum
diuinum ut supra dictum est Vnde quod filius

dei est constitutus sacerdos novi testamenti
qui est post legem moysi ordine temporis sed
non ordine dignitatis Ad evidenciam illius
verbi quod scriptum est in hoc capitulo quod
minus est a meliore benedicitur Videtur quod
non sit verum generaliter Primo quia presbyter con-
secratur ab episcopo hostiensi et tamen presbyter maior
est episcopo ipsa sua electione etiam antequam consecre-
tur Item archiepiscopus consecratur a suffra-
ganeis suis minoribus In contrarium aut(em)
est auctoritas apostoli quia dicit illud esse verum sine
ulla contradictione Dicendum quod circa hoc
erraverunt quidam heretici qui nominantur
pauperes de lugduno quia enim quilibet iustus
maior est quocumque peccatore. ideo dixerunt
quod sacerdos peccator non potest benedicere
iusto et etiam puro layco. sed econverso quilibet
iustus etiam purus laycus est sacerdos
verus et nullus alius Sed hic error
minime est periculosus quia si status ministri
sit de necessitate sacramenti nulla erit certitudo
in sacramentis ecclesie quia nullus scit cer-
titudinaliter se esse in statu gracie Et multo
minus potest hoc scire de alio et per consequens de
nullo sciretur utrum esset baptizatus vel
non. nec de quocumque alio sacramento esset
aliqua certitudo Et ideo dicitur quod quando
aliquis agit in virtute propria. tunc queritur
de ipso quis vel qualis sit. quia eius
bonitas vel malicia variat propriam actionem
Sed quando agit solum in virtute al-
terius non variat Bona enim elemosina
datur a bono per malum servum Et eodem
modo deus confert bonum et verum sacra-
mentum per malum ministrum ideo dictum
apostoli verum est quod minor a maiore benedicitur
quia quilibet in statu ministri christi ma-
ior est quocumque alio inquantum homo vel pec-
cator Sed ad hoc est una obiectio de
sacerdote corpus christi consecrante et non
videtur quod sacerdos aliquo modo sit maior
christo Dicendum quod sacerdos consecrat
eam materiam qua maior est christus prout ac
inquantum deus consecrat corpus suum et
sic patet responsio Ad argumenta dicendum
quod patent ex dictis Presbyter enim in personam
submittit se voluntarie inquantum
est homo episcopo hostiensi inquantum est minis-
ter dei Et eodem modo archiepiscopus
suis suffraganeis Capitulum viii 8

Capitulum super ea que dicuntur
postquam apostolus ostendit
eminentiam sacerdotii christi
respectu sacerdotii levitici et hoc racione
sue persone sacerdotis hic autem idem
ostendit racione officii sacerdotalis Et
dividitur in duas partes quia primo o-
stendit hoc in generali Secundo magis in spe-
ciali Secunda incipit ibi In principio ca-
nonis ibi habuit quidem Prima in duas
quia primo proponit intentum et secundo probat
ibi omnis enim pontifex In prima parte
proponit intentum suum quantum ad duo primum
est modus dicendi dicens quod intendit
hic procedere summarie et hoc est quod dicit
Capitulum super ea que dicuntur Capitulum
enim dicitur a capite quia sicut in capite
virtualiter continetur quicquid est in corpore
non tamen seriatim et explicite Ita
declaratio capitularis dicitur quando aliqua in
summa tractantur Secundum est in quo patet
sua intentio est respectu dicendorum
quia intendit dicere de dignitate illius
pontificis cuius dignitas consistit in
nature excellentia in qua est equalis
patri et hoc est quod dicit talem habemus pon-
tificem qui consedit in dextera sedis magni

in tudinis .i. patris cui appatur magni-
tudo et potencia in dinis Sedere enim
addexteram patris importat equalitatem
filij adpatrem ut supra dictum est primo
cao et quia officium pontificis est custodire
sacra ideo sequitur sanctorum minister xpistus
enim inquantum homo est minister sacrorum
inquantum deus est actor ipsorum Illa autem
sacra sunt gracia in presenti et gloria in
futuro que non poterant administrari
in tabernaculo veteris testamenti sed
tantum prefigurari quantum quod subditur
et tabernaculi veri quod uixit deus
et non homo De hoc tabernaculo
dicitur psalmo x Domine quis habitabit in
tabernaculo tuo id est illud tabernaculum
non est factum ab homine sicut fuit
tabernaculum moysi quod fecit bezele-
el sicut habetur in exodo Omnis pon-
tifex hic consequenter probat propositum
Et dividitur in tres partes quia primo
ostendit quod xpistus est minister aliquorum
sacrorum Secundo quod non est minister veteris
testamenti sacrorum ibi Si ergo esset
melius Tertio ondit quod est minister me-
liorum sacrorum ibi Nunc autem melius
In prima parte arguitur sic Omnis
pontifex est minister aliquorum sacrorum
quod patet per hoc quod constituitur ut offe-
rat sacrificia ad sanctificandum populum
et placandum deum ut supra declaratum
est capitulo quinto xpistus autem est pon-
tifex ut ibidem dictum est ergo est minis-
ter aliquorum sacrorum et hoc est quod dicitur
Omnis enim pontifex etc et patet littera
Si ergo esset hic consequenter
ostendit quod xpistus non est minister
sacrorum veteris testamenti aliter non
esset necessarium eius sacerdotium quia illa

sunt per alios administrari scilicet per
sacerdotes veteris testamenti ad quorum officium
pertinet administrare talia et hoc est quod
dicitur Si ergo esset super terram .i. si sa-
crum pertinens ad xpisti ministerium ipse non
esset sacerdos .i. eius sacerdotium non esset
necessarium cum essent qui offerrent secundum le-
gem munera sed sacerdotes veteris legis qui
exemplari et umbre deserviunt celestium di-
cuntur enim sacra veteris legis in quibus de-
serviebant sacerdotes umbra celestium in-
quantum imperfecte et obscure illa representabant
sicut umbra corporis humani imperfecte fi-
guram corporis representat Dicuntur etiam
exempla celestium inquantum erant quod-
ammodo manuductoria in cognitionem ipsorum
Vero enim exemplaris est posterius re-
spectu exemplati Sed prius dicitur ad duplex
Uno modo secundum cognitionem nostram et
sic sacra veteris legis dicuntur exemplaria
celestium ut dictum est Alio modo dicitur ad pro-
alio simpliciter et sic est econverso quia ipsa ce-
lestia sunt exemplar eorum que facta sunt
in tabernaculo moysi quod fuit exemplar
celestium et hoc est quod subditur sicut respon-
sum est moysi. Nunc autem melius
sortitus est hic consequenter ostendit
quod xpistus minister est meliorum sacrorum Et
dividitur in duas partes Prima primo
ostendit propositum Secundo reddit causam
dicti ibi quanto melioris In prima igitur
parte concludit ex predictis quod xpistus
sit minister meliorum sacrorum quia ostensum
est quod ipse sit minister aliquorum sacrorum
Item ostensum est quod ipse non sit minister
sacrorum veteris legis ex quo sequitur quod
sit minister meliorum sacrorum sicut et
suum sacerdotium melius et perfectius est
et hoc est quod dicitur Nunc autem melius sorti-
tus est ministerium et hoc fuit offerendo

carnem suam in cruce que fuit oblatio
optima et convenientissima saluti nostre quia
oblata fuit cum maxima caritate et devotione
Sed contra hoc videtur quod esse illud quod
est predictum scilicet quod ministerium christi non est tam
aliquid terrenum Caro autem christi de terra est
etc. Dicendum quod licet caro christi abso-
lute sumpta sit de terra non tamen di-
citur terrena ut est caro christi primo quia est divinitati
unita Secundo quia virtute spiritus sancti for-
mata Et apostolus hoc dicit Quo 3 Qui de terra est
de terra loquitur qui autem de celo venit su-
per omnes est ¶ Quanto melioris Hic red-
dit causam dicti videlicet quare sit melius
ministerium christi Circa quod sciendum
quod ministerium sacerdotis est reducere populum
iudeorum administrando legem divinam christo
quia est mediator dei et populi et ideo quanto
melioris testamenti mediator est tanto habet
melius ministerium Quod autem novum testa-
mentum melius sit cuius administrator est
christus probat dupliciter Secunda probatio ponitur
ibi Nam si illud Prima autem probatio talis
est illud testamentum quod promittit meliora
est melius sed testamentum novum promittit
meliora quam vetus testamentum quia
promittit bona spiritualia et eterna ut patet
mathei 4 et in multis aliis locis Vetus
autem testamentum promittebat terrena ut
patet ysaia primo Si audieritis me bona
terre comedetis et hoc est quod dicit quod christus
habet melius ministerium quanto melioris
testamenti mediator est quia in melioribus
repromissionibus sancitum est id est firmatum
¶ Nam si illud Hic ponitur secunda ro-
tio ad idem Et dividitur in duas partes
quia primo inducit suam probationem
Secundo ex dictis concludit principalem in-

tentionem ibi Dicendo novum Circa
primum duo facit quia primo ponit sua-
rationem Secundo probat minorem illius
rationis per scripturam ibi Vituperans Ro-
tio talis est illud quod est perfectum et
sine defectu melius est quam imperfectum
et defectuosum testamentum autem novum
perfectum est et sine defectu Vetus autem
imperfectum et defectuosum sicut intra
declaratum in principio huius operis et propter
hoc necessarium fuit de terio ad tollendum
veteris testamenti imperfectionem et hoc
est quod dicitur Nam si illud prius vacasset
culpa id est sine defectu fuisset Non
enim potest hic accipi culpa pro peccato quia
dicitur Ro 7 mandatum sanctum et
iustum non utique secundi id est novi testamenti
locus inquireretur quia non fuisset
necessarium si primum fuisset sine de-
fectu ¶ Vituperans Hic probat
minorem scilicet quod fuit imperfectio primi tes-
tamenti necessarium fuit dari Et pro autem
quod hic ponitur ieremie 31 et licet verba sint aliquo modo
mutata quia apostolus allegat ieremiam secundum
translationem lxx et in illa auctoritate po-
tangitur conditio veteris testamenti Et
Secundo conditio novi ibi quia hoc est testamentum
Dicit igitur sic Vituperans eis eos
dicit id est dominus ~~cum~~ imperando eis qui
erant sub veteri testamento dicit propter id est
illud quod sequitur Ecce dies veniunt
dicit dominus consummabo id est perficiam
quia novum testamentum continet per-
fectionem ut supra declaratum intra
in principio huius operis supra dominicam
apostoli et supra dominicam vide quia ad eos
venit christus in propria persona secundum
quod ipsemet dicit mathei 15 Non
sum missus nisi ad oves que perierunt

domus israel etc. non secundum testamentum quod
dedi patribus eorum. quia aliqua veteris
testamenti sunt cessata per novum scilicet
cerimonialia et iudicialia diversimode tamen
ut supradictum est in principio huius operis
In die in qua apprehendi manum illorum ut
educerem eos de terra egypti. quia sicut
puer qui non potest per se ire apprehenditur
per manum sicut filii israel educti sunt de
egypto virtute divina. quia non poterant
per se inde exire sequitur Quoniam ipsi non
permanserunt in testamento meo quia
statim post publicationem mandatorum ver-
borum divinorum fecerunt sibi vitulum con-
flatilem ut patet in exodo. Et ego ne-
glexi eos dicit dominus quia propter peccatum
vituli aliqui fuerunt occisi et alii per-
missi sunt tandem alia peccata propter que
perierunt in solitudine corpora eorum tandem
et dicitur eos neglexisse inquantum dimisit
eos sic perire. sicut res negligi dicitur que
perire permittitur ¶ Quia hoc est testamen-
tum. Hic tangitur conditio novi testamenti
et primo quantum ad eius dationem quia datum est
principaliter iudeis quibus christus predica-
vit et hoc est quod dicitur Quia hoc est testamentum
quod disponam domui israel licet enim
gentiles sunt admissi ad novum testamen-
tum hoc tamen factum est sicut inseritur
oleaster in bonam olivam secundum quod
dicit apostolus ad Ro. xi. Secundo tangitur conditio
novi testamenti quantum ad tempus dationis
cum dicitur Post dies illos dicit dominus id est post
terminum veteris testamenti sicut perfectum
est posterius tempore quam imperfectum
et sicut magister datur post pedagogum
lex enim pedagogus noster fuit in christo ut
dicitur ad gala. 3. Tertio tangitur conditio
novi testamenti quantum ad modum
dandi cum dicitur Dando leges meas

in mentem eorum fidem inspirando
et in corda eorum superscribam eas per
caritatem fovendo qui modus dandi est
proprius ipsius dei scilicet interius illuminando et sic
data est lex nova apostolis quando christus aperuit
eis sensum ut intelligerent scripturas. et
quando misit eis spiritum sanctum Homo autem potest
alium docere formando exterius signa sen-
sibilia ut voces et similia et hoc modo
data est lex vetus ut habetur exodo 20 Cuncta
autem populus videbat voces et lampades
etc. Dicit autem leges meas in plurali
quia lex nova sit una tamen sunt
ibi plura precepta et consilia a spiritu inspirata
Tertio tangit novi testamenti efficaciam
cum dicit et ero eis in deum et ipsi erunt
mihi in populum quia lex nova est lex amoris
que dividit filios regni a filiis perditionis
et non docebit unusquisque proximum
suum etc. hoc potest dupliciter intelligi Uno
modo de cognitione vie et sic illud ver-
bum refertur ad apostolos qui omnes instructi
sunt in mente a christo et non unus ab
alio Unde et paulus apostolus qui fuit
posterior dicit Gal. 1o Notum vobis fa-
cio fratres evangelium quod evangelizatum
a me quia non est secundum hominem neque
enim ab homine accepi illud neque didici
sed per revelationem ihesu christi Alio modo
potest intelligi de cognitione patrie et tunc
refertur ad omnes beatos specialiter post
iudicium futurum quia modo angeli supe-
riores illuminant inferiores de hiis que pertinent
ad explenda ministeria propter electos sed iudicio
peracto cessabit talis illuminatio et hec ex-
positio ultima magis concordat littere
Sed quia efficacia novi testamenti non
solum se extendit ad cognitionem sed ad
peccatorum purgationem ideo sequitur Quia
propitius ero iniquitatibus eorum remit-

tendo iniuriti · et peccatorum eorum iam non
memorabor · ad puniendum in futuro
¶ Dicendo novum Ex predictis concludit
principaliter intentum ex quo enim dominus per
ieremiam vocavit testamentum eius christus
est mediator novum ut patet per predicta sequitur
per consequens quod precedens testamentum dicatur
vetus quia novum dicitur respectu veteris
et hoc est quod dicitur · Dicendo autem novum de
testamento christi veteravit prius i. ostendit quod pre-
cedens testamentum debeat dici vetus quod
autem veterascit secundum hoc mensuratur tempore
et omne tale deficit in tempore ut habetur 4
phisicorum non sequitur quod vetus testamentum sit
evacuatum per novum et hoc est quod subditur
Quod autem antiquatur et senescit prope
interitum est · Ad evidentiam maiorem eius quod
dictum est in parte immediate precedenti ·
Queritur Utrum lex nova debuit
dari a christo in scriptis Et arguitur primo
quod sic quia scriptura deservit memorie
in futurum · sed lex christi erat duratura
usque ad finem mundi secundum illud luce
21 Celum et terra transibunt verba
autem mea non transient ergo videtur
quod christus debuit doctrinam suam scribere
Item lex vetus fuit figura nove ut
habetur in hoc capitulo sed lex vetus fuit
descripta a deo secundum quod habetur exo. 24
Dabo tibi duas tabulas lapideas et legem
ac mandata que scripsi ergo lex nova
debuit scribi a christo quia figuratum debet
correspondere figure Contra si christus hoc
scripsisset illud potissime deberet in con-
tinencio sed nihil tale ibi habetur ergo etc.
Videtur dicendum quod doctrina christi non de-
buit ab eo describi primo quia excellentis-
simus modus docendi debetur excellen-
tissime doctrine Nunc autem certum est
quod efficacior est modus docendi verbo quam
scripto quia scriptura non est nisi vox
mortua Et ideo christus qui est doctor ex-
cellentissimus non conveniebat modus
docendi per verbum qui est perfectis-
simus Discipulis autem suis concedebatur
utentium perfectione conveniebat doctrinam
christi scribere propter quod scripserunt e-
vangelia et alios libros novi testamenti
continentes doctrinam christi Similiter
invenimus apud antiquos philosophos quia
aliqui inter eos excellentissimi scilicet
pitagoras et socrates dominus nihil scri-
psisse · eorum tamen discipuli multa scripserunt
Secundo non est conveniens illum doctorem scribere
cuius doctrina non potest littera comprehendi talis
fuit christus secundum quod dicitur io. ultimo
Sunt autem et alia multa que fecit iesus
que si scribantur per singula nec ipsum
arbitror mundum capere eos qui scriben-
di sunt libros Quod exponens beatus
augustinus dicit quod non est intelligendum propter
extensionem quantitatis molis sed virtutis
Et ideo christus doctrinam suam scribere non
debuit quia si eam scripsisset crederetur
quod eius doctrina non plus contineret quam
quod illa scriptura pretenderet non sic
autem creditur per scripturam suorum dis-
cipulorum et maxime quia consentiunt
se doctrinam christi non scripsisse ad ple-
num ut patet per verbum iohannis prius
allegatum Considerandum tamen quod licet
christus non scripsit doctrinam suam in
carta mortua scripsit tamen eam in carta
viva scilicet in cordibus suorum discipulorum
ut predictum est et sic erat consignanda per
ieremiam ut patet in littera Et iste
fuit modus conveniens scribendi hanc doc-
trinam que inducit efficaciter adimpleri

eternam et ideo debuit scribi in ania i
tellectiua quod habet immortalitatem sicut
quod dicit paulus apls 2 ad Cor
3 quod hec est epla scripta in tabulis cordis
Ad primum patet responsio expeditus quia scrip-
tura discipulorum non sufficit ad memo-
riam doctrine eius Ad 2m dicendum quod
figura et figuratum non simul assistant
ymmo dicitur quod figura desinat a significato
et ideo lex vetus que imperfectior quam imperfecti-
or est et consistebat in sensibilibus signis
fuit primo descripta in tabulis lapideis
lex autem noua tamquam perfectior fuit
primo descripta non atramento sed spiritu
dei uiui in tabulis cordis ut dicit apls
2 Cor 3 capitulum x

Habuit quidem postquam apls
ostendit dignitatem sacer-
docii veteris legis hic con-
declarat hoc idem applicando magis
in speciali Et diuiditur in duas partes
quia primo declarat propositum 2o probat quod-
dam in suo processu suppositum et hoc in
principio capituli decimi ibi Umbram hnes
lex prima ad hoc diuiditur in tres partes quia
primo tangit ea que fuerunt circa ve-
tus testamentum 2o ostendit eorum signi-
ficatum ibi hoc significante spiritu sancto 3o ex hoc
arguitur ad propositum ibi Et ideo noui te-
stamenti prima ad hoc in duas quia primo tan-
git ea que fuerunt in veteri testamento
in quodam generali 2o tangit ea ma-
gis in speciali ibi tabernaculum enim
Ad euidentiam primum considerandum quod
omnia que sunt in nouo et veteri tes-
tamento ordinata sunt ad cultum diuinum
ad talem in vero cultum redditur homo
ineptus simpliciter per peccatum et aptus per
gratiam solummodo quod vero per immundi-

tiam et immundicia corporalem Et ideo sacramenta
noue legis que conferunt gratiam et au-
ferunt gratiam peccatum reddunt hominem
simpliciter aptum ad cultum diuinum Illa autem que
erant in veteri testamento gratiam non confe-
rebant sed tantum quasdam irregularitates
seu in immundicias corporales tollebant per
quas prohibebantur homines accedere ad
locum diuini cultus et ad tectum fidelium sicut
erat tactus mortui uel aliquis immundi
ex quibus reddebatur homo ineptus ad
accedendum ad locum cultus diuini talia autem
auferebantur per sacramenta veteris testa-
menti dicit per apostolum gratiam non conferre
sicut diffusius declaratum est in principio
huius operis et hoc est quod dicit hic habuit
quidem et prius id est primum testamentum iustifi-
cationes cultus id est sacramenta auferentia
diuini cultus impedimenta modo predicto Ue-
rumptamen iustificabant solummodo quod ideo
subdit et seculum seculare id est emundationem
corporalem que dicitur secularis quia prius
seculum in corporalibus consistit et quia sacra-
menta illa non erant duratura nisi
ad tempus Tabernaculum enim hic
ponit predicta magis in speciali et di-
uiditur in duas partes quia primo tan-
git in speciali ea que pertinet ad taber-
naculi moysi dispositionem 2o ea que per-
tinet ad sacerdotum ministratorum ibi his
vero ita compositis Ad intellectum primum
considerandum quod tabernaculum moy-
si erat dispositum parietes enim erant
de quibusdam asseribus coopertis auro
Tectum vero tabernaculi erat qui-
dam cortina x cum coloribus picta Al-
titudo tabernaculi erat decem cubi-
torum latitudo decem longitudo vero
eius triginta Et erat quedam corti-

ma intus diuidens longitudinem in partes equales · quia in vna parte cortine erant decem cubiti tantum et dicebatur illa pars tabernaculi sanctum sanctorum in alia uero parte erant viginti erat viginti cubiti et dicebatur illa pars sancta absolute uel etiam sanctum et sic distinguebantur due partes tabernaculi sicut in ecclesijs nostris chorus et nauis nisi quod opposito modo erant site · quia chorus in ecclesiis est versus orientem in tabernaculo uero moysi sanctum sanctorum erat ad occidentem

Vlterius considerandum quod in sancto sanctorum erant tantum archa testimonij · duo cherubin et propiciatorium apostolus autem hic addit quartum scilicet quod erat ibi thuribulum quod exponunt aliqui dicentes quod per hoc intelligitur altare incensi Sed hoc patet falsum per textum exodi vltimo vbi dicitur quod altare incensi erat in alia parte tabernaculi hoc etiam dicit Josephus et ieronimus et ideo dicendum quod per thuribulum non intelligitur aliud nisi quod erat incensorium in quo summus sacerdos intrans sanctum sanctorum ponebat incensum vt nebula inconsurgens impediret aspectum aliorum qui erant in alia parte tabernaculi ne uiderent ea que erant intra sanctum sanctorum

Similiter in alia parte tabernaculi que dicebatur sancta erat tantum scilicet mensa propositionis in latere aquilonari

Candelabrum aureum in latere australi Et altare thimiamatis in medio contra cortinam diuidentem sanctum et sanctum sanctorum Predictorum autem assignatur typus duplex scilicet vnus litteralis alius mysticus litteralis est ista Tabernaculum enim illud erat ordinatum ad cultum veri dei creatoris totius mundi in quo sunt due partes Vna nobis inuisibilis videlicet illud quod est ultra celum sidereum vbi est habitatio substantiarum spiritualium Et hec figurabatur per illam partem tabernaculi que dicebatur sanctum sanctorum in quo erant cherubin representantia naturam angelicam · et archa testamenti clausa ad designandum quod rationes corporum que fiunt in hoc seculo superiori visibili continentur clause et nobis occulte in illo seculo superiori sicut rationes effectuum in causis et artificiatorum in artifice continentur quodammodo clause Et per hec tantum in archa contenta scilicet tabulas que representant sapientiam qua diriguntur res humane et per virgam aaron qua designatur potestas regiminis per quam cohercentur homines a malis Et manna per quod designatur vita humana · Per propitiatorium vero quod erat quasi locus dei et inde respondebat summo sacerdoti designabatur ipse deus gloriosus sub et sublimis presidens omnibus creaturis et sic patet quomodo per sanctum sanctorum ea que sunt super celum sydereum nobis inuisibilia Per aliam uero partem tabernaculi que dicebatur sancta absolute designabatur alia pars mundi Per tectum enim tabernaculi quod erat quedam cortina varijs coloribus distincta designabatur celum sydereum varijs stellis ornatum Per candelabrum in quo erant septem lucerne designabantur orbes septem planetarum et hoc erat positum in parte australi quia cursus planetarum in emispherio nostro semper est ad austrum Per mensam

vero ubi erant panes suppositi designabantur elementa ex quibus constituitur et nutritur homo, quia ex eisdem sumus et nutrimur ut dicit 2° de generatione. Designabat etiam illa mensa scilicet illi qui in altari deserviunt creatori omnis creature de altari debent vivere. Sed autem allegorica predictorum est quia per illam partem tabernaculi que dicebatur sancta designabatur vetus testamentum in quo veritas divinorum erat latens sub velaminibus figurarum sicut aspectus eorum que erant intra sancta sanctorum erat interclusus per cortinam mediam inter utramque partem tabernaculi ut predictum est. Per illud vero partem que dicebatur sanctum sanctorum in qua erant illa que reputabant spiritualia et divina ut dictum est est significabatur novum testamentum in quo revelata est veritas divinorum propter quod in passione domini in qua consummatum fuit novum testamentum scissa fuit illa cortina templi que prohibebat aspectum eorum que erant intra sancta sanctorum ut habetur luce luc. 23. Hanc autem expositionem secundum consequitur apostolus ut patebit in sequentibus.

His visis attendendum est ad litteram que tangit tabernaculi dispositionem dicens tabernaculum enim factum est primum. Tabernaculum primum hic dicitur illa pars tabernaculi que dicebatur sanctum quia ab illa erat ingressus templi in quo erant candelabra. Dicit candelabra in plurali quia licet esset ibi unum candelabrum tantum tamen habebat septem lucernas que hic dicuntur candelabra. Et mensa et propositio panum quia duodecim panes erant positi super mensam illam. Tertium autem quod erat ibi scilicet altare incensi omittit apostolus quia secundum quod sequitur in ista non intendebat de istis dicere per singula. Sequitur que dicitur sancta. Hoc refertur ad tabernaculum primum quia scilicet est illa pars prima tabernaculi in qua erant ista dicebatur sancta absolute. Post velamentum autem secundum, id est post cortinam intermediam erat secundum tabernaculum, id est secunda pars tabernaculi que dicitur sancta sanctorum aureum habens thuribulum et archam testamenti circumtectam ex omni parte auro quia erat de lignis sethim operta auro intus et extra ut habetur Exo. 25 in qua urna aurea habens manna secundum quod habetur Exo. 16 et virga aaron que fronduerat secundum quod habetur Num. 17 et tabule testamenti. Ista erant inclusa in archa ut predictum est. Super que erant cherubin glorie, id est gloriose facta vel potius quia erant glorie dei cui deserviunt angeli signa. Unde sequitur obumbrantia propitiatorium quod reputabat locum divinum ut dictum est de quibus non est modo dicendum per singula quia apostolus consequitur ista breviter et secundum sensum allegoricum tamen ut dictum est.

His vero hic apostolus con- describit ministerium sacerdotum in tabernaculo moysi ad cuius intellectum sciendum quod intra sanctum sanctorum solus summus sacerdos intrabat in festo expiationis tantum. In alia parte tabernaculi que dicebatur sancta absolute alii autem sacerdotes intrabant bis qualibet die ad perficiendum sacrificia. Immolatio enim sacrificiorum et oblatio eorum fiebant extra tabernaculum super duo in altari holocaustorum. Sed consummatio sacrificii fiebat in tabernaculo per cremationem incensi in altari in

incensi · quia sacrificia illa nil confe-
rebant et non erant accepta ex opere sed
tantum ex fide et devotione offerentium · que qui-
dem fides et devotio per incensum fi-
gurabatur et hoc est quod dicitur His vero
ita compositis i. dispositis modo predicto
In priori quidem tabernaculo i. in parte
tabernaculi que dicebatur sancta · semper
i. cottidie intrabant sacerdotes sacrifi-
ciorum officia consummantes per cremationem
incensi In secundo autem i. in sancta
sanctorum semel in anno solus pontifex
scilicet introibat Glosa dicit hic quod pluries
in anno intrabat sed sine sanguine
sed hoc non invenitur scriptum in lege
nisi solum quando movenda erant castra
tunc enim aaron et filii eius intrabant
ut involverent ea que erant intra sancta
sanctorum et disponerent levitarum onus
alias autem non legitur intrasse quis
nisi solus summus sacerdos in festo ex-
piationis ad offerendum ubi tota compre-
catio de sanguine hostie immolate
pro suo populi et pro se ipso et hoc est quod
dicitur Non sine sanguine etc.

Hoc significante hic ostendit quid figura-
bant predicta et primo ostendit quan-
tum ad vetus testamentum 2o quantum
ad novum ibi Christus autem assistens In prima
parte dicit sic Hoc significante spiritu sancto
nondum propalatam esse sanctorum dei ·
quia sicut dictum est per hoc quod non pa-
tebat accessus sacerdotibus ad sancta
sanctorum designabatur quod via veni-
endi ad celestia non erat tunc patefacta
sicut nunc in novo testamento · et quia
vetus testamentum adhuc habebat cur-
sum suum quod significabatur per primam

partem tabernaculi ut dictum est et hoc
est quod subditur Adhuc priore tabernaculo
i. veteri testamento habente statum que parabola
i. figura est temporis instantis quia
vetus testamentum fuit figura novi
iuxta quam scilicet parabolam munera
et hostie offeruntur que non possunt iuxta
conscientiam perfectum facere · quia in ve-
teri testamento quod fuit figura novi
munera oblata non auferebant peccata
ut dictum est et causa subditur Servi-
entem solummodo in cibis et potibus quod
dicit quia observationes legalium impte
consistunt in abstinentia a quibusdam
cibis et potibus in lege prohibitis · et
variis baptismatibus i. ablutionibus que
fiebant in emundatione leprosi et in con-
similibus · omnia enim ista erant qui-
dam pure corporalia · et ideo non poterant
mundare conscientiam · sed tantum tollere
quandam immunditiam corporalem vel ir-
regularitatem · quod quidem dicitur iustitie
carnis et hoc est quod dicitur Et iustitiis
carnis usque ad tempus correctionis
impositis i. usque ad tempus nove le-
gis que corrigit veterem non a ma-
lo in bonum reducendo quia lex vetus
fuit bona et iusta ut habetur ad Ro vii
sed ab imperfecto ad perfectum redu-
cendo quia sicut puero quamdiu est
sub pedagogo imponuntur aliqua opera
bona ad assuefactionem virtutis que tamen
mittuntur adveniente etate virili
in qua perfectiora opera ei imponuntur ita
per legem moysi fuit imposita
legalia populo iudaico ut ex eo retineretur
in cultu dei quia tamen erant
erant imperfecta ideo per legem Christi
ad perfectionem sunt reducta · Christus autem

aplus ad gal' 3. comparat legem moy
si pedagogo sub cuius disciplina tenet puer
quam diu est parvulus ut plenius
declaratum est in principio huius operis et in
principio epistole ad hebr. ¶ Christus assis
tens hic consequenter exponit illud
quod predictum fuit de tabernaculo moysi
in quantum fuit figura novi testamenti.
Circa quod apostolus duo facit. Quia primo
declarat propositum. 2o probat quoddam
suppositum ibi Si enim sanguis. Circa
primum apostolus quinque tangit. primo digni
tatem loci quia illa pars tabernaculi
que signabat novum testamentum vo
cabatur sanctum sanctorum. 2o dignitatem
ministri quia solus summus pontifex
illuc intrabat. 3o modum intrandi
quia cum sanguine intrabat. 4o quartum
tempus intrandi quia tantum semel
in anno. 5to ad quid intrabat scilicet ad
placandum sibi deum et populo. Et ista
signant ea que sunt in novo testamento.
quia Christus qui est summus pontifex
intravit celum quod signabatur per sanctum
sanctorum ut supra dictum est et per proprium
sanguinem ad nobis placandum
deum patrem et hoc est quod dicitur Christus
autem etc. Sciendum tamen quod in hac
capitulo constructio est multum su
spensiva et ideo ut clarius et brevius
procedam ego ponam litteram non secundum
quod iacet in libro sed secundum ordi
nem sententie Christus hic tangitur
dignitas ministri novi testamenti
quia Christus est nomen suppositi ex
istentis in natura dupli divina scilicet
et humana. Pontifex hic tangitur

nomen officii quia Christus est princeps
aliorum pastorum secundum quod dicitur 1 pe. 4
Cum apparuerit princeps pastorum etc. Assistens
id est semper paratus ad suum officium scilicet ad in
terpellandum patrem pro nobis et ad auxi
liandum nobis contra impugnatores hos
tes. Intravit in sancta id est in celum ut pa
tebit infra. quod quidem celum est tabernacu
lum per amplius id est valde amplum
propter immensitatem bonorum celestium et
perfectius quam fuit tabernaculum mo
ysi quod fuit mobile et portabile de
loco ad locum. Istud autem non mobile
et eternum secundum quod per ysaiam fuit
predictum ysa. 33 oculi tui videbunt
ierusalem civitatem opulentam tabernaculum
quod nequaquam transferri poterit. Ubi enim loquitur
de celesti ierusalem. Non manufactum id est non
per hominem sicut fuit tabernaculum
moysi per manum bezeleel et hoc
est quod subdit apostolus exponendo illud per
dictum id est non huius creationis id est hu
mane factionis. Tangit etiam tempus
intrandi ibi semel quia totum tem
pus non est nisi omnibus annis re
spectu pontificatus Christi et ideo Christus semel
intravit semper est ibi. Tangitur etiam
modus intrandi cum dicitur Neque per
sanguinem hircorum aut vitulorum
sicut intrabat pontifex veteris testa
menti. sed per proprium sanguinem scilicet qui pro
nobis fuit fuit effusus merito. Tan
gitur etiam ad quid intravit cum dicitur
eterna redemptione inventa. quia per
hoc habemus eternam redemptionem
per modum decentissimum a Christo adinven
tum in quantum satisfecit qui portat

inquantum deus et soluit qui debat
inquantum homo ¶ Si enim sanguis
hic probat quoddam suppositum circa ul
timo dictum scilicet sanguis christi fuit
efficax ad eternam redemptionem eterna
et facit talem rationem Sanguis christi
ex unione ad suppositum divinum habet vir-
tutem maiorem ad emundationem anime
quam sanguis hircorum et vitulorum
et aqua lustrationis ad tollendum in
mundiciam corporalem seu impedimentum
irregularitatis de quo predictum est Veritas
huius propositionis patet quia sanguis
christi ex sanguine ad suppositum divinum
contrahit quandam infinitatem vir-
tutis. sed predicta in ueteri lege tolle
bant inmundiciam corporalem contrac-
tam ex tactu alicuius inmundi admodo cul-
tui impediente ut patet numeri 19 ergo mul-
to fortius sanguis christi emundat animam
et reddit eam aptam ad salutem e-
ternam et hoc est quod dicitur Si enim san-
guis hircorum et taurorum hoc fiebat
in festo expiationis et cinis vitule a
spersus quia in aqua lustrationis qua
debebant inmundi aspergi ponebantur
cineres vitule combuste ut dicitur Numeri
19 inquinatos sanctificat ad emun-
dationem carnis quia animam mundare non
poterat. quanto magis sanguis christi e-
mundabit conscientiam nostram ab operibus mor-
tuis i. peccatis que mortificant animam
culpe et morte iehenne. ad serviendum
deo viventi hoc dicit ad differentiam illorum
qui putabantur dii sed sunt mortui
ut iupiter hercules et huiusmodi Tangit
etiam tamen per que sanguis christi habet effi
caciam ad predicta primum est ipse

offerens scilicet christus. cuius meritum est
efficacie infinite propter coniunctionem eius ad
divinitatem et hoc tangitur cum dicitur se-
metipsum obtulit Secundum fuit maior ob
latio quod fuit sanctissimum id est corpus inma-
culatum Tertium est modus offerendi quia pro-
cessit ex maxima caritate quod notatur
per spiritum sanctum Cum autem facta sit illa
oblatio ostenditur cum dicitur deo scilicet patri
¶ Et ideo novi testamenti. hic concludit ex predictis
que pertinent ad vetus testamentum
et expositionem eorum arguit ad principa-
le intentum scilicet quod novum testamentum sit
excellentius et efficacius veteri Et dividitur
in duas quia primo facit quod dictum est Secundo
probat quoddam suppositum in sua ratione
ibi Ubi enim testamentum est Circa primum
primum considerandum quod in mediate pre-
dixit apostolus quod christus per proprium sanguinem
intravit celum et sic inuenit nos
redemptione eterna hoc autem non
poterat fieri in veteri testamento Ex quo
sequitur quod aliud testamentum est per christum
et per consequens debet dici novum testamentum
quia illud quod sequitur precedens dicitur novum
respectu illius et est hoc est quod concludit
apostolus et ideo novi testamenti mediator
est scilicet ipse christus Et per quem modum
sit mediator subdit Ut morte in
tercedente i. christi morte adueniente
per quam eius testamentum est con
firmatum in redemptione earum pre
uaricationum que erant sub priori tes
tamento i. quas vetus testamentum
non poterat auferre sed per christi
mortem sunt oblata repromissionem
eterne hereditatis accipiant per
efficaciam passionis christi qui uocati

sunt. ad percipiendum ipam per
veram fidem et sacramentorum nove
legis susceptionem et sic patet quod
testamentum novum est efficatius ve-
teri quia mundat animam et confert gratiam
¶ Ubi enim testamentum hic probat
quod supposuit scilicet quod testamentum no-
vum sit confirmatum per mortem christi
et hoc probat dupliciter primo per legem
humanam secundo per legem divinam ibi
Unde nec primum Circa primum sciendum
quod leges humanas civiles et canonicas
testamentum non habet robur quamdiu vi-
vit testator quia tunc semper potest
mutari cum sit ultima voluntas an-
te primus sed in morte confirmatur
Ita similiter testamentum novum quod est
ipse testamentum christi in sua morte fuit
roboratum et propter hoc tunc dixit Con-
summatum est ut habetur Io. 19 et hoc est
quod dicitur. Ubi enim testamentum est
mors necesse est intercedat id est inter-
veniat testatoris ut patet littera ¶
Unde nec primum hic probat idem per
legem divinam In qua probatione primo
ponit novi testamenti et veteris convenientiam
secundo corpus divinam ibi necesse est ergo Cir-
ca primum sciendum quod vetus testamentum
quod fuit figura novi fuit confirmatum
per aspersionem sanguinis ut habetur
exo. 24 et sic per legem divinam patet
quod testamentum novum per effusionem san-
guinis debuit confirmari ut figura-
tum respondet figure et hoc est quod dicit Un-
de nec primum quidem id est testamentum vetus
quod fuit primum dedicatum est id est confirmatum
sine sanguine lecto enim omni man-
dato legis a moyse universo populo. hoc

dicitur exod. 24 ubi dicitur quod populus re-
cepit testamentum et obligavit se ad obe-
diendum et tunc moyses ad confir-
mationem huius aspersit sanguinem et ho-
c est quod dicitur accipiens sanguinem vitu-
lorum et hircorum cum aqua et lana coc-
cinea et ysopo ¶ Sed contra hoc posset
aliquis quod in exodo 24 capitulo non fit
mentio nisi de sanguine vitulorum et non
de aliis scilicet lana et ysopo de quibus hic dicitur
Dicendum quod apostolus fuit instructus in le-
ge et expertus et consuetudine sciebat qua-
liter talia fiebant scilicet per commixtionem
sanguinis hirci et aque ut sic sanguis
esset clarior lana vero coccinea et ysopus
erant ibi quasi aspersorium ad sanguinem
aspergendum et propter hoc moyses tacuit
ista quia non erant principalia. tamen
credendum est apostolo quod fuit ita ut descri-
bit non enim omnia in exodo sunt scripta
sequitur. Ipsum quoque librum scilicet legem et
omnem populum qui legem susceperat aspersit
dicens hic sanguis testamenti id est confir-
mationis testamenti. quod mandavit ad
vos ~~[illegible]~~ deus et tabernaculum. non quod
aspersit tunc tabernaculum quia non dum
erat factum sed post ea illud sanguine
aspersit et illud consecravit. et omnia
vasa ministerii quibus utebantur
in tabernaculo moysi. sanguine si-
militer aspersit et omnia pene in sanguine
id est per aspersionem sanguinis secundum
legem mundantur dicit pene quia aliqua
mundabantur per ignem scilicet illa que
poterant ignem sustinere ut habetur num. 31
¶ Expiatio tamen perfecta non fiebat sine
effusione sanguinis in signum quod per ef-
fusionem sanguinis christi fienda erat
remissio peccatorum que non poterit

fici animalium sed tantum significatiue ¶
Necesse est ergo ut. Posita sententia noui
testamenti et veteris quantum ad confirmationem
et emundationem hic consequenter ponit dif-
ferentiam ostendendo primo quod emundatio no-
ui testamenti est melior Secundo quod est per-
fectior ibi Neque ut sepe. Circa primam par-
tem dicit sic Necesse est ergo exempla-
quidem celestium hiis mundari .i. taberna-
culum veteris testamenti quod fuit quodammodo
exemplar celestium ut declaratum est 8
capitulo debuit mundari talibus hostiis
que fiebant de animalibus brutis Ipsa
vero celestia melioribus hostiis quam istis
supple debuerunt mundari et ideo mundata
sunt sanguine christi Sed diceres quo-
modo intelliguntur mundari celestia cum nulla
sit macula Dicendum quod sicut dicebatur
emundari tabernaculum non quia in se
haberet aliquam immundiciam sed quia
tollebantur quedam irregularitates quibus
impediebantur homines accedere ad
sanctuarium Ita dicuntur mundari celestia
per christi sanguinem et per sacramenta
noue legis ex eodem sanguine habentia
efficaciam in quantum purgant peccata
que impediunt ab ingressu celestium et
ideo dicit hostiis in plurali quia licet
sanguis christi sit una hostia tamen
eius efficacia nobis communicatur per varia
noue legis sacramenta Et quod taberna-
culum sanguine christi mundatum sit
melius tabernaculo moysi declarat dicens
Non enim in manufacta sancta ihesus intro-
iuit quale fuit tabernaculum moysi
ab homine factum quod fuit figura
tabernaculi celestis ut predictum est
ideo subditur Exemplaria verorum sed in

ipsum celum introiuit ihesus ut
appareat nunc vultui dei pro nobis
Sicut enim pontifex legis intrabat
sancta sanctorum ut appareret coram
propiciatorio quod erat quasi sedile
dei sic christus quantum ad humanitatem
intrauit celum ad hoc quod videret
faciem dei patris de nouo quia videt
eam ab instanti conceptionis sed
quia eius humanitas de nouo trans-
lata fuit ad celum ubi facies dei
clare videtur ab eis .. et per hoc
coram deo patre pro nobis interpellat
representando humanitatem quam
pro nobis assumpsit ¶ Neque ut sepe
Hic ostendit quod emundatio noui tes-
tamenti perfectior est Et dividitur in
duas partes quia primo probat propositum
Secundo ad hoc adducit simile ibi Et
quemadmodum In prima parte facit
talem rationem Illa emundatio que
non reiteratur quia semel facta
sufficit est perfectior illa que fiebat
a pontifice veteris legis in festo ex-
piationis qualibet anno reiterabatur
Expiatio autem facta per christum semel
tantum facta est quia eius vnica pas-
sio sufficit ad deletionem omnium peccatorum
ergo est perfectior et hoc est quod dicit
Neque enim ut sepe offerat semet-
ipsum est christus pontifex quemadmo-
dum pontifex veteris legis intrabat
sancta per singulos annos in san-
guine alieno quia aliter sequeretur
inconveniens scilicet quod christus pluries debuisset
pati a principio mundi sicut et sacerdos
veteris legis intrabat per singulos an-
nos sancta sanctorum pro expiatione pec-
cati populi israelitici Nunc autem semel

est quod sicut pontifex veteris legis in
trabat sancta sanctorum pro peccatis populi
semel in anno ita christus passus est pro salute
totius mundi qui incipit a principio cre
ationis sicut apls semel ad actum legis
Et ideo si christi oblatio esset iterabilis de
buisset frequenter pati ab origine mundi
sicut pontifex legis quolibet anno in
trabat sancta sanctorum ad actum legis et hoc
est quod dicitur alioquin oportebat eum fre
quenter pati ab origine mundi et quia
hoc esset inconveniens ideo subdit apostolus Nunc
autem a tempore gratie semel in consu
matione seculorum id est in ultima eta
te in qua consummatur misterium christi
ad destructionem peccati per hostiam suam
apparuit se ipsum in conspectu omnium offeren
do moriendo ¶ Et quemadmodum hic
adducit simile ad suum propositum scilicet quod
sicut ex peccato primi parentis statutum
est ex divina sententia quod homines moriantur
et post ea in iudicio divino manifeste pu
niantur Sic christus pro salute hominum
mortuus est mortuus post ea apparebit
in iudicio non iudicandus sed magis
per suum iudicium fidelibus suis eternam
salutem redditurus et hoc est quod dicitur
Et quemadmodum statutum est hominibus
semel mori ratione originalis peccati
Post hoc autem iudicium scilicet extremi
sicut tamen christus semel oblatus est in morte
non ex conditione originalis peccati
quod non contraxit sed ex conditione
mortalis nature quam voluntarie
assumpsit ad multorum exhaurien
da peccata quia dicit licet enim pas
sio christi se extendat ad delendum
omnia peccata quantum est de se tamen

aliqui se reddunt indignos et ideo dicitur
multorum non omnium Sequitur secundo sine
peccato apparebit id est in forma gloriosa et
sine similitudine peccati In primo autem ad
ventu apparuit in forma hominis habens
similitudinem peccati secundum quod dicit
apostolus ad Ro. 8 capitulo Ad maiorem evi
dentiam dictorum in hoc capitulo queritur
Utrum sanguis christi fuit oblatio christi
deo acceptissima Et arguitur primo quod
non quia effusio sanguinis innocen
tis est coram deo abhominabilis christi
autem fuit innocentissimus ergo etc. Item
illud quod habet similitudinem cum sac
rificiis gentilium non est deo acceptum sed
oblatio sanguinis innocentis est huiusmodi
secundum quod dicitur in psalmo effuderunt
sanguinem innocentem sanguinem
filiorum suorum et filiarum suarum quas sac
rificaverunt sculptilibus chanaan ergo
etc. Contra per illud quod dicitur in textu
Multo magis sanguis christi qui per
spiritum sanctum semetipsum obtulit in
maculatum deo emundabit conscientiam
nostram Respondeo quod non est hoc intel
ligendum quod solus sanguis christi
fuit oblatus pro nobis immo tota hu
manitas et hoc patet ex auctoritate in
ducta in qua dicitur obtulit semet
ipsum Fit autem mentio ... in hac
oblatione segregatim de sanguine
in quantum fuit separatus a carne tamen
utrumque est de oblationis integritate
propter quod in sacramento altaris quod
est memoriale illius oblationis conse
cratur simul caro et sanguis tamen
sub diversis speciebus Sicut in il
la oblatione fuit separatus a carne
Similiter anima christi fuit pro nobis

oblata in quantum per passionem fuit a
corpore separata ad satisfaciendum pro nobis
Io x · animam meam pono pro ovibus
meis et sic patet quod tota humanitas
christi pertinet ad christi oblationem seu sacri-
ficium Quare autem hoc fiebat habebat per-
fecte rationem oblationis vel sacrificii patet
quia sacrificium in lege fiebat triplici de
causa primo ad tollendum peccata quia
hoc in lege dicebantur aliqua sacrifi-
cia pro peccato Secundo ad gratiam conservandam
quia hoc in lege dicebantur aliqua sa-
crificia hostie pacifice Tertio ad hoc ut
mens hominis perfecte deo coniungeretur
per amorem quia hoc in lege offerebatur
holocaustum quod totum incendebatur
ad honorem domini Ista autem tria provenerunt
nobis a deo mediante humanitate christi
pro nobis oblata quia per hoc peccata nostra
sunt deleta apocalypsis primo Dilexit nos
et lavit nos a peccatis nostris in sanguine
suo Et gratia collata Io i Gratia et veritas
per iesum christum facta est et porta glorie
aperta in qua sit homo ad deum coniunctio
perfecta quia hoc dicitur infra decimo capitulo
habemus fiduciam per sanguinem eius
in introitu sanctorum et sic patet quod
sacrificium christi fuit perfectissimum quia
continet in se perfectissime omnium virtu-
tem sacrificiorum sicut perfectio divina
continet in se eminenter et eminentius per-
fectiones omnium creaturarum Ad primum dicen-
dum quod effusio sanguinis christi potest
referri ad duplex principium Uno
modo ad ipsos effundentes et sic fuit
deo abominabilis et fuit peccatum
gravissimum Alio modo ad voluntatem
ipsius christi patientis qui voluntarie
se obtulit passioni ex caritate maxi-

ma et sic fuit deo acceptissima
et hoc secundo modo habuit rationem oblationis
et sacrificii ... non autem
primo Ad secundum patet ex dictis quod oblatio
sanguinis in nocentis in sacrifi-
ciis gentilium habet similitudinem
cum illis qui occiderunt christum et
hoc modo non habet rationem sacrificii ut
dictum est et ideo non est similitudo sac-
rificii christi ad sacrificia illorum Cap
Umbram enim decimum
habens In capitulo prece-
denti probavit apostolus e-
minentiam novi testamenti et sua
probatione dixit quod vetus testamentum
non auferebat peccatum ideo illud quod
ibi supposuit hic consequenter probat
Et dividitur in duas quia primo facit
quod dictum est Secundo comparat sacerdotem
novi testamenti ad sacerdotem veteris
testamenti ibi et omnis quidem sacerdos
Primum probat dupliciter primo per rationem
Secundo per scripturam ibi ideo ingrediens
Prima ad huc in duas secundum duas rationes
quas facit secunda ibi impossibile enim Ad e-
videntiam primi rationis considerandum
quod differunt umbra et ymago in hoc
quod umbra est longinqua similitudo
rei ymago autem est propinqua et ex-
pressa rei similitudo Et ideo sacrifi-
cia veteris legis fuerunt umbre re-
spectu bonorum glorie quia non preminte-
bant illa expresse sed sub velamine
et spiritualis ratione Sacrificium autem no-
ve legis habet rationem ymaginis quia
in mediate adducit ad bona glorie celestis
hoc autem non poterant facere sacrificia
veteris legis quod patet ex modo offerendi
ipsa quia quolibet anno reiterabantur

quod non fieret si per ipsa offerentes mun-
darentur quia talis iteratio esset frustra
et non est dicendum quod aliquid frustra pre-
ciperetur in lege divina ergo non aufere-
bant peccata et hoc est quod dicitur hic Um-
bram enim habens lex bonorum futurorum
id est bonorum glorie que expectabantur in
futurum que in lege promittebantur con-
fuse per modum umbre et non expresse
ideo sequitur Non ipsam ymaginem rerum
per singulos annos et eisdem ipsis ho-
stiis quas offerunt indesinenter sacer-
dotes veteris legis. Numquam potest lex vetus
per talia accedentes perfectos facere
id est mundatos a culpa et dignos gloria
Alioquin cessassent offerri postquam primam cor-
porum oblationem ideo quod nullam haberent ultra
conscientiam peccati cultores semel mun-
dati et ideo concludit quod fiebant illa
sacrificia ad peccatorum recordationem
in quantum per talia offerentes osten-
debant habere se [illegible] peccati conscientiam et
hoc est quod dicitur Sed in ipsis memo-
ratio peccatorum per singulos annos
fit Deletio vero peccatorum expec-
tabatur fienda per Christum Sed videtur
quod ratio apostoli non valeat quia posset
dici quod sacrificia mundabant a peccatis
preteritis non autem a futuris et quia rei-
terabantur peccata perpetuus et sacri-
ficia erant iteranda non frustra
ut apostolus arguit sed ad deletionem
peccati iterum commissi Dicendum quod
apostolus ex modo loquendi excludit
hoc dictum Dicit enim quod lex tantum
habebat umbram celestium Nunc autem ita
est quod peccatum opponitur celestibus quia
excludit ab ipsis et ideo illud quod emundat
peccatum oportet quod sit celeste et spirituale.

et illud quod est tale habet efficaciam perpetuam
et perpetuus non est reiterabile sic autem est
dicendum de oblatione Christi in virtute unionis
deitatis adiuncte et ideo non reiteratur quia
semel facta sufficit ad delendum omnia
peccata commissa et committenda Sed ad hoc
dicendum sacramentum altaris cottidie offertur in
memoria ergo videtur dicendum quod non est
ibi sacramenti reiteratio sed unius sacri-
ficii in virtute oblati cottidiana commemo-
ratio Christus hoc dicit Mathei 26 Hoc facite
in meam commemorationem quod idem
offert quod ipse obtulit ¶ Impossibile enim
Hic ponitur secunda ratio ad idem quia
principalius sacrificium quod fiebat
in lege fiebat in die expiationis de hir-
co et vitulo sed illud non poterat auf-
ferre peccatum cum esset quid pure cor-
porale quod non attingit ad animam
ergo multo minus alia legis sacrificia
poterant auferre peccata Huius rationis po-
nit minorem dicens Impossibile est enim sanguine
hircorum et taurorum auferri peccata Si
autem contra hoc arguatur de sacra-
mentis nove legis que consistunt in qui-
busdam rebus corporalibus tantum et
tamen mundant animam Dicendum quod non
est simile quia in ipsis divina virtus operatur
et ideo operantur ad gratiam per modum
instrumenti non sic autem erat in sa-
cramentis veteris legis ut plenius dicetur
in fine huius capituli ¶ Ideo ingre-
diens Hic probat idem per scripturam
Psalmus 39 qui loquitur de adventu Christi propter
insufficientiam sacrificiorum veteris testamenti
supplendam per suum sacrificium et fa-
cit talem rationem illud quod aufert
peccatum oportet quod sit deo acceptum ut
patet per scripturam prius inductam ergo
etc et hoc est quod dicit Ideo ingrediens

mundum per carnis assumptionem dicit
scilicet illa scriptura que loquitur in eius persona
Hostiam in hoc tangit sacrificia que
fiebat de rebus animatis Noluisti id est
non acceptasti et sunt verba filii ad
patrem et interponit sacrificium patri
acceptum quod de corpore christi fuit factum
dicens Corpus autem aptasti mihi id est corpus pas-
sibile aptum ad ymolationem et quia fuit
formatum et aptatum sola virtute dei absque
semine virili Holocaustomata que in-
tendebantur et pro peccato id est sacrificia que
pro peccato offerebantur quorum anima pro
incendebatur altera erat sacerdotis et
sic apostolus tetigit omnia genera sacrificiorum
veteris legis ostendens quod non fuerunt
deo accepta quia de talibus subditur
Non tibi placuerunt Tunc ergo ostendit
in sensu scripture quod sacrificium nove le-
gis sit acceptum ideo sequitur de christo tunc
dixit ecce venio per carnis assump-
tionem In capite libri scriptum est de me ut
faciam voluntatem tuam deus liber
iste est noticia de predestinatione divina
Caput huius libri dicitur illud quod in divi-
na predestinatione prius continetur hoc
autem est mysterium incarnationis christi per
quam ad beatitudinem pertingunt omnes
electi ¶ Superius dicens Istud quod
sequitur est verbum apostoli exponentis
auctoritatem predictam de exclusione sacrificiorum
veteris legis per sacrificium christi et patet
littera per predicta Unde concludit
Aufert primum legis sacrificium Ut sequens
statuat id est confirmet sacrificium christi
acceptum deo patri In qua voluntate sancti-
ficati sumus etc. quia per hoc quod christus
implevit voluntatem patris scilicet ipsum

offerendo sanctificavit ¶ Et omnis
quidem sacerdos Hic comparat sacer-
dotem nove legis et veteris ad invicem
et dividitur in duas quia primo facit
quod dictum est secundo declarat per scripturam
ibi Contestatur autem nos Ad evidentiam
primi considerandum quod in lege erat duplex
sacrificium solempne Unum erat in die
expiationis quod solum fiebat per summum
sacerdotem ut frequenter dictum est Aliud
erat iuge sacrificium quod representabat
eternitatem christi secundum divinitatem
et ideo dicebatur iuge quia cottidie of-
ferebatur scilicet mane et vespere et istud
sacrificium non solum offerebatur
per summum sacerdotem sed etiam per
alios inferiores sacerdotes De isto sa-
crificio loquitur hic dicens Et omnis qui-
dem sacerdos scilicet veteris legis presto
et cottidie ministrans quia cottidie
offerebant iuge sacrificium et easdem
sepe offerens hostias scilicet in
specie non in numero que non possunt
auferre peccata ut patet per predicta
et magis patebit infra Hic autem
id est christus unam pro peccatis offerens
hostiam que sufficit ad delendum
omnem culpam quamcumque et committen-
dam in sempiternum sedet in dextera
patris ut dictum est et in hoc patet
differentia christi ad sacerdotem veteris legis
quem competebat continue stare ut minister
christus autem non fuit minister nisi in
unica oblatione qua peracta sedet in dextera
patris ut dominus De cetero expectans
donec ponantur inimici eius scabel-
lum pedum eius et hoc complebitur in finali
iudicio sicut expositum est supra primo
capitulo Una enim oblatione consu-

manit i. ad perfectum adduxit in
sempiternum sanctificatos quia hostia
xpi habet virtutem eternam sanctifi-
candi et propter hoc alia pacta non habent
amplius necessitatem ministrandi sicut
habebat sacerdos veteris testamenti ¶
Contestatur autem. Hic adducit ad
probandum idem adducit auctoritatem Iere-
mie que supra exposita est octavo capitulo
et in fine illius ponitur Et peccatorum
et iniquitatum eorum non recordabor
amplius quia ad talem remissionem
se extendit efficacia oblationis que est
oblacio nove legis et ideo per hoc patet
quod xpus non habet necessitatem stare ut
minister ad plures offerendum et hoc
est quod dicitur Ubi autem horum remis-
sio est scilicet peccatorum omnium iam non
oblacio pro peccato quia frustra fieret cum
ergo. Non est opus valentibus medico.
Cetera patent ex dictis 8 capitulo ¶
Habentes itaque fratres ¶ Supra apostolus
ostendit eminentiam sacerdotis hic
consequenter ostendit quod debemus ei
reverenter obedire Et dividitur in tres
partes quia primo ponit apostolus aller-
tiva ad huiusmodi subiectionem Secundo ostendit
subiectionis modum et ordinem ibi ac-
cedamus cum vero corde Tercio subdit ip-
sius subiectionis rationem ibi Voluntari-
e enim Circa primum considerandum quod
duo sunt que debent nos allicere ad
hoc quod sacerdotio xpi subdamur humili-
ter et devote. Primum est huius sacerdotii
efficacia quia per ipsum xpm intro-
ducimur ad celestia. et hoc est quod dicitur habentes
itaque fiduciam in introitu sanctorum
i. celestium in sanguine xpi. qui est
oblacio huius sacerdocii. qui iniciavit
nobis viam novam quia nullus ante
xpm ascendit medium et viventem dicit
hoc via vivens effective quia ducit ad
vitam eternam Qualiter autem xpus
inchoavit viam istam ostendit quia per
velamen i. carnem suam. quia caro xpi
oblata moriente erat quoddam velamentum
nature divine Secundum autem quod debet nos
attrahere subiectionis predicte est potencia
huius sacerdocii. quia xpus non solum
licet autem super unam gentem sicut
sacerdos legalis super gentem iudeorum
sed habet potestatem super totam ecclesiam mi-
litantem et triumphantem et hoc est
quod tangitur et habentes sacerdotem magnum super
domum dei ¶ Accedamus Hic conse-
quenter ostendit modum subiciendi nos sacer-
docio xpi. quia talis modus est primo per
veram fidem et hoc tangitur cum dicitur
accedamus ad eum cum vero corde. abs-
que ficcione in plenitudine fidei quia non
sufficit credere aliquos articulos sed
oportet credi quicquid ecclesia Secundo per sus-
ceptionem baptismi xpi in quo profitetur se
homo servum xpi Et istud tangitur ibi
aspersi corda et conscientia mala et abluti
corpus aqua munda. quia baptismus non
solum lavat exterius corpus sicut facie-
bant ablutiones veteris legis sed etiam
lavat animam interius Tercio subicimur xpo
per spem firmam et hoc est quod dicitur
teneamus spei nostre confessionem inde-
clinabilem Itaque non declinemus ab ea
in prosperis nec in adversis Et subdit
causam huius firmitatis. Fidelis. Fi-
delis enim est qui repromisit scilicet deus
qui non potest mentiri. et ideo in eo debe-
ri firmius inniti Quarto debemus xpo
subyci per caritatem licet enim caritas

principaliter subiciatur deo tunc ma-
nifestatur per dilectionem proximi secundum
quod dicitur 1 Io 4° Qui enim non diligit fra-
trem suum quem videt · deum quem non videt quo-
modo potest diligere Vnde apostolus loquens de ca-
ritate per quam debemus christo subici
tangit dilectionem proximi per quam mani-
festatur dilectio dei d. et consideremus invi-
cem i. solliciti simus quilibet de proximo suo
in provocationem caritatis et bonorum operum ·
quantum ad promotionem in bono · non deserentes
collectionem nostram i. cetum fidelium · in
pressura tribulationis et in hoc tangit
sublevationem a malo quia deserentes eos
in talibus non sunt veri christiani De
quibus subditur Sicut est consuetudinis quibus-
dam i. fictis christianis deserentibus proxi-
mos in pressura tribulationis Sed conso-
lantes oppressos debetis esse · et tanto
magis quanto videritis appropinquantem
diem scilicet equitatis vel iudicii Cuius ratio
est quia gratia perficit naturam motus
autem naturalis fortior est in fine et
similiter debet esse de motu caritatis et
gratie ¶ Voluntarie enim hic consequenter
ponit causam subiectionis ratione Et
dividitur in duas partes quia primo po-
nit rationem deterrentem Secundo demulcentem
ibi Rememoramini Prima in duas quia
primo inducit terrorem ratione subtractionis
auxilii Secundo ratione districtionis divini iudicii
ibi terribilis autem Circa primum scien-
dum quod glossa hic distinguit inter illum
qui peccat volens et voluntarie quia
ille qui ex passione consentit peccato pec-
cat volens Ille autem qui ex malitia et
libera inclinante voluntate consentit
peccato peccat voluntarie et propter hoc iste
non penitet quia ex ratione procedens

ex solito delectabilis est Primus autem pe-
nitet transeunte passione et ideo illud vero
donum gratie non datur nisi penitentibus
et ideo subtrahitur voluntarie peccan-
tibus quia non penitent ut dictum est
et hoc est quod dicitur Voluntarie enim pec-
cantibus nobis etc. Aliter potest exponi
licet et magis ut videtur secundum inte-
ntionem apostoli ad cuius intellectum consi-
derandum quod secundum sententiam Augustini et aliorum
sanctorum tempore nature lapse libe-
rum arbitrium non potest diu vitare
peccatum mortale antequam reparetur per
gratiam Postquam vero reparatum est
potest vitare omne peccatum mortale et
ideo magis voluntarie cadit in peccatum
reparatus per gratiam quam non reparatus
Propter quod non reparatis adhibetur
efficacius remedium ad tollendum pec-
catum scilicet baptismus quod aufert omnem
culpam et penam Sed si post repa-
rationem baptismalem aliquis cadat in
peccatum iam non adhibetur tale re-
medium quia non est iterabile sacramentum
et hoc est quod dicitur voluntarie enim
peccantibus nobis post acceptam no-
ticiam veritatis i. post baptismum quod
est fidei sacramentum iam non relinquitur
pro peccatis hostia i. mors christi nobis com-
municanda · secundum totum effectum sicut
fit per baptismum · qui delet totum eo quod
in ipso configuramur totaliter morti
christi secundum quod dicitur ad Rom 6 Conse-
pulti sumus cum illo per baptismum in mortem
etc. ¶ Terribilis autem hic ponit ad
hoc rationem ex districtione divini iudicii
quod est valde terribile transgredientibus
legem Christi Et hoc est quod dicit Terri-
bilis autem expectatio iudicii propter

sine terribilitatem et quantum ad pene acer-
bitatem que tangitur ibi Et ignis
emulatio. Pena ignis ex emulatione
et zelo divine iustitie infligenda. que consu-
mptura est adversarios. eos eternaliter
cruciando. Et confirmat hoc per simile
de lege moysi cuius transgressores puni-
untur morte ut patet ex decreto suo veteris
testamenti et multo gravius punietur trans-
gressor legis christi que quanto sanctior
est tanto magis observanda et hoc est
quod dicit Irritam quis faciens et cetera
usque ibi qui filium dei conculcaverit manda-
ta eius contempnendo. et sanguinem testa-
menti pollutum duxerit in quo sanctifica-
tus est quod faciunt isti qui post baptismum
revertuntur ad vomitum Et spiritui gratie
contumeliam fecerit. ipsum abiciendo aliter
potest exponi de illis qui dicebant obser-
vationem legalium esse necessariam ad salutem
post baptismum. et sic quodammodo conculcabant
dei filium dicentes ipsum non posse
ad salvandum nos per se ipsum et sanguinem
eius quodammodo pollutum dicebant quoniam
per se non sufficiebat ad emundationem
peccatorum et per consequens faciebant contumeliam
gratie novi testamenti Quod autem predicti
mereantur a deo puniri probat per scrip-
turam dicentem in persona dei Michi
vindictam et ego retribuam id est quia et
si iudices vindicent hoc non conveni-
ens inquantum sunt dei ministri. et vin-
dicta deo reservatur qui est fortissimus
ad affligendum et iustissimus ita quod
non potest amicitia flecti Ideo concludit
Horrendum est enim incidere in manus
dei viventis. Sed contra hoc ar-

guitur quia david preelegit incidere
in manus dei quam in manus hominum
Dicendum quod melius est incidere peccan-
tem in manus dei ante iudicium finale
quando est tempus misericordie et sic elegit david sed
horrendum est incidere post iudicium vel in
iudicio quando aget ut deus ultionum ¶ Re-
memoramini Postquam induxit ad inhe-
rendum christo per terrores deterrentes hic
inducit ad hoc per rationes demulcentes
ad modum boni medici qui post sectionem
vulneris apponit unguenta mitigantia
et quia ad bonum agendum maxime pro-
vocat commemoratio de bonis gestis ideo primo eorum
bona commemorat Secundo hortatur ad implendum
quod restat ibi Nolite itaque In prima igitur
parte sic dicit Rememoramini autem pristi-
nos dies id est primam conversationem vestram
laudabilem et sanctam tempore vestre conver-
sionis ad fidem in quibus illuminati per fi-
dem et baptismum magnum certamen passionum
sustinuistis et hoc dupliciter Uno modo
in propria persona oppressiones et derisiones
sustinendo et hoc est quod dicit et in altero
quidem id est uno modo certamine sustinui-
stis opprobriis et tribulationibus specta-
culum facti Alio modo inquantum aliorum
sustinuerunt et sic ipsi per compassionem
afflicti fuerunt et hoc est quod dicit In al-
tero autem socii taliter conversantium effec-
ti quod specificat magis in speciali dicens
Nam et vinctis compassi estis et ra-
pinam bonorum vestrorum cum gaudio
suscepistis Et quia talia non sunt quantum
se per se appetenda sed tantum quantum ad primum
patienter toleranda sicut medicina
amara quantum ad sanitatem ideo sequitur cogno-
scentes vos habere meliorem et manen-
tem substantiam id est divitias celi que sunt

meliores quia sanant appetitu̅ · et ma-
nentes quia non p̄nt auferri ¶ No-
lite itaq̄ hic consequenter hortatur ad
implendum quod restat et diuiditur
in duas quia p̄mo facit q̄d dictu̅ ē 2º
ad hūc inducit auctoritatem scripture
ibi Adhuc In p̄ma parte hortatur
eos ex bonis precedentibus debent mo-
u̅i ad perseuerandu̅ in bono nec amit-
tant tantu̅ preciu̅ et hoc ē q̄d dicit No-
lite itaq̄ amittere confidenciam vestram
i· firmam perseuerantia̅ · que magna̅
ht̄ remuneratōnē · quia qui perseuerauit
usq̄ in finem saluus erit att̄ Re mog
autem perseuerandi tangit̄ cum dicit̄
Patiā enī vobis necīa ē respectu ma-
lorum illatoꝝ et respectu bonoꝝ di-
latorum Vt facientes voluntates
dei i· eius mandata reportetis pmissi-
onem i· rem pmissam que ē beatitu-
do eterna ¶ Adhuc enī Hic ad ppo-
situm adducit auctem scripture cuius
principiu̅ ht̄ agei 2º et finis abacuc
2 quē iungit apl̄us Vt ondat eos
vno spiritu fuisse locutos loquit̄ autē
ageꝰ de aduentu xp̄i in mundu̅ · tamē
apl̄us accipit dictu̅ eius in sensu̅ mis-
tico de aduentu eius ad iudiciu̅ et sic
venit xp̄us dupliciter respectu oīm
et licet a tp̄e agei usq̄ ad g̅nale iu-
diciu̅ fuit tempus magnu̅ dicit̄ tamē
modicu̅ respectu eternitatis Alio mō
venit xp̄us ad iudiciu̅ particulare
et hoc ē in morte cuiuslibet hoīs
quia qualis quis in morte inuenie(t)r
talis in iudicio p̄ntabitur et usq̄ ad
talem xp̄ aduentu̅ ē tempus semp̄
modicu̅ quia breues dies hoīs sūt
et hoc ē q̄d dicitur hic Adhuc enī

modicum q̄ntulu̅cumq̄ i· valde bre-
qui venturus ē · in finali iudicio ad
iudicandum Veniet et non tardabit
et veniet qualem recipiet hominē
in morte q̄ de xp̄o mo imminet · tē
ap̄m iudicio p̄ntabit Et quia soli iu-
sti remunerabunt̄ iō sequit̄ Iustus
autem meus ex fide viuit Per fide
enī aīa p̄mo viuitur deo et iō per
spm̄ dr̄ viuē sicut et corpus viuit
per illud q̄d p̄mo viuitur aīe Et sic
corpus separatu̅ ab aīa morit̄ mor-
te nature et aīa per separatōꝫ a deo
iō subditur q̄ si subtraxerit se a deo
per culpam · non placebit aīe mee
i· voluntati mee quia recidit ag̅
dei Sciendum tamē q̄ apl̄us alle-
gat hic auctem abacuk scd̄m tra̅s-
latōnē lxx̄ Ieroꝰ autem transtulit
sic Non erit aīa eius recta in eo
et ē eadem s̄ma quia voluntas di-
na est regula recta humanorum
actuu̅ igitur qui se subtrahit ab
illa cum sit regula recta p̄ q̄ns
ht̄ aīam non rectam ¶ Consequent̄
apl̄us concludit intentu̅ d· Nos aūt
nō sumus filii subtractionis i· sub-
tractio predicta non debet dnāi in
nobis quia uidetur ad filius eius
quod dnātur in ipō sicut dicitur
aliquis filius mortis eo q̄ initu̅
mortis dnātur in ipō In perdicōꝫ
aīe quia ad subtractōꝫ predicta̅
sequitur mors aīe · Sed fidei sum̅
filii sumus renati per fidem et sa-
cramenta et iō fides forta dꝫ dnāri
in nobis ad quam sequit̄ aīe salus

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

ideo sequitur inquisitione anime Ad maiorem evidentiam eorum que dicta sunt in principio huius capituli queritur utrum sacramenta et sacrificia legis veteris iustificarent Et arguitur primo quod sic per illud quod habetur levitici 8 Cumque sanctificasset eos moyses et aaron et filios eius de quorum ordinatione loquitur ex quo patet quod sacramentum ordinis in veteri lege sanctificabat et per consequens iustificabat quia idem est sanctificare et iustificare ergo etc Item secundum doctores sanctos in circumcisione conferebatur gratia quia mundabat ab originali culpa Circumcisio autem erat sacramentum veteris legis ergo sacramenta veteris legis conferebant gratiam et per consequens iustificabant Contrarium dicitur in littera ad hebreos 10 impossibile est enim sanguine hircorum et taurorum auferri peccata Videtur quod iustificatio supradicta de qua est hic questio est per gratiam gratum facientem que aufert culpam et facit dignum vita eterna. Hec autem iustificatio est a solo deo sicut a causa principali agente secundum illud ps gratiam et gloriam dabit dominus Et ideo si ad aliud ad iustificationem operatur hoc est tamen per modum instrumenti Instrumentum vero dei est coniunctum et separatum sicut in artificibus patet manus enim artificis est instrumentum eius coniunctum in quantum sunt membra quedam anime organa sive instrumenta Securis autem et dolabra est eius instrumentum separatum Et patet ordo huius duplicis instrumenti quia instrumentum ~~separatum~~ non applicatur ad opus nisi per continuationem instrumenti coniuncti quod hoc damascenus vocat ipsam organum divinitatis et ideo operatur ad iustificationem per modum instrumenti coniuncti Sacramenta autem non possunt ad hoc cooperari nisi per modum instrumenti separati in quantum recipiunt virtutem a passione christi que eius humanitatis ad nostram iustificationem fuit applicata secundum quod dicitur Jo 1° Ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi quod per huius agni ymolationem fecit deus iustificationem nostram Receptio autem huius virtutis non potest competere sacramentis veteris legis sed tantummodo sacramentis nove legis Cuius ratio est quia talis receptio est per realem motionem instrumenti coniuncti ut dictum est Nihil autem potest movere realiter antequam sit in actu Et ideo sacramenta veteris legis que precesserunt incarnationem et passionem christi non poterant recipere ab ipso virtutem cooperandi instrumentalem ad iustificationem Sed sacramenta nove legis que ipsam secuntur talem virtutem receperunt. et ideo sunt instrumenta iustificationis humane Considerandum tamen quod licet nunquam possit aliquid movere per modum efficientis et per realem motionem antequam sit in actu ut dictum est potest tamen movere per modum finis et per apprehensionem sicut sanitas apprehensa causa sui operis de se dicitur antequam sit in effectu Et hoc modo passio christi sive misterium incarnationis iustificavit patres veteris testamenti in quantum erat ab eis credita et desiderata. quia per fidem mediatoris salvati sunt Sacramenta autem veteris legis erant quedam protestationes fidei ipsorum et ideo significabant tantum fidem per quam homines salvabantur sed non continebant aliquam virtutem iustificantem sicut continent sacra

menta nove legis nisi accipiantur iu-
stificatio large pro ut importat amo-
tionem exteriorem impedimentorum que conti-
nebantur in lege veteri scilicet contactu
mortui et alie immunditie perquod red-
debatur homo ineptus ad mundum
latrie cultus divini Sic sacramenta
veteris legis iustificabant que tales
immunditias amovebant propterquod
apostolus vocat ceremonias legis iusticias
carnis ut supra dictum est capitulo 9.
Et sicut dictum est de sacramentis veteris le-
gis ita intelligendum est de oblationibus
et sacrificiis illius temporis propterquod
dicunt sancti quod sacrificia veteris tes-
tamenti erant accepta deo ex fide et
devotione offerentium tantummodo et non ex re
ipsa Sacrificia autem nove legis sunt
ex re ipsa deo accepta Ad primum dicendum
quod illa sanctificatio non erat nisi quedam
exterior applicatio ad divinum cultum et ideo que
non conferebat gratiam · licet fides
ipsorum applicatorum conferret Ad secundum di-
cendum quod in circumcisione conferebatur
gratia non per ipsam circumcisionem
sed per fidem cuius erat signum secundum quod
dicit apostolus 4° ad Ro· quod abraham ac-
cepit signum circumcisionis signaculum
iusticie fidei Sacramenta autem nove le-
gis conferunt gratiam ex re operata
Ad 3m dicendum quod oblationes et sacrificia
veteris legis non auferebant peccata
sed fides et devotio offerentium et hoc
patet in lege veteri quomodo lodi
in oblatione eorum hostiarum propterea tam
mentione facta de sacrificio dicitur et
orabit sacerdos pro eo et dimittetur
ei · q· d· quod peccatum dimittebatur non
propter ipsum sacrificium sed propter fidem

ipsorum offerentium

Cap. undecimum

Est autem fides Superius apostolus
amonuit fideles subici christo
et ostendit quod talis subiectio
est per fidem Ideo hic incipit commen-
dare ipsam fidem ut ea que sunt fidei
libentius amplectantur et dividitur in tres par-
tes quia primo describit ipsam fidem
2° ponit diversa exempla circa ipsam
ibi Quin hac enim testimonium 3° ad ea que
sunt fidei hortatur plebem catholicam
in principio duodecimi capituli ibi Ideo
quod Quantum ad primam partem ponit diffinitionem
fidei d· fides est substantia Ad cuius intel-
lectum sciendum quod habitus cognoscuntur per
actus et per obiecta fides autem est habitus
quidam in sensibus et non debet diffiniri
per suum actum in comparatione ad suum obiec-
tum Actus autem fidei est credere qui
est actus intellectus assentientis ex volun-
tatis imperio quia nullus credit nisi
volens secundum augustinum super Jo· et ideo
actus fidei qui est credere non solum habet
ordinem ad obiectum intellectus quod est
verum sed etiam ad obiectum voluntatis
quod est finis seu bonum beatitudo igitur
actus fidei ad obiectum voluntatis de-
signatur in diffinitione apostoli cum dicit
fides est substantia sperandarum rerum Res enim
sperande continentur in ipsa beatitudine
cum beatitudo sit status omnium bonorum
aggregatione perfectus ut dicit boecius
3 de consolatione Dicitur autem fides substantia
rerum sperandarum inquantum est quedam in-
choatio future beatitudinis · quia fi-
des est prima virtus in supra sicut
in aliis rebus prima pars rei dicitur quo-
dammodo substantia eius et maxime quando

virtualiter aliquo modo continet alia
sicut est in proposito et in hoc enim speratur
beatitudinem quia videbimus clare illud cuius
per fidem modo inheremus in enigmate
Habitudo autem actus fidei ad obiectum in
tellectus designatur cum dicitur argumen
tum non apparentium quia obiectum fidei est
veritas non visa cui firmiter adheret
fides non ex rei evidentia sed ex auctoritate
divina et sic patet diffinitio predicta que
data est per habitudinem actus fidei ad obiectum
intellectus et voluntatis Si quis autem
velit predicta in formam diffinitionis re
ducere potest sic dicere fides est habitus
mentis quo inchoatur vita eterna in
nobis faciens intellectum assentire non
apparentibus Considerandum etiam quod per ver
ba apostoli predicta distinguitur fides ab
omnibus aliis que pertinent ad intelle
ctum Per hoc enim quod dicitur argumentum id est
firma adhesio distinguitur fides ab o
pinione suspicione et dubitatione in quibus
non est firma adhesio intellectus Per
hoc autem quod dicitur non apparentium distin
guitur a scientia et intellectu per que fit
aliquid apparens Per hoc autem quod dicitur sub
stantia sperandarum rerum distinguitur vir
tus fidei a fide communiter sumpta que non
ordinatur ad beatitudinem et per hoc
etiam apparet predicta diffinitio fidei
bona quia facit diffinitum differre ab
omnibus aliis ¶ In hac enim ponitur
fidei diffinitio ~~que non ordinatur~~
~~ad beatitudinem speratam~~ Hic conse
quenter ponit apostolus exempla de fide et pri
mo facit hoc in generali 2o in speciali ibi
Fide intelligimus In prima parte dicit
sic quod patres veteris testamenti habuerunt

testimonium bonitatis a deo per meritum
sue fidei Unde Gen. 15 de abraham Cre
didit deo et reputatum est ei ad iustitiam et
hoc est quod dicit apostolus In hac enim id est fide
testimonium consecuti sunt senes id est an
tiqui patres ¶ Fide intelligimus Hic
consequenter ponit exempla patrum
fidelium in speciali et dividitur in tres partes
quia primo exempla ponit de hiis qui
tradiderunt et docuerunt 2o de hiis qui
ex fide fecerunt ibi Fide abel 3o de hiis
que propter fidem passi sunt ibi Alii distenti
sunt. Circa primum considerandum quod doc
trina veteris legis duplex fuit Una
manifesta scilicet de unitate dei et creatione
mundi Alia occulta sub velamine figura
rum scilicet de incarnatione verbi Et quia pre
hebat omnibus hebreis ad fidem quasi
in prima tempora omnibus que tangit dicens
Fide intelligimus aptata esse secula verbo
dei q.d. sicut antiqui tradiderunt omnia
esse producta et dispensata per verbum dei
ut habetur Gen. primo Dixit deus fiat et
factum est etc. et hoc nos credimus Pro
ductio enim creaturarum et ordinatio eo modo
quo de hoc loquitur scriptura ut quod
tali tempore et non ante fuit producta
est articulus fidei quia non potest demon
strari licet mundi productio absolute sic tamen
possit probari ut ex invisibilibus visibi
lia ~~fient~~ fierent quod excepit philosophorum
fuit ex nichilo nichil fieri posse etiam anaxa
goras posuit latitationem formarum in
materia diutena aut effluxionem for
marum a datore intelligentia Plato autem
posuit formas separatas a separatis a
materia a quibus procedebant materialia
Sancti autem ponunt ydeas in mente
divina que sunt invisibiles forme

et tamen procedunt ab ipsis omnia visibi-
lia sicut artificiata visibilia ab exempla-
ri invisibili quod est in mente artificis
Unde boetius libro 3 de consolatione Tu cunc-
ta superna ducis ab exemplo pulcrum
pulcerrimus ipse mundum mente gerens si-
mili in ymagine formans et hoc est quod
dicit apostolus ut ex invisibilibus ¶
Fide pluriman hic consequenter ostendit quid
patres ex fide fecerunt Et dividitur
in tres partes quia primo hoc ostendit
de patribus qui fuerunt ante diluvium
2o de illis qui fuerunt post diluvium tamen
ante legem datam ibi fide qui vocatur
tur abraham 3o de hiis qui fuerunt
sub lege data ibi fide moyses Ante di-
luvium tres patres commendantur de fide
scilicet abel enoch et noe et secundum hoc p[ri]-
ma dividitur in tres partes secundum ex-
empla que ponit de istis tribus 2a
incipit ibi fide enoch 3a ibi fide
noe Circa primum considerandum quod ex
magnitudine fidei abel processit quod
de melioribus primicias deo obtulit
ut habetur genesis 4 et hoc est quod dicitur hic
fide pluriman id est meliorem hostiam
abel quam cayn obtulit deo per quam
consecutus est esse iustus quia fides
per dilectionem operans iustificat testi-
monium perhibente muneribus eius
~~perhibente~~ deo quia ignis descen-
dit de celo super hostiam eius in
signum acceptationis divine Unde
genesis 4 Respexit dominus ad abel et ad mu-
nera eius translatio theodotiana
sic habet Inflammavit deus super abel
et super munera eius Et per istam de-
functus adhuc loquitur magnitudo
fortitudinis sue monet nos ad fidem
et devotionem Potest etiam hoc referri
ad illud quod dicitur Genesis 4 Ecce vox
sanguinis fratris tui abel clamat
ad me de terra id est ostendit innocentis
fidelis mortem dignam esse vindicta
¶ Fide enoch hic ponit exemplum
de fide enoch Et dividitur in duas partes
quia primo apponit intentum 2o probat
ibi ante translationem Dicit ergo quod
fides enoch patet per hoc quod a peccato-
ribus fuit segregatus et in paradisum
translatus et hoc est quod dicitur fide id est
propter meritum fidei enoch translatus est
ne videret mortem aliorum scilicet in diluvio
et etiam suam quia non est mortuus
morietur tamen in fine mundi quia
omnes sumus debitores mortis ex trans-
gressione primi parentis Et non inve-
niebatur inter homines peccatores
quia transtulit illum deus ad paradisum
terrestrem ubi conservatur vita eius
usque ad finem mundi Vel aliter hoc
est quia vetus testamentum ordinatur
ad promissionem novi testamenti No-
vo autem testamento expresse promit-
titur vita eterne Et ideo ut inveni-
daretur spes vite eterne mors e-
noch dilata est tempore legis nature
et mors helye tempore legis date
ut habetur 4 regum 2 totum autem vetus tes-
tamentum occurrit per ista duo tempora
¶ Ante translationem hic consequenter
probat quod enoch translatus fuit propter
meritum fidei et facit talem rationem
Nullus potest placere deo sine fide
sed translatus enoch placuit deo ut
habetur genesis 4 ibi Enoch cum deo ambula-
vit ergo habuit fidem quia trans-
latus est propter hoc ibidem subdi[tur]

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Gen̄ v. q̄ deo tulit eū deus. et hoc
ē q̄ dicitur hic ante translatōne͂ ic
et patet littā ꝯdictis ¶ Crede͂ em̄
ꝓbat consequenter q̄ nullus placet
deo nisi per fidem quia ad hoc ut
aliquis placeat deo oportet q̄ accedat
ad ipsum iste autem accessus ē per fi-
dem ergo ic Considerandum etiā q̄
in omni motu et accessu racionabili mo-
bili duo intendit s̄ꝫ terminū motꝰ
et causam quare moueā͂ In accessu aut
ad deū qui ē per fidem terminꝰ est
ip̄e deus et quantū ad hoc dicit apoꝰ
crede͂ em̄ oportet accedente͂ ad deū
quia ē omnib̄ s̄ꝫ deus eternis ꝯpter
hoc dr̄ exo 3. Qui ē misit me ad uos
Causa autem quare homo per fide͂
mouetur ad deū est spes remuneratōꝭ
eterne. et quantū ad hoc dicit et inq̄
rentibus se remunerator sit Constan-
dum crede͂ s̄ꝫ dei bonitatem et eiꝰ
remuneratōne͂ eternam fuit necꝫm
ad salutem semper apud omnes. Nec
plus requirebatur ad salutem genti-
liū qui nullam legem receperunt
a deo nisi per legem nature Sed cont̄
hoc uidetur ēē contra dictū aug̃
libro de correctōe͂ et grā ubi dicit̄
sic Illa fides sana ē sine qua cre-
dimꝰ nullum hominem siue maio-
ris siue parue etatis liberari a con-
tagio mortis et obligatōe͂ peccati n̄
per mediatorem dei et hominꝫ ihesum
xp̄m ergo crede͂ misteriū incar-
natōnis fuit semper necꝫm ad
salutem omnibus gentibus Dicē-
dū q̄ misteriū incarnatōnis pt̄
credi dupliciter Uno mō expli-
cite et sic tenebantur credere

illi quibus facta ē de hoc reuelatō
sicut iudei in lege ueteri tamē patꝰ
dātes scripturas scientes tenebant̄
magis cognoscere et credere quā alij
et ad huc in noua lege magis te-
nentur ad hoc xp̄iani in qua perfecte
explicatū ē misteriū xp̄i Alio modo
pt̄ credi misteriū incarnatōis im-
plicite et ad hoc solum tenebant̄
gentiles quia non erant obligati ad
legem ~~obligati~~ moysi. tales autem
fides implicita de mistīo incarnatōꝫ
continetur in duobus predictis quia
qui credit unū deū remuneratorem
inquirentiū ipm̄ credit ipm̄ hr̄e ꝓ-
uidentiam de salute hominꝫ licet modū
huiꝰ ꝓuidentie explicite nō cognoscat
modus autem per quem deus ꝓuidet
saluti hominꝫ est per incarnatōis mys-
teriū qui implicite continetur in p̄-
dicta credulitate gentiliū Uidetur
etiā aliud q̄ deū ēē non sit creditū
q̄ ꝓbatus ē demōstratiꝰ ¶ Fide noe
hic ponit exemplū de fide aptūs
noe de quo dicit q̄ ex fide sua quiꝗ
fecit ꝓ uīd ē q̄ de futūs tantū
gentibus credidit Cum em̄ oracꝰ
ꝯ ꝑplo huiꝰ per reuelatōꝫ respon-
sum a deo q̄ mūdus periret a diluuio
in futuro et quantū ad hoc dr̄ fide
noe responsō accepto de hiis que ad
huc non uidebantur Aliud ē q̄ cre-
dens ad implerī dictū dei timuit et
hoc dr̄ metuens Aliud ē q̄ ad man-
datū dei implendū fecit archam
et hoc ē q̄ dr̄ aptauit archam .i.
aptam fecit ad habitatōne͂ hominꝫ a-
nimaliū et hominꝫ aliud scdm̄ p̄

tum dimi ut hr Gen 6. Qm est qr
pereuntibus aliis saluari cum domo sua
sperauit et hoc e qd dicitur In salute
sue domus. Quantum tangitur cum dicit
et iusticie que per fidem est institutus
quia in diluuio totus mundus reliquus
perijt ideo iusticia in ipso et filiis eius
tantum remansit ¶ fide qui vocatur
hic consequenter ponit exempla de
fide in patribus qui fuit post diluuium
tamen ante legem datam et diuidit in
quatuor partes quia primo ponit ex
emplum de abraham 2o de ysaac
ibi fide de futuris 3o de iacob ibi fi
de iacob 4o de ioseph ibi fide ioseph
Isti autem quatuor specialiter fuit
patres iudeorum tres autem precedentes
fuit patres tam iudeorum quam gen
tilium Prima diuiditur in duas quia primo
ostenditur fides abrahe quantum ad hu
manam conuersationem 2o quantum ad
diuinam obedientiam ibi fide obtulit Prima
adhuc in tres quia primo ostenditur qd
abraham ex fide fecit quantum ad inhabita
tionem 2o quantum ad generationem ibi fide
et ipsa sara 3o quantum ad conuersationem
suam ibi iuxta fidem defuncti. Cir
ca primum considerandum qd magnitudo
fidei abrahe ex hoc patet qd statim
ad verbum domini iuit ad alienam terram
sibi a deo promissam ut hr Gen 12 et
per totam vitam suam a deo promissam
ibi ancilla ut peregrinus et aduena quia
ut dicitur actuum 7 Deus non dedit
ei in ea hereditatem nec passum pe
dis. et tamen semper firmiter cre
didit diuinam promissionem implendam
et hoc e qd dicitur hic fide qui vocatur

vocatur abraham obediuit apud deo
in locum exire quem accepturus erat in
hereditatem et exiuit nesciens quo iret
quia illam terram adhuc non viderat. fide
demoratus est in terra repromissionis tam
quam in aliena. Et qd in illa mansit
ut aduena patet quia non mansit ibi in
domo firma sed in casulis et taberna
culis que sunt mansiones mobiles et
hoc e qd dicitur In casulis habitando
cum ysaac et iacob coheredibus repromis
sionis eiusdem quia apud eos promissa e
terra illa sicut et ipsi abrahe ut patet
Gen 24 et 26 Qd autem abraham
habitauit cum ysaac patet qr ipsum
genuit et nutriuit Quod autem habitauit
cum iacob nepote suo probatur sic qr
abraham vixit centum septuaginta
quinque annis ut hr Gen 24 Et anno
vite sue centesimo genuit ysaac
ut hr gen 21 ysaac autem fuit sexa
genarius quando natus fuit ei iacob ut
hr gen 24 et sic patet qd abraham
vixit cum iacob quindecim annis Vl
terius reddit causam quare sic habitabat
ut aduene quia nichil reputabant
ad quod esset super terram. sed exper
tabant mansionem celestem et hoc
e qd dicitur Expectabat enim ipse abra
ham cum heredibus suis ciuitatem
mansio enim celestis que dicitur ciui
tas a ciuium vnitas propter plenitu
dinem pacis habentem fundamenta hoc
dicitur propter eius immobilitatem Quoniam
quod hr ysaie 33 Oculi tui vide
bunt ciuitatem opulentam taberna
culum qd nequaquam vltra transferri
poterit Cuius artifex et conditor est

deus. Unde et abrpo nome accepit sm
quod scribitur exo. vlto Nome ciuitatis
dns abidem Sicut roma aromulo noiat
¶ fide et ipa sara Hic conter ondit
fides abrahe quntu ad gnatoz. Fuit om
gnatio desicilis de sara ppr duo primo qz
erat sterilis ut hr gn xi 2o quia erat
extra tempus concipiendi. defierant
em sibi muliebria ut hr gn 18 et tn
abraham in prima promissione firmiter
credidit ex ea filiu hre. ex quo patet
magnitudo fidei sic et hoc e qd dicit
fide sz abrahe. et ipa sara sterilis
uirtutem in conceptio se
mis accepit adeo miraculose etia pt
tempus etatis. et io fuit i duplex
miraculum Qm fide credidit ipse
abraham. eu qui repmiserat Qz aut
istud sit factu ppr fidem abrahe et
io non ppr fidem sare pbatur sic qz
sara audiens nuciu de suo cceptu no
credidit sed magis frivolu reputavit
etio sicut dicit frivola risum emisit
ppter quod angelus eam reprehendit
ut patet gen 18 Qz aute abraham
audito conceptu sare risit no fuit
ex diffidentia sed ex gaudio pcedete
ex diuina pmissione et io no fuit rep
hensus ut sara. etio sequit ppter
quod ab uno .i. ab abraham et fere
mortuo quia iam erat uetulus et
ad generandu fere ineptus Dicit
autem fere quia pcea genuit fi
lios de cethura ut hr 25 quia alit
contingit qd ille qui ppr senectutem
factus e quasi ineptus ad gnandu
gnat tamen ppr bona mulieris apti

tudinem ad concipiendu Orti sunt
tamquam sydera celi in multitudie
et sicut arena que e ad oram maris
innumabilis. De abraham em orti st
boni et multi mali et ppr hoc copant
multitudini stellaz quntu ad bonos et
multitudini arene ad malos ¶ Juxta
fidem Hic consequeter ondit qz abra-
ham cu ysaac et iacob per fidem fe-
cit quia ita laudabiliter queisati st
qd usqz ad mortem in uera fide per
manserunt et hoc e qd dicit Juxta
fidem quasi habentes fidem sociam De
functi sunt omis isti non adeptis p-
missionibus Ex quo pz firmitas fidei
ipoz Sed contra hoc uidetur esse id
quod scribitur Eze 33 Unus erat abra-
ham et ipe hereditate possedit terra
Dicendu qd sic debet intelligi possedit
.i. primus pmissionem accepit non tn
actu possedit quia non hut inea pas
sum pedis ut dicit Actu 7 ppter
hoc sequitur Sz alonge eas respi
ciens et salutantes et confitentes
quia pegrini et hospites sunt super t-
ram loquitur ad similitudine nautaz
qui existentes in mari alonge uidentes
portu gaudent et salutant Sic patres
uidentes in ueteri testamento alonge i
pleconem misterii xpi gaudebant ppt
quod dr Jo 8. abraham pr uester exul
tauit exultauit ut uideret diem
meu. etc et quia longe erant atpe
xpi io confitebantur se ee aduenas
et pegrinos ppr hoc abraham dixit
gen 23. Aduena et pegrinus sum
apud uos etc Et iacob dixit gn 47
dies pegrinationis mee etc et per

hoc ostendebant celestem gloriam tam-
quam suam patriam quam inquirere et
hoc est quod dicitur. Qui enim dicunt hoc signi-
ficant se patriam inquirere. Et quia pos-
set aliquis dicere quod per hoc confitebantur
se peregrinos quia exierunt de caldea vel
mesopotamia quas terras reputabant
patriam suam ideo hoc excludit apostolus
dicens. et siquidem ipsius meminissent de
qua exierant habebant utique tempus
revertendi quia non distabant a meso-
potamia vel caldea exierant quin de
facili possent illuc redire et ideo non lo-
quebantur de illa patria quia ex precep-
to domini exierant propter quod abraham
dixit servo suo gen. 24 Cave ne quando
filium meum reducas illuc. Et licet ia-
cob in mesopotamia iverit hoc non
fuit ad manendum sed ad tempus propter
odium fratris sedandum et ad querendum uxo-
rem. Et ideo concludit apostolus quod non lo-
quebantur de patria terrestri sed celesti
dicens. Nunc autem meliorem appetunt
id est celestem et quia interea adhuc
positi reputabant se de patria celesti
in omnibus et actibus fidei ideo deus voluit
nominari deus eorum ex amore et fide
speciali et hoc est quod dicitur Ideo
non confunditur deus vocari deus
eorum. Hoc habetur exo. 3 ubi dominus
loquens moysi dixit Ego sum deus
abraham deus ysaac et deus iacob.
Sicut enim denominatur rex a civitate
sua principali quamvis regnum suum
se extendit ad alia. Sicut in scrip-
tura dicitur rex assyriorum rex babilonis
vel huiusmodi sic deus ab istis voluit
denominari. quia verbis et factis se

ostendebant esse de civitate celesti ut
dictum est ideo sequitur. Paravit enim
illis civitatem scilicet celestem. Fide
obtulit. Hic ostenditur quod abra-
ham ex fide fecit quantum ad obedientiam
divinam. Deus enim promiserat ei multi-
plicationem seminis per ysaac gen. 22
et 21 et tamen ad preceptum domini vo-
luit eum ymolare. Ex quo patet quod
magnitudo fidei abrahe quia firmi-
ter credebat promissionem dei implen-
dam de multiplicatione sui seminis per
ysaac. et ipso ymolato non resta-
bat alius modus nisi per resusci-
tationem eius. Ex quo patet quod abraham
credidit resurrectionem mortuorum
in quo consistit unus de maioribus
articulis fidei. Et non solum credidit
resurrectionem generalem futuram in
fine mundi sed etiam hoc speciale re-
surrectionem filii sui secundum imple-
tionem divini promissi et hoc est quod dicitur
fide abraham obtulit ysaac. id est offer-
re voluit sed divinitus impeditus
fuit cum temptaretur. Temptat enim
dyabolus homo et deus. sed diver-
simode. quia dyabolus temptat ut
decipiat. homo ut cognoscat. deus
ut cognosci faciat et sic deus temp-
tavit abraham ut fides eius et
obedientia notificaretur nobis ad exem-
plum imitationis. et unigenitum
hoc videtur falsum quia habebat
iam alium filium sed solvitur per illum
sequentem qui susceperat promis-
siones. et quia promissum fuerat a-
brahe quod semen eius vocaretur

per ysaac tantum et ideo erat unigenitus quantum ad istam conditionem
vel aliter dicitur unigenitus id est unice
que non habuit alium filium arbitrans
iudicans et fuit credens quod et a
mortuis suscitare potens est deus et
ideo oblatio ysaac fuit figura mortis
et oblationis christi Sicut enim aries
herens inter spinas cornibus ymo
latus est ysaac liberato sic humanitas
christi ad herens cruci occisa est divini
tate inpassibili existente et hoc est quod
dicitur Unde eum in parabola accepit id est abra
ham per oblationem filii sui figuram
passionis ~~figuram~~ christi intellexit
¶ Fide et de futuris Hic ponit ex
emplum de fide ysaac qui ex fide
futurorum benedixit filiis suis et hoc
est quod dicitur Fide et de futuris bene
dixit ysaac iacob et esau Hoc
habetur gen. xxvii ubi dicitur quod in bene
dictione sua preposuit iacob ipsi esau
dicens Esto dominus fratrum tuorum et ysaac
vidit in spiritu hanc benedictionem habere
efficaciam in futuro quia non habuit ef
fectum in personis duorum fratrum quia esau
nunquam servivit iacob Sed hunc effec
tum in duobus populis descendentibus ab
ipsis quia ydumei servierunt filiis
israel tempore david ut habetur ii. reg. viii.
8 ¶ Fide iacob Hic ponit exemplum
de fide ipsius iacob qui benedicendo fi
lios ioseph preposuit effraym qui erat
minor ipsi manasse gen. xlviii quia
per revelationem habuit dignitatem re
gnum ad effraym transire et hoc
fuit impletum in ieroboam ut habetur
iii. reg. xii. Et huius impletionis iacob fir
mam habuit fidem. Fide iacob moriens
per singulos filios ioseph benedixit habuit
autem iacob fidem de sepultura et resur
rectione christi fienda in terra promissionis
propter quod adiuravit ioseph ut faceret
illuc corpus suum deferri post iuramentum
autem gratias agens deo quiescit ad caput
lectuli secundum translationem communem ut patet
gen. xlvii Sed translatio lxx habet sicut hic
allegatur et adoravit fastigium virge
eius et utraque est verum quia adora
vit versus caput lectuli quod erat contra
occidentem ad quam partem adorant
iudei et quia erat senex tenebat baculum
super cuius summitatem ~~virge vel baculi~~
innitebatur adorando deum Unde non
est intelligendum quod adoravit summita
tem virge vel baculi sed oravit deum
innixus super baculum Aliter exponitur
de baculo ioseph quia portabat scep
trum in signum potestatis sibi date super
egyptum et hoc sceptrum accepit iacob
quando ioseph cepit intrare et postquam in
travit antequam redderet sceptrum ipsi io
seph adoravit deum innixus summitati
illius sceptri Aliter potest exponi ma
gis proprie secundum quod adoravit sceptrum io
seph non in se et absolute sed in quantum
erat signum et figura potestatis christi
sicut et nos adoramus crucem in quantum
est signum crucifixi ¶ Fide ioseph hic
ponit exemplum de fide ioseph quod
moriens ex fide fecit memoriam
de exitu filiorum de egypto ut habetur gen.
ultimo et hoc est quod dicitur Fide ioseph
moriens de profectione filiorum israel
memoratus est habuit etiam fidem

de sepultura et resurrectione christi in terra
promissionis implenda et ideo mandavit
ibi portari ossa sua ut esset particeps il-
lius resurrectionis quia christo resurgen-
te multi sancti patres resurrexerunt
ut habetur matthei 27 et hoc est quod dicitur de ossi-
bus suis mandavit. Sed queritur quare
non precepit statim post mortem sua
illuc portari. Dicendum quod ad hoc est duplex
ratio. Una est quia fratres sui non habebant
tantam potestatem sicut ipse et ideo non
poterant facere de ipso sicut ipse fecerat
de patre suo. Secunda est quia per revelationem
sciebat filios israel multa dura passu-
ros in terra egipti et ideo ad consolationem
eorum voluit ibidem ad tempus sepeli-
ri vel potius reponi ut ibidem dicitur
quia per hoc habebant spem exeundi
ad promissionem ioseph. Unde et moyses
educens filios israel de egipto tulit se-
cum ossa ioseph ut habetur exodi 13. ¶ Fi-
de moyses. Hic consequenter ponit exempla
patrum qui fuerunt tempore legis que sub
moyse data est ut habetur io 1 lex per
moysen etc. Hoc autem tempus distin-
guitur in tria. Primum tempus fuit ante
exitum de egipto. Secundum in exitu. Tertium
post exitum. Primo igitur ponit exempla
de hoc quod factum est post exitum in terram pro-
missionis ibi Et quid adhuc dicam.
Prima in duas quia primo ostenditur
quid factum sit ex fide in nativitate
moysi. Secundo quid ipse fecit ibi fide moy-
ses grandis. Circa primum sciendum quod
filii israel ex doctrina ioseph firmiter
credebant liberari de afflictione egipti

per aliquem de populo suo cum dei adiu-
torio. Et ideo parentes moysi videntes ipsum
elegantem puerum preter solitum
modum iudicaverunt deum esse in illo ad libe-
rationem populi. et ex hac fide servaverunt
ipsum contra regis edictum exponentes
se periculo personarum suarum et hoc est
quod dicitur fide moyses natus occul-
tatus est mensibus tribus a parentibus
suis. ex fide enim parentum factum est hoc
non ex fide moysi qui adhuc non ha-
bebat iudicium rationis. Et causa subditur
eo quod vidissent elegantem infantem
aptum ad liberandum populum deo sibi in-
spirante. non timuerunt regis e-
dictum qui preceperat omnes masculos pro-
ici in flumine ut habetur exodi primo. Sed
hoc videtur falsum quia dicitur exodi
2 quod parentes moysi timore regis
posuerunt eum in flumine et sic ex-
posuerunt eum morti. Dicendum quod non
fecerunt hoc ad interficiendum ipsum
sicut preceperat rex. sed quia non
poterant amplius ipsum celare time-
bant probabiliter ne auferretur ab eis
et ideo tali tutius iudicaverunt ipsum
exponere divine custodie in fiscella bi-
tuminata credentes ex eadem fide quod
deus servaret eum. Ubi deficiebat
humana prudentia que in talibus
non deficit. ¶ Fide moyses. Hic
consequenter ostenditur quid ex fide
moyses fecit quia adoptatus a filia
pharaonis ut habetur exodi 2. Et ad
ultus factus visitavit filios israel et
videns virum egiptium percutientem
unum de filiis israel interfecit eum et
sic per hoc factum negavit se esse

filiu filie pharaonis et hec pro
cessit ex magnitudine fidei qua de filijs
israel credebat xpm nasciturum et hoc
est quod dicitur fide .i. per fidem moyses
grandis effectus .i. adultus negauit
se esse filium filie pharaonis interfici
endo egiptium Et subiungit duo diffici
lia ad sustinendum que pre elegit susti
nere ex fide primum est quia magis vo
luit affligi temporaliter cum dei cultu
ribus quam iocunditatem cum ydolatris
et hoc est quod dicitur magis eligens affli
gi cum populo dei .i. cum filijs israel qui
colebant deum quam temporalis peccati
habere iocunditatem .i. cum ꝓspitate egipti
orum Aliud est quod preelegit paupertatem
sustinere magis quam diuitias
egiptiorum cum peccato possidere et hoc
est quod dicitur maiores diuitias estimans
improperium xpi .i. paupertatem vel
vituperium pro fide xpi venturi susti
nere thezauro egiptiorum .i. quam thesaurum
huius mundi possidere Et red
dit causam quare moyses tam dura
patienter sustinebat dicens aspiciebat
enim oculis cordis in remuneratorem suae
beatitudinis Sicut amara potio
libenter sumitur non propter se sed intendo
oculum ad sanitatem futuram ¶ Fi
de reliquit hic ostendit quid fac
tum est ex fide in exitu de egipto Et
diuiditur in tres partes quia primo os
tenditur quid ex fide factum sit in
principio exitus Secundo quid in medio exeundi
ibi fide celebrauit Tertio quid factum
est in exitu de egipto ingrediendo terram
promissionis ibi fide muri iericho Circa primum aduertendum quod moyses
bis exiuit egiptum Primo exiuit occiso
egiptio et de isto exitu non loquitur hic
quia ex timore regis tunc exiuit ut habetur
Exo. 2. Secundo exiuit de egipto ducendo se
cum omnes filios israel et de isto exitu lo
quitur hic quia tunc non timuit regem
cum persequentem ut habetur Exo. 14 quia tunc
dixit israel nolite timere etc. et hoc est
quod dicitur fide reliquit egiptum non veri
tus iram regis et reddit causam quare
non timuit dicens inuisibilem enim susti
nuit .i. deum qui est inuisibilis expec
tauit fiducialiter tamquam videns in
prospectu auxilium eius mirabiliter affutu
rum propter quod dixit populo State
et videte magnalia dei que facturus
est hodie Exo. 14 et hoc totum pro
cessit ex fide que est de non visis
¶ Fide celebrauit hic ostendit quid
ditur quid factum sit ex fide in medio
exeundi Et diuiditur in duas partes quia
primo ostendit quid factum sit in di
spositione exeundi Secundo quid in actu exe
undi ibi fide mare Circa primum con
siderandum quod dispositio filiorum israel
in exeundo de egipto fuit agni pascha
lis ymolatio cuius sanguine sup
liminaria liniti sunt et postes do
morum filiorum israel ne interficerentur
ab angelo qui percutiebat primogenita
egiptiorum ut habetur Exo. 12 et hoc est quod dicitur
fide celebrauit pascha .i. ymolationem
agni paschalis qui fuit figura ymo
lationis xpi inmerite secundum quod dicitur
1 Cor. 5 pascha nostrum ymolatus est
xpistus Per cuius mortem et sanguis

effusionem liberati sunt a potestate fi-
lij israel dyaboli sicut filij israel per ymola-
tionem agni pascalis et effusionem sanguinis
eius in postibus et super liminaribus do-
morum fuerunt liberati ab angelo per-
ciente primogenita egyptiorum et hoc est
quod dicitur Ne qui vastabat primitiva tan-
geret eos ¶ fide transierunt hic mag-
exodi tangitur ubi ex fide contigerunt
duo miracula Unum est quia mare sicco
pede transierunt et hoc est quod dicitur
fide transierunt mare rubrum · tamquam
per aridam terram Quod fuit quia a-
que erant eis pro muro a dextris et
a sinistris ut habetur exodi xiv Etiam patet
per hoc quod egyptij eos sequentes submersi
sunt et hoc est quod dicitur quod experti
egyptij devorati sunt · talia autem con-
tingunt ex fide quia operatio miraculorum
attribuitur fidei secundum quod habetur mt 17
Si habueritis fidem sicut granum sinapis
dicentis monti huic transi il-
luc et transibit et nihil impossibile
erit nobis ¶ fide muri hic consequenter
ostenditur quid factum sit per fidem
exitu de egipto ingrediendo terram pro-
missionis Et dividitur in duas quia
primo ostenditur quid factum sit per
fidem populo ysrahelitico 2o quid factum
sit per fidem raab ibi fide raab ¶ Circa
primum sciendum quod in ruina civitatis
Jhericho quod fuit ex parte populi scilicet
circuitus civitatis septem diebus
ut habetur Josue 6 quia ex mandato dei
hoc fecerunt hebrei credentes firmi-
ter promissum dei impleri de mira-
culosa captione civitatis Aliquid fuit
ex parte operis dei videlicet quod muri Jhe-
richo divina virtute subito corruerunt
et hoc est quod dicitur fide muri Jericho
corruerunt circuitu dierum septem
per hoc factum fuit signatum quod in-
impedimenta mundi cadunt per conti-
nuam predicationem cuius continuitas
per septenarium figuratur Unde dicitur
2 ad corinthios 10 arma militie nostre non sunt
carnalia sed potentia deo ad destructionem
munitionum ¶ fide raab hic os-
tenditur quid factum sit ex fide ip-
sius raab que exaudiverat miracu-
lorum in transitu filiorum israel per
mare rubrum et in aliis mirabilibus
que eis acciderant credidit firmiter
civitatem Jericho tradendam virtute
dei in manu populi israel · et ideo nuntios
israel ex eadem fide conservavit ex
quo meruit liberari a morte cum sua
consanguinitate ut habetur Josue 6
et hoc est quod dicitur ¶ fide raab mere-
trix ¶ Sic enim cognominata est · non
perijt cum incredulis · id est cum aliis ci-
vibus Jericho qui credebant civitatem
posse defendere contra deum israel
excipiens exploratores cum pace · quia
eos salvavit ut dictum est supra ¶ De
ista raab dicunt aliqui quod ad litteram
erat meretrix et ideo exploratores me-
lius poterant ingredi domum eius vel
pre quia tales mulieres indifferenter
omnes et ideo in civitate poterat po-
tuit licite ad eam ingredi non propter
luxuriam exercendam sed aduitam
quam conservandam propterea etiam minus
peccavit mentiendo in receptione eorum

quod alius de civitate cum ipsa in divers
omnes reciperet et salus exploratorum
non debebat committi per mortem
aliorum ideo intraverunt domum ipsius
quamvis esset meretrix Sed hoc non videtur
probabile quia tales meretrices parum
habent de fidelitate et ideo videtur probabile
quod exploratores filiorum israel qui
erant homines sapientes confiderent
mali mulieri de conservatione vite ipsorum
Ideo dicunt alii quod tunc non erat meretrix
sed ante fuerat propter quod tale cognomen
sibi remanserat Sed hoc non
videtur verum quia tales meretrices
quamvis peniteant reputantur tamen
in communi plebe persone viles et adeo
si fuisset meretrix non fuisset coniuncta
in matrimonio cum salomon qui erat
nobilior in toto populo israel cum esset princeps
nobilioris tribus scilicet tribus iude
quia nobiles iudei abhominabantur
talibus personis in matrimonio
coniungi Et ideo melius videtur quod non erat
meretrix nec fuerat sed tantummodo tale
cognomen habebat multi enim cognominantur
aliquo cognomine cuius proprietatem
numquam habuerunt in re sicut
aliquis pauper aliquando cognominatur rex vel
comes vel aliquid huiusmodi Item aliter potest
dici et melius ut credo Ad cuius intellectum
sciendum quod iosue 4 Ubi agitur
de raab dictio hebraica sibi
adiuncta sonat sic quidesa et significat
promptam ipsam et quia meretrix est
in promptu ad offerendum corpus suum
ideo hoc nomine tractum est ad significandum
meretricem Et similiter quod mulier
hospitalaria prompta est ad transeuntes
trahendos ad hospitium suum trac
tum est idem nomen ad significandum hospitalariam
Unde iosue 2 ubi translatio nostra
habet Ingressi sunt domum mulieris meretricis
translatio caldaica habet domum mulieris
hospitalarie et talis fuit raab propter
quod exploratores declinaverunt ad domum
suam ad hospitandum Ad auctoritatem
vero ieronimi qui dicit super mattheum quod
ponitur in genealogia salvatoris sicut
mulier reprehensibilis solvi diffusius super
mattheum Potest etiam aliter dici quod hoc dicit
ieronimus non propter vitium meretricis sed quia
fuerat alienigena de ydolatria nata sicut
etiam dicit de ipsa ruth que tamen fuit
mulier magne virtutis et fame ut dicitur
Ruth 3 Scit omnis populus qui habitat intra
portas urbis mee mulierem te esse
virtutis ¶ Et quid dicam hic ponit
exempla de fide aliquorum post exitum de egypto
terra promissionis iam obtenta
et quid adhuc dicam quasi dicat multa possunt
poni exempla de fide patrum ad que enarranda
non sufficeret tempus
vite mee et hoc est quod dicit Deficiet
enim tempus me enarrantem .i. antequam
possem enarrare per singula de gedeon
qui credens promissio dei cum trecentis
hominibus confidenter pugnavit contra
exercitum maximum populus madian ut
habetur iudicum 6 Barach qui credens debbore
iniit cum populo ad pugnandum contra
sysaram iudicum 4 Iepte qui ex fide
iniit ad pugnandum contra filios amon
Iudicum 11 Unde iudex domini factus est
ergo super spiritus domini Et autem postea
filiam suam indiscrete et crudeliter
occidit Ut dicit augustinus Credendum
est quod ipse penituit quia ponitur hic
in cathalago sanctorum hebreorum tamen

dixit q non occidit eam sed sacrificauit
eam dño ꝑ obseruantia virginitatis se
cundu consiliu sapientu illius temporis
sicut plenius dixi Jud xi ad Josue xxi
Et eodem mo dicendu ē de gedeone qui
fecit ephoth contra preceptu dñi ut hr
Jud 8 sz q penituit an morte ut di
gnu ē tamē aliter pt dici ꝓbabiliter
sz q non fecit contra preceptu domi
ni illo ephoth sicut plenius dixi Jud
8 David qui ex fide ad huc iuuenis
pugnauit inermis contra goliam
Et samuel qui ꝑpter fidelitatem obti
nuit ꝓphetie spm et unctionē regni
et multa alia Et alijs ꝓphetis sz y
saia ieremia et ꝯsimilibus qui per
fidem vicerut regna . in quo tangit
actus fortitudinis . operati sunt iusticiã
in quo tangitur actus iusticie vir
tutis Isti eni sunt actus principali
ores inter actus virtutu moraliu q
seruant ꝯe bonu ut hr 4 ethicoꝝ
Et quia virtutes sunt connexe ideo
per istos actus intelliguntur actus
aliaru virtutu adepti sunt repromis
siones Sed hoc videtur contra id
q dictu ē supra eod capitulo Iux
ta fidem defuncti sunt non ad
eptis repromissionibz Dicendu q tri
plex promissio facta est antiquis Vna
fuit ꝓmissio terre sancte et hanc
non acceperunt abraham ysaac et
iacob in se . et de hoc loquitur aplus
supra cu dicit Non adeptis ꝓmissi
onibus Acceperunt tamē eam in
successoribus suis Alia ē ꝓmissio spu
lis qua ꝓmittitur scis vita beata
et hanc nullus accepit realit an

xpi aduentu Alia ē promissio sin
gularis qua ꝓmissum ē mult aliquod
bonu particulare sicut david ꝓmissu
fuit regnu Ezechie sanitas 4 reg .
Et istas ꝓmissiones consecuti sut
et de istis loquitur hic Obturaue
runt ora leonu hoc habet veritate
de daniele ut patet dan 6 et de david
pmi reg 17 et de sampsone Jud 14
et in hoc ostenditur victoria scoꝝ
de animalibus brutis Extinxerut im
petu ignis hoc patet in tribus pueris
positis in camino Dan 3 . et de mo
yse et aaron . nu 11 . et in hoc oste
ditur victoria sanctoꝝ de rebus ina
nimatis Effugauerut aciem gladij
i . aciem hostiu hntiu gladios acu
tos . hoc frequenter fecerut iosue
gedeon ut patet in libris iudicu
et regu Conualuerunt de infirmi
tate hoc specialiter patet de eze
chia ysa 38 qui miraculose ex
fide sanatus ē et de pluribus alijs
hoc credendu ē quia loquitur in
plurali Fortes facti sunt in bello
castra verterunt exteroꝝ i . alien
genaꝝ hoc patet de multis specialr
de iosue david et machabeis Acce
perunt mulieres de resurrectione
mortuos suos Aliqui hoc male
exponentes dixerunt q mulieres
acceperunt viros suos sustentos di
centes q matrimoniu non soluitur
per mortem et ideo tenebant illos
recipere Sz hoc ē contra aplum
ad ro 7 . ubi loquitur de muliere ꝯ
iugata Si mortuus fuit vir eius
soluta ē a lege viri Ideo sciendu q
aliqua sunt sacramenta q imprimunt

karacterem et talia non reiterantur sed
resuscitatus non debet iterum baptiza-
zari quia karacter perpetuus manet
in anima que corruptibilis non est. Alia
sunt sacramenta que non imprimunt
karacterem et talia reiterantur ut
patet de penitentia quia si interum pec-
cat per peccatum mortale iterum est ab eo re-
iterari matrimonium autem non imprimit
karacterem et ideo si solvatur per mor-
tem viri mulier non debet eum
admittere si resuscitetur nisi inter
eos iterum matrimonium contrahatur
non debet sic exponi mulieres i-
nermes . acceperunt de resurrectione
mortuos suos i. filios suos resus-
citatos per fidem et orationem sanctorum
prophetarum sicut patet de muliere sarep-
tena qui ab helya recepit filium suum
resuscitatum 3 Regum 17 et de muliere
sunamite que filium suum resuscitatum
recepit ab heliseo 4 Regum 4. Alii
autem distenti ostenso quid sancti
prophete pro fide fecerunt hic consequenter
ostenditur quid pro fide sustinuerunt et
dividitur in duas partes quia primo os-
tenditur quid passi sunt pro fide secundo
quare promissiones sunt eis allate
ibi et hi omnes. Prima ad huc in duas
quia primo tanguntur mala ab aliis
allata secundo mala voluntarie assump-
ta ibi Circuierunt. Dicit igitur
quod propter fidem verbi dei alii dis-
tenti sunt i. in tormentis extenti
sicut patet primo machabeorum
de septem fratribus et de pueris ad
ubera matrum suspensis primo machabeorum
6 non suscipientes redemptionem i. li-
berationem a presenti pena . ut meliorem

in eternum resurrectionem i. in futura
gloria. Alii ludibria experti sunt . sicut patet
de sampsone iudicum 16 et de thobia thobie
2 et de iob 29 . et verbera . hoc patet de
michea propheta quem percussit sedechias 3
Regum ultimo et de apostolis filiorum israel qui
flagellati fuerunt ab exactoribus phara-
onis exodi 4 . Insuper et vincula et carceres
hoc patet de ieremia 29 et 31 et de
michea 3 Regum ultimo. Lapidati sunt hoc
patet de naboth 3 Regum 21 et de zacharia
filio ioiade 2 paralipomenon 24. Secti sunt
hoc patet de ysaia qui ex precepto
regis manasse sectus fuit cum cedro
eo quod reprehendebat eius facinora . et de
septem fratribus machabeis qui secti sunt
in manibus et in aliis corporis partibus
ut patet 2 machabeorum 7. Temptati sunt
ut ad ydolatriam inclinarentur sicut
patet de mathathia et filiis eius primi
macha. 6 capitulo. Et de eleazaro et de
septem fratribus ibidem. In occisione
gladii mortui sunt quia multi no-
lentes consentire ydolatrie sunt per-
cussi gladio ut patet 2 macha. v
et vi. Circuierunt in melotis. Hic
consequenter ostendit quid passi sunt propter
fidem in malis voluntarie assumptis
et dividitur ad tria secundum exteriorem cultum
et quantum ad hoc dicit Circuierunt in
melotis. Melota est vestis facta de pel-
le caprina que hirsuta est et deformis et
in tali habitu quantum ad aliquid describitur
helyas 4 Regum primo et iohannes bapti-
sta 3 secundo reducuntur ad personarum sta-
tum et quantum ad hoc dicit Egentes
quod specialiter patet in helya qui in ne-
cessitate pastus est a corvis et a mu-
liere vidua 3 Regum 17. Angustiati

hoc patet de fugiente saul · helya fugi
ente zezabel 3ᵒ Reg 20 et de dauid 1 Reg 21
et inde usque ad finem primi lib' et absolon
2ᵒ Reg 14 afflicti labore corporali sicut
patet de helya qui lassus obdormiuit
subter iuniperum 3ᵒ Reg 19 quibus dignus
non erat mundus Per hoc enim quod fugi
ebant a societate aliorum patet quod homines
mundani non erant digni societate aliorum
illorum propter culpam mundialium 3ᵒ redu
citur ad locum et quantum ad hoc dicit In
solitudinibus errantes in montibus et
in speluncis et cauernis terre Spelunca
est fossa facta per artem Cauerna uero
per naturam uel ex aliquo violentante
sicut de corrosione aquarum uel humi
Talia autem loca habitabant patres an
tiqui ut essent in loco apto ad uite con
templationi Propter hoc philosophus 2 pol' post
quam probauit hominem esse animal ciuia
le subiungit quod ille qui refugit quoque
habitationem hominum uel est bestia uel me
lior homine · quia si homo refugiat
hoc propter maliciam suam non patiens
cum aliis cohabitare propter defectum suum i
moribus cadit a dignitate humana
in uitam bestialem Si autem refu
giat ciuitatem hominum ut liberius uacet
ad uite contemplationi excedit quoque statum
hominum et est quidam deus inter homines
secundum philosophum ¶ Et hii omnes Hic com
ostendit apostolus quomodo et quare pro
missiones sunt eis dilate d. Et hii omnes
testimonio fidei probati ut patet per
predicta exempla non acceperunt
repromissionem glorie eterne et subdit
causam d. deo pro nobis melius ad

prouidente ut non consummarentur
i. ad perfectionem glorie conducerentur
sine nobis Ex hoc enim quod patres
ueteris testamenti in lymbo existentes
simul uenerunt ad gloriam cum christo
et per ipsum cum aliquibus ad noui tes
tamenti pertinentibus fuit maius
gaudium utrorumque Non dicit quod ex hoc
loco aliqui acceperunt errorem errandi
dicentes quod nullus intrabit gloriam
nisi post finalem resurrectionem dicente
2 Cor 5 Scimus enim quoniam si terrestris
domus nostra huius habitationis dissol
uatur quod edificationem ex deo habemus
domum non manufactam sed eternam
in celis ex quo patet quod anima a corpore
separata in instanti recipitur in
gloria nisi propter debitum alicuius pene
temporaliter retardetur ¶ Propterea d'
consummatio glorie de qua loquitur hic
apostolus potest referri ad primum cubile
et sic non habuerunt eam patres ueteris tes
tamenti sine nobis quia non habuerunt
eam ante nouum testamentum Vel potest
referri ad stolam corporis que non
datur generaliter nisi post uniuersalem
resurrectionem quam necesse aliquibus
data sit ante ex speciali priuilegio · et
hoc non patres ueteris testamenti non
consummantur in glorie sine nobis quod
sunt ueteris testamenti et noui simul
recipient capitulum xii 12

Ideo et nos Postquam apostolus com
mendauit fidem per quam
membra coniunguntur capiti et
posuit multa exempla fidei
hic consequenter hortatur ad oste
dendum fidem per opera exterius que
continentur in corde melius Et diuiditur

inducas quia primo ostendit qualiter
se debent habere circa mala 2o qualiter
circa bona capitulo 13o caritas frater-
nitatis Circa primum sciendum quod duplex
est malum scilicet pene et culpe Et ideo primo
ostendit qualiter se debent habere circa
mala pene toleranda 2o qualiter
circa mala culpe cavenda ibi propter-
remissas Prima in tres dividitur primo
inducit ad tollerandum malum pene
exemplo antiquorum 2o exemplo christi
ibi aspicientes 3o auctoritate scripture
ibi et obliti estis Circa primum sciendum
quod sancti dicuntur testes dei quia facto
et verbo glorificatur deus per eos secundum
quod dicitur ysa. 43 Vere vos testes
mei estis dicit dominus Congregatio
etiam sanctorum dicitur nubes propter
vite fastigium et doctrine stillicidium et
concupiscentie refrigerium et propter hoc
dicitur ysa. 60 qui sunt isti qui
ut nubes volant Propter quod apostolus
de sanctis patribus per exempla
virtutis nos monentibus ad tole-
rantiam malorum ut patet per predicta
Ideo dicit sic Ideo et nos posito-
res · habentes tantam nubem impositam
testium id est congregationem sanctorum
exemplo suo nos exhortantium · de-
ponentes omne pondus quantum ad pec-
catum contrahendum · et circumstans nos
peccatum quantum ad actus precedentes
per patientiam curramus non solum
mala illata sustinentes sed etiam
voluntarie assumendo ad propositum nobis
certamen hoc certamen est iustitia fi-
dei de quo supra 2 cor. 4 et ibi usque ad
mortem certa pro iustitia aspi-
cientes Hic inducit ad idem exemplo christi
quod debet nos magis movere ad patientiam quia
christus agnus innocens pro nobis passus est
Dicit igitur aspicientes oculo cordis at-
tente considerando in auctorem fidei et con-
summatorem iesum · Dicitur enim auctor fidei
in quantum deus ipsam fidem infundendo
Dicitur etiam auctor fidei inquantum homo
ipsam fidem predicando Dicitur etiam con-
summator ipsius per miracula confirmando
et fidei premium reddendo Qui proposito
sibi gaudio sustinuit crucem · gaudebat
enim in superiori parte anime propter imple-
tionem voluntatis paterne et ex fidelium
redemptione et ex sui corporis propinqua
glorificatione · confusione contempta · quia
mortem maxime contemptibilem volu-
it id est talem sustinuit Confusio autem ap-
paret ex quatuor primo ex loco quia in
civitate celebri 2o ex tempore quia pas-
sus est in festo pascali quando omnes de terra con-
venebant multi 3o ex societate quia
inter latrones passus 4o ratione prece-
dentis honoris opposita enim iuxta se
posita maiora et minora videntur
Unde dicitur primo cleon. Et ideo ex honore
qui ei exhibitus fuit in actu in die
palmarum maior fuit confusio passionis
que in morte sequitur Et quia qui se hu-
miliat exaltabitur ideo sequitur atque
in dextera sedis dei sedet Et quia
consideratio dominice passionis non solum
valet ad patientiam in adversis sed etiam
ad perseverantiam que plus dicit quod
respicit diuturnitatem mali et dilatio-
nem boni promissi ideo subdit Recogitate ei
qui talem a peccatoribus sustinuit ad-
versus semetipsum contradictionem Verbis
contumeliosis secundum quod habetur act. 2. et

te homo vorax et potator vini etc. Et
iterum Mathei 26 Vah qui destruis templum
dei etc. Subdit autem ad quid valeat is-
ta consideratio dicens Ut non fatigemini ani-
mis vestris deficientes Circa quod dicit Gregorius
Si passio Christi ad memoriam revocetur
nichil tam durum est quod non equo animo
toleretur Et reddit causam huius dicens Nondum
enim usque ad sanguinem id est usque ad sangui-
nis effusionem Restitistis adversus pec-
catum repugnantes ¶ Et obliti Hic con-
sequenter inducit ad tolerandum malum pe-
ne per auctoritatem scripture Secundo sensum ibi
ibi In disciplina Primo ergo exponit arguit quia
videbantur oblivisci scripturam veteris
testamenti in qua erant instructi dicens et obli-
ti estis consolacionis id est dei consolantis
et est emphatica locucio que vobis
tanquam filiis loquitur Proverbiorum 3 di-
mitantur tamen aliquantulum verba sed
est eadem sententia Fili mi noli negligere
disciplinam domini Negligens dicitur quasi
nec eligens et ideo ille disciplinam domini
negligit qui ipsam tanquam bonam
non eligit sed magis ut malam refu-
git Neque fatigeris per impacienciam du-
abus arguens Et subdit causam dicens
Quem enim diligat deus dominus castigat
retrahendo a concupiscencia Flagellat autem
omnem filium quem recipit Per flagella
enim retrahitur homo a presentibus con-
cupiscenciis In disciplina Hic consequenter
ponit sensum dicte auctoritatis in ipsa
in diceret Noli negligere disciplinam
et cetera Neque fatigeris et hec significat pa-
ciam et perseveranciam in flagellis
ideo dicit In disciplina perseverate tanquam
filiis vobis se offert deus quem nos

corripit quod ostendit quoniam per
simile in humanis dicens Quis enim
filius quem non corripiat pater quasi dicens nullus
loquendo loquendo de filio vero et di
lecto ¶ Quod si extra disciplinam Hic
arguit ex predictis et dividitur in
tres quia primo arguit ad intentum di-
cendo Secundo exemplum experiencie indu-
cendo ibi Deinde patres Tercio utilitatem
consequentem ostendendo ibi Omnis autem
disciplina In prima parte facit tale
racionem omnes veri filii dei facti sunt
participes discipline ipsius per tolle
ranciam flagellorum ergo si ab ipsa es-
tis absoluti non estis veri filii dei
sed adulterini Isti sunt filii mundi et
dyaboli et hoc est quod dicitur Quod si
extra disciplinam estis etc. et patet
litera ¶ Deinde patres Hic ar-
guit ad idem per exemplum ex-
periencie Circa quod sciendum quod du-
plex est differencia inter patrem carnalem
et spiritualem qui est ipse deus Prima
est quia pater carnalis non generat
animam sed deus eam infundit et
ideo pater naturalis dicitur pater carnis
Deus autem dicitur pater spirituum et
per consequens omnis hic racione patris
quoniam ille dicitur vere pater qui dat
formam Et ideo disciplina dei tanquam
patris animarum est maxime tolleran-
da quia per hoc consequitur spiritualis
vita et hoc est quod dicitur Deinde
patres quidem carnis nostre habuimus
eruditores quia debet pater filio
documentum sicut et nutrimentum
et reverebamur eos acceptando eorum
disciplinam ~~non magis obtemperabimus~~

non multo magis obtemperabimus
patri spirituum et vivemus q. d. sic debet
esse. Secundo differentia inter deum et patrem car-
nalem quia pater carnalis instruit
filium et castigat ad ad tempus [corr.] scilicet
ad honeste conversandum in hac vita
que brevis est. Erudit secundum etiam secundum
regulam voluntatis sue que falli potest
Deus autem erudit filios suos ad e-
ternam vitam recipiendam. Instruit
etiam per regulam voluntatis sue
que infallibilis est. et ideo eius doctrina
est maxime suscipienda et acceptanda
et hoc est quod dicitur hic Et illi quidem
id est patres carnales in tempore pauco-
rum dierum id est presentis vite secundum
voluntatem suam que falli potest erudi-
ebant nos quorum disciplinam recepi-
mus. Hic autem scilicet deus ad id quod
etiam utile est id est ad vitam beatam quia
nichil melius erudit nos quam recipi-
endo sanctificationem eius id est gratiam
sanctificantem que ad ~~[illegible]~~ vitam bea-
tam ¶ Omnis disciplina. Hic arguit
ad propositum ex utilitate consequente. Ad
cuius intellectum considerandum est
quod malum pene quedam medicina est
medicina autem licet sit amara et
horribilis ad sumendum secundum se et
absolute. tamen ex consideratione finis
eius et future sanitatis sit accepta-
bilis Et ita debet esse de penis in presenti
ex consideratione fructus premii et hoc est
quod dicitur Omnis autem disciplina in
presenti quidem videtur non esse gaudii
sed meroris. et bene dicit videtur quia
non sic est secundum rei veritatem. licet
sic videatur carnalibus hominibus
qui non considerant nisi vitam car-
nalem ideo sequitur postea autem id est in
futuro fructum parat pacatissimum id est beatitu-
dinem qui quietat totaliter appetitum. exer-
citatis per eam reddet iustitie. Hoc ad-
ditur quia per iustitiam homo beatitudi-
nem meretur. Secundo ad Thimotheum 4. Reposita
est michi corona iustitie. Propter quod
manus. Hic ostendit apostolus qualiter
se debent habere ad mala culpe vitanda
et dividitur in duas partes. et primo po-
nit suam monitionem. Secundo monitionis
rationem ibi non enim accessistis. Prima ad-
huc in duas quia primo monet hominem
peccantem. Secundo non peccantem alii pa-
cem sequimini. Primo igitur monet ip-
sum peccatorem vitare peccatum omis-
sionis quod consistit in duobus. Primo
in ocio respectu boni operandi et quan-
~~[illegible]~~ tum ad hoc dicit Propter quod remis-
~~[illegible]~~ sas manus erigite ad bonum o-
~~[illegible]~~ . operandum. manus enim
est organum organorum ut dicitur 3o de anima
et ideo magis remissa signat generaliter
~~[illegible]~~ ocium. Secundo consistit in debilitate re-
spectu mali tolerandi que signatur per
solutionem genuum quia super genua in-
nititur totum pondus. et quantum ad hoc
dicit Genua soluta erigite id est for-
tificate ad laborem debitum sustinendum
¶ Monet etiam apostolus vitare pec-
catum commissionis dicens gressus facite rec-
tos pedibus vestris. Rectum enim est
cuius medium non exit ab extremis
obliquum autem quod exit a lineis et
ideo opus rectum est quod non exit a li-
mitibus rectitudinis obliquum autem
quod exit. et sicut tybia que exit re-
gulam potentie gressive claudicat
sic operans exiens limites rationis recte
claudicat in moribus et errat ideo

ideo sequitur Ut non quis clauditans er-
ret magis autem sanetur. Hoc autem con-
tingit quando actus ad ordinem debitum re-
ducitur quia sicut infirmitas corporis
causatur ex inordinatione humorum sic
infirmitas anime ex inordinatione ac-
tuum et affectionum. Pacem sequimini. Hic
autem monet homines in nocentem ut
sollicite caveat ne in peccatum incidat.
Et dividitur in duas quia primo monet
vitare peccata spiritualia. Secundo carnalia ibi
Ne quis fornicator. Circa primum scien-
dum quod peccata spiritualia corrumpunt
pacem ad proximum et simoniam ad deum
ideo dicit Pacem sequimini cavendo
peccatum iniusticie odii et huiusmodi et si-
moniam cavendo peccatum que sunt
contra divinam reverentiam. Sine quibus
scilicet pace et simonia nemo videbit
deum in celesti gloria. Quantum ad [illegible]
hoc dicitur Mt 5 Beati pacifici quoniam
filii dei vocabuntur. Et de simonia
Apoc 21 Non intrabit in illam aliquod co-
inquinatum in perpetuum. Ideo sequitur Conte-
plantes ne quis desit gratie dei. Gratia
enim dei nulli deest quia deus paratus
est eam dare sed homo peccans deest
ipsi gratie subtrahens se ab ipsa per con-
trarium pacis et simonie. Et quia non
solum vitanda est discordia sed etiam
eius occasio ideo sequitur Ne qua radix
amaritudinis sursum germinans im-
pediat scilicet contemplantes ne aliqua ra-
dix odii et rancoris a corde germinet
sursum in opere que impediat pacem
et per illam inquinentur multi. Quia
ad turbationem pacis sequitur inqui-
natio multitudinis. Ne quis for-
nicator. Hic contra monet vitare
carnalia que sunt precipue luxuria
et gula que prohibentur in delectatione car-
nali ideo dicit Ne quis fornicator scilicet
contemplantes diligenter ne quis vestrum
sit luxuriosus aut prophanus idest pro[illegible]
[illegible] prophano et iste est gulosus qui
de ventre suo facit deum et de coquina tem-
plum. Et quia ex gula aliquis incidit in
maiora peccata ideo sequitur Ut
esau qui propter unam escam vendidit
primitiva sua. Hoc habetur Gen 25. Ius
autem primogeniture illo tempore ha-
bat annexum sacerdotium propter hoc primo-
geniti habebant vestes speciales quibus
induebantur diebus festivis in sacri-
ficiis oblatione et in sua benedictione et in
paterne benedictionis receptione sicut
[illegible] ibidem dicitur de vestibus esau
valde bonis quas rebecca servabat.
Et ideo esau ex gula vendidit ad primo-
geniturum vendendo spirituale. Iacob autem
non emit [illegible] propter sed redemit vexa-
tionem suam sciens quod ius primoge-
niture suum erat quia de hoc a matre
sua edoctus fuerat que hoc per revelationem
divinam habuerat ut dicitur Gen 25 et ideo
esau merito fuit reprobatus. Unde sequitur
Scitote enim quoniam et postea cupiens he-
reditare benedictionem reprobatus est.
Vsaac enim in admiratione extasis
factus ut habetur Gen 27 per revelationem
habuit quod adeo factum erat de translatione
benedictionis ad iacob adeo ipsam
non revocavit sed magis confirmavit
et esau ipsi iacob subiugavit ut
patet ibidem. Unde sequitur Non
enim invenit penitentie locum. ad quod sequitur
ius primogeniture quam quod cum la-

inquirisset eam lacrimis enim iste non
comprehendebant ex dolore culpe commisse sed
solum propter dampnum temporale ideo non erat
vera penitentia ¶ Non enim accessistis
Supra ius ad evitandum male culpe apostolus
posuit suam monitionem hic contra
ponit monitionis rationem Ratio autem
huius sumitur ex comparatione novi et
veteris testamenti ideo illa comparatio primo
mo ponitur Secundo ex illa adpositum ar
guitur ibi Videte ne recusetis Prima
ma adhuc in duas quia primo ponit
ea que pertinent ad vetus testamentum
Secundo ea que pertinent ad novum ibi sed ac
cessistis Circa primum sciendum quod lex
fuit pedagogus noster ut habetur ad gal
3. Et ideo fuit congruentioribus parvulis
et imperfectis quia pedagogo terroribus
inducuntur ad opera virtutis Et
ideo secundum hoc quod dicit hic apostolus et
habetur exo. 19 et 20. lex vetus data fuit
in terroribus. et ideo apostolus primo de
scribit illa que fuerunt terribilia quo ad
legem recipienti Secundo ostendit quid fu
it terribile apud legislatorem scilicet moy
sen ibi moyses dixit ¶ Circa primum
apostolus ponit tria terribilia Aliqua
enim erant terribilia aspectu scilicet ignis
qui videbatur in monte et caligo te
nebrosa ex nubibus densitate ut habetur
Exo 19 Et hoc est quod dicit hic Non
enim accessistis ad tractabilem et ac
cessibilem ignem et turbinem et
caliginem ignis enim qui videbatur
in monte erat corporalis et per consequens
tractabilis a tactu cognoscibilis Et
erat in loco determinato et per consequens
accessibilis tamen ad ipsum non acce
dunt suscipientes novum testamentum
sicut accesserunt recipientes Vetus
non tamen immediate ad ipsum sed quia
brevi spatio distabant ita quod vocem lo
quentis de medio ignis intelligebant
Aliqua etiam erant terribilia auditu scilicet
procella venti que audiebatur in aere
et sonus tube et vox angeli loquentis
in persona dei et quantum ad hoc dicit
et procellam et tube sonum et vocem
verborum angeli loquentis quam qui au
dierunt excusaverunt se ne eis fieret
verbum Hoc habetur exo. 20 ubi dicitur
quod filii israel terrore concussi dixerunt
moysi loquere tu nobis et audiemus
non loquatur nobis deus ne forte mo
riamur Et causa huius subditur Non
enim portabant quod dicebatur. a.
non poterant sustinere pre timore
Aliqua etiam fuerunt terribilia ex comminatione
tamen actu quia ibi fuit dictum quod si
homo vel bestia transiret terminum
constitutum interficeretur ut habetur
exo 19 Apostolus autem hic tacuit resu
mit de bestia dicens et bestia si te
tigerit montem lapidabitur. Et ideo
concludit ex predictis Et ita terribile
erat quod videbatur Non dicit quod omnia
illis contingebant in figura ut dicitur
1 ad Cor 10 ideo ista terribilia in data le
gis aliquid designabant. quia ignis
designabat severitatem iustitie divine
ad puniendum legis transgressores Unde
dicitur Deut 4 Deus tuus ignis con
sumens est turbo austeritatem penarum
que erant in lege Caligo velamen legis
quia omnia erant sub figuris et velamine
procella terrorem comminationum que erant
in veteri lege Sonus tube gravitatem
preceptorum Vox verborum similitudine

aporum. Communicatio orationis pro illis
transgressionis. ¶ Moyses dixit. Hic
consequenter agit de timore legis la-
toris scilicet moysi per quod ostenditur quod lex
illa fuit terribilis non solum hominibus im-
perfectis quia ostendebat culpam et non
dabat gratiam propter hoc dicit act. 14.
hoc est onus quod nec nos nec patres nostri
portare potuimus. Timor autem moysi non
habetur exo. 20. Ubi agitur de datione legis
sed exo. 3. in visione rubi et hoc est
quod dicitur hic moyses dixit a facto as-
tendit. exterritus sum et tremebundus
quia ex timore faciem suam abscon-
dit ut ibi dicitur. ¶ Sed accessistis. Hic
consequenter ponit apostolus conditiones
novi testamenti in quo tamen nobis pro-
mittitur primum est spes glorie que gloria
consistit in visione dei quantum ad in-
tellectum et quantum ad hoc dicit Sed
accessistis ad syon montem. a. vos qui
estis renati per fidem catholicam ac-
cessistis mente spe ad altitudinem spe-
culationis divine. Syon enim speculatio in-
terpretatur. Consistit etiam in fruitione
perfecta quantum ad affectum quia ibi quie-
tatur affectus et quantum ad hoc dicit
et civitatem dei viventis iherusalem celes-
tem. Jerusalem enim interpretatur visio
pacis. Consistit etiam gloria in societate io-
cunda quantum ad exterioris complementum et
quantum ad hoc dicit Et multorum milium
angelorum frequentiam. secundum quod nobis
promittitur in novo testamento est etiam
participatio ecclesie in apostolis fundata et
hoc est magnum bonum scilicet esse participem
talium et quantum ad hoc dicit Et ecclesiam

primitivorum. a. apostolorum qui fuerunt
primi fructus ecclesie et primi fundatores
eius post christum qui conscripti sunt in cel-
is. a. in libro vite. Quartum quod nobis pro-
mittitur in novo testamento est fami-
liaritas beate trinitatis et quantum ad hoc
dicit et ad iudicem omnium deum. a. ad
patrem cuius proprium est iudicare. quia si
filius iudicat hoc habet a patre ut dicitur
io. 5. Pater omne iudicium dedit filio. ad
quem in qua accessistis per fidem Et
spiritum iustorum perfectorum in quo tan-
gitur familiaritas spiritus sancti qui
facit iustos perfectos. familiaritas
autem filii erga nos tangitur cum
subditur Et novi testamenti media-
torem ihesum qui per effusionem
sui sanguinis confirmavit novum tes-
tamentum ut dictum est supra capitulo
9. Ad hanc autem effusionem acce-
dimus per baptismum in quo nobis com-
municatur efficacia passionis christi ad delendum
culpam et penam et quantum ad hoc dicit
et sanguinis effusionem melius loquen-
tem quam abel. quia sanguis
abel loquitur vindictam ut habetur gen.
4. sed sanguis christi loquitur veni-
am quia in effusione sui sanguinis
oravit pro transgressoribus sicut
fuit predictum ysa. 53. ibi Et pro
transgressoribus oravit. ¶ Videte
ne recusetis. Posita conditione no-
vi et veteris testamenti hic com-
apostolus arguit ad propositum. Et dividitur
in tres partes quia primo monitio-
nem suam premittit. 2o ad
propositum arguit ibi Si enim illi. 3o
intentum concludit ibi Itaque regnum

Imp

in prima parte dicit sic Videte ne
recusetis loquentem Exponat enim
quod sanguis christi melius loquitur quam
Abel. Ad hoc intendit apostolus inducere ad obe-
diendum huic locutioni. loquitur enim no-
bis primo commemorando beneficium sue pas-
sionis Tren. 3. Recordare paupertatis
mee etc. Secundo loquitur exhortando ad
exemplum imitationis 1 Petri 2 christus
pro nobis passus est relinquens nobis ex-
emplum ¶ Si enim. Hic arguit ad
propositum scilicet quod sermoni christi sit magis
obediendum et dividitur in duas partes
quia primo arguit secundo quoddam suppo-
situm in argumento probat ibi Cuius autem
Circa primum facit talem rationem Magis
est obediendum voci illius qui movet
celum quam voci illius qui movet ter-
ram. Angelus autem qui loquebatur
in monte Synai movit terram Exo.
19 dicitur quod montes tremebant. christus
autem movet celum et terram. ergo ma-
gis est ei obediendum et hoc est quod dicit
Si enim illi non effugerunt recu-
santes eum qui super terram loquebatur
quia iudei inobedientes angelo lo-
quenti in monte Synai fuerunt graviter
puniti ut patet ex decursu veteris
testamenti. multo magis nos qui de
celis loquentem nobis avertimus quod dicit
nos qui scimus christum sedere ad dex-
teram patris multo punientur si fuimus
inobedientes Cuius vox movit ter-
ram. i. vox angeli loquentis in
monte Synai ut dictum est sed vox
christi movet celum. Aliter exponitur
de christo Cuius vox movit terram
i. vox christi quia angelus loque-
batur in monte Synai in persona

dei et per consequens in persona christi quia
christus deus est Sicut verbum preconis
dicitur verbum regis ¶ Nunc autem hoc
probat quod christus moveat celum quod erat
suppositum et hoc probat per auctoritatem Ag-
gei 2 et loquitur ubi propheta de primo
christi adventu ut manifeste patet. tunc
enim christus movit celum cum stellam novam
apparere fecit. vel potius cum humanitati
eius ascendenti celum patuit vel paruit
et hoc est quod dicitur Nunc autem repromisit
i. in tempore novi testamenti licet prophetia
Aggei fuit dicta tempore veteris testa-
menti erat tamen dicta pro tempore novi in quo
christus movit terram in sua passione
et celum in sua ascensione et hoc est
quod dicitur adhuc semel et ego movebo
non solum terram sed etiam celum Et
bene dicit semel. quia celum non clau-
detur aditus celi sicut ante claudebatur
et per hoc designatur amotio legalium
que propter sui imperfectionem non introduce-
bant ad celestia et hoc est quod dicit Quod
autem adhuc semel dicit declarat
mobilium translationem tamquam factorum
i. amotionem legalium que erant ad
tempus instituta Ut maneant ea
que sunt immobilia. i. lex nova que
est duratura usque ad finem mundi Per
hoc etiam intelligitur gloria celestis
que est simpliciter immobilis ad quam
lex nova immediate introducit
¶ Itaque regnum. Hic ex predictis con-
cludit conclusionem princi-
paliter intentam. multipliciter enim de-
claratum est per predicta quod christus in no-
vo testamento promittit bona immu-
tabilia et eterna. nos autem sumus par-
ticipes novi testamenti ideo hec bo-
na habere possumus si volumus.

quia xpistus non desinit promissa solue-
do nisi nos desistamus in accipiendo
et hoc est quod dicitur Itaque regnum inmo-
bile suscipientes Et subdit per quod pos-
simus suscipere .s. habemus gratiam a-
bhinc de facili possimus quia gratia et ueritas
per iesum xpistum facta est Io 1o Per quam
seruiamus placentes deo cum metu et
reuerentia et subdit causam etenim deus
noster ignis consumens est respectu re-
proborum sed est ignis purgans respec-
tu electorum Dicitur autem hic deus
ignis causaliter quia ignis in ferno
agit ut instrumentum diuine iusticie pur-
gans electos et cruciens reprobos.
Sicut enim in eodem igne aurum rutilat
et palea fumat Sic eodem igne electi
purgantur et eternaliter puniuntur
reprobi secundum gregorium 4 dialogorum

Ca xiij
Etenim deus noster ignis consumens est. Caritas:

Caritas fraternitatis cap xiij Superius apostolus hortatus est eos quibus scribebat
ad mala perferenda Hic consequenter
hortatur eos ad bona operanda Et di-
uiditur in duas quia primo hortatur
eos ad bonum 2o confert eis suae orationis
suffragium ibi Deus autem pacis Pri-
ma in tres quia primo hortatur eos
ad bonum operandum erga proximos 2o
erga se ipsos ibi honorabile conubium
3o erga prelatos ibi mementote prepositorum
Circa primum considerandum
quod nullum opus est meritorium sine cari-
tate Ut habetur 1 Cor 13 Ideo dicit cari-
tas fraternitatis maneat in uobis
Si autem si uera debet ostendi est
opere Et ideo consequenter tangit tria in quibus
debet ostendi caritas si uera Primum
est receptio hospitum et quantum ad hoc

dicit Et hospitalitatem nolite obliuisci
et subdit causam dicens Per hoc placue-
runt quidam angelis hospitio receptis
hoc patet de abraham et loth Gen 18
angelos enim apparentes specie hominum rece-
perunt hospitio credentes eos esse homines
sed in fine cognouerunt eos esse angelos
in persona dei loquentes 2m in quo de-
bet caritas ostendi est compassio oppressorum
et quantum ad hoc dicit mementote uinc-
torum tamquam simul uincti et labora-
te pro illorum redemptione et liberatione
tamquam propria 3m in quo debet ostendi
caritas est subuentio pauperum et in-
firmorum et quantum ad hoc dicit Et la-
borantium sed memento tamquam et
ipsi in corpore morantes Experientia
namque defectuum in uestro corpore de-
bet nos ad subuentionem aliorum mo-
uere secundum quod dicitur eccl 31 Intel-
ligite que sunt proximi tui ex te
ipso Honorabile conubium Hic
hortatur eos apostolus ad bonum quantum ad
se ipsos et hoc in duobus Primo in re-
pressione luxurie 2o in cautione aua-
ricie ibi Sint mores sine auaritia Cir-
ca primum sciendum quod luxuria quantum ad
cogitationem hominum reprimitur per con-
tinentiam coniugalem et hoc est quod dicit
honorabile conubium in omnibus
scilicet quantum ad hominum multitudinem et
thorus immaculatus Per hoc con-
cluditur error dicentium quod actus
matrimonialis semper sit in peccato
per hoc autem quod subditur fornica-
tores enim et adulteros iudicabit deus
et condempnabit et per hoc concluditur
error dicentium quod fornicatio simplex
non est mortale peccatum quia

nullus condempnabitur adeo ut per
mortale peccatum ¶ Sint mores
Hic consequenter hortatur eos ad evitationem
avaricie que est radix omnium malorum dicens
Sint mores sine avaricia contenti
presentibus. Avarus enim dicitur quasi e-
ris avidus quia est nimis sollicitus
de cumulandis temporalibus et subdit
causam quare hoc non debet fieri Ipse
enim dixit scilicet dominus Iosue 1o Non te
deseram neque te dere qui est nostra adminis-
trem et ex hoc debet in nobis con-
surgere fiducia et hoc est quod dicitur Ita
ut confidenter dicamus Dominus michi
adiutor non timebo quid faciat michi
homo ¶ Mementote hic ostendit
qualiter debent operari boni quantum
ad prelatos et dividitur in duas quia
primo ostendit qualiter se debeant
habere ad prelatos mortuos 2o ad
vivos ibi Obedite prepositis Prima ad-
huc in duas quia primo ostendit qua-
liter se debent habere ad bonos 2o quan-
tum ad malos ibi Doctrinis variis In
prima ergo parte dicit sic Memento-
te prepositorum vestrorum id est apostolorum et aliorum
Christi discipulorum qui vobis locuti
sunt verbum dei et quia non solum
consideranda est eorum doctrina sed etiam
virtutis exempla ideo sequitur
Quorum intuentes exitum conversa-
tionis imitamini fidem Et si di-
catur non est simile de apostolis et
de nobis quia apostoli fuerunt Christo
presenciali. Nos autem non Respondet
quod immo quia Christus eternaliter est
secundum divinitatem Eternitas autem
assistit omni tempore et hoc est quod
dicitur Christus Ihesus heri id est in tem-
pore preterito et hodie id est in presenti ipse et
in secula id est in futuro Et non solum
hoc ultimum verum est racione divinitatis
sed etiam aliquo modo racione humanitatis
que licet sit in celo tamen est presencialiter
nobiscum in altaris sacramento propter
quod dicit Matthei ultimo Ecce vobiscum sum
omnibus diebus usque ad consummationem
seculi ¶ Doctrinis variis hic consequenter
ostendit qualiter se debent habere ad pre-
latos malos scilicet fugiendo eorum mala
doctrina et dividitur in duas quia primo
ponit suam monitionem 2o monitionis
racionem ibi Habemus altare In prima er-
go parte dicit sic Doctrinis variis et
peregrinis nolite abduci id est contra veri-
tatem duci Doctrine varie dicuntur errores
et hereses quia sicut a puncto ad punctum
non est nisi una linea recta multe
autem tortuose Sic veritas fidei est
una sed hereses ab ea deviantes
sunt multe Dicuntur autem tales doc-
trine peregrine quia faciunt hominem
a sua patria scilicet celesti gloria elongare
Contra autem istos errores dat reme-
dium dicens Optimum est gratia sta-
bilire cor quia est sicut anchora fir-
ma tenens animam immobilem et in
veritate stabilem et hoc faciebat
observacio legalium quia gratiam non con-
ferebat propter quod subditur Non
escis que non profuerunt ambulan-
tibus in eis Escas hic notat ob-
servancias legalium quia ibi prohibe-
bantur usus aliquorum ciborum talis autem
observacio legalium fuit mortua tempore
passionis Christi sed mortifera post pre-
dicationem evangelii et ideo ubi

aplus q non pfuit ambulantibus
in eis et hoc dicit aplus contra il
los qui cum evangelio volebant svua
re legalia ¶ Habemus altare hic red
dit sic monitionis racionem Et dividitur
in duas quia primo facit quod dictum est
Secundo concludit quibusdam conclusiones
expedictis ibi exeamus igitur Circa pri
mum considerandum quod racio apli subti
liter sumitur ex veteri testamento ad
cuius intellectum sciendum quod in festo ex
piacionis offerebatur solempne sac
rificium quod fuit figura ymolacionis christi
ut supra dictum est Offerebatur autem
vitulus et hyrcus quorum sanguis
a summo sacerdote inferebatur intra
sancta sanctorum ut supra dictum est 9
capitulo Carnes autem non comedebantur
ab offerentibus quia erat hostia pro
peccato sacerdotum propter quod carnes
extra castra comburebantur Hyrcus
autem et vitulus significabant christum
propter similitudinem carnis peccati
Sanguis eorum illatus intra sancta
sanctorum significabat quod per sanguinem
nem christi patet nobis ingressus ad
celum Combustio hostie extra castra
significabat passionem christi futuram
extra portas iherusalem Quod autem sacer
dotes legales non comedebant hos
tiam illam significabat quod observatores
legalia cum evangelio non habent in effectu
passionis christi partem secundum quod dicitur
Gal 4 ibi Si circumcidimini christus in
vobis vobis nichil prodest et hoc est
quod dicit aplus habemus altare id est crucem
in qua oblatus est de quo edere non habent
potestatem qui tabernaculo deserviunt

quia isti qui legalia custodiunt quod
designatur in servitute tabernaculi
non habent partem in efficacia passi
onis christi Et subdit causam hoc desig
nantem dicens Quorum enim animalium infertur
sanguis pro peccato in sancta per pontificem
id est vituli et hirci qui ymolantur in di
e expiacionis horum corpora cremantur
extra castra quia offerebantur pro
peccatis sacerdotum et populi propter
quod id est ut figurative respondeat figure
et iesus ut sanctificaret per suum san
guinem populum extra portam passus
est quia locus calvarie ubi crucifix
us fuit erat tunc extra civitatem
iherusalem ut habetur Ioh 19 ¶ Exeamus hic
consequenter concludit ex dictis duas
conclusiones Quarum ponitur ibi per apostolum quia
quia in parte precedenti dictum est quod le
galia non profuerunt observantibus
ea in quorum figura christus passus
est extra portam ideo concludit dicens
Exeamus igitur ad eum extra castra
id est extra observaciones legis improperium
eius portantes Improperatum enim fuit
christo a iudeis quod non custodiebat le
gem secundum quod dicitur Io 9 Non est hic
homo a deo qui sabbatum non custodit
Et similiter fuit improperatum paulo
et eius sequacibus in eccia suprema
ut habetur actuum 21 ubi dixerunt de te quod
discessionem doceas a moyse etc Et
subdit causam quare sit a legalibus
excedendum dicens non habemus hic manentem
civitatem id est stabilem mansionem
in legis observacionibus quia fuerunt
imposite solum ad tempus ut supra
dictum est capitulo 9 Sed futuram in
quirimus id est gloriam celestem ad quam

introducit lex nova ut patet per
supradicta. Per ipsum. Hic ponit se-
cundam conclusionem dicens quod sacrificia
veteris legis non erant deo accepta
quia erant carnalia. Ideo concludit quod
deo est offerendum spirituale sacrificium per
iesum christum qui est sacerdos noster. Et hoc
est quod dicit Per ipsum ergo offeramus
hostiam laudis deo semper id est non
quia sit continue orandum sed quia
ad sacrificia veteris legis non est
revertendum. Ostendit etiam ulterius
quod aliud sacrificium est deo offerendum
scilicet elimosina in sustentationem indigen-
tium. Beneficentie autem et communionis noli-
te oblivisci. Et accipitur hic communio
pro communicatione bonorum in necessitate. Et
subdit causam quare tales hostie sunt
deo offerende dicens Talibus enim hostiis pro-
meretur deus non autem sacrificiis le-
galibus. Obedite et cetera. Hic conter-
mendit qualiter se debent habere ad pre-
latos coniectos. Et dividitur in duas
quia primo ostendit qualiter se debent
habere ad alios prelatos. Secundo qualiter
ad ipsum paulum scribentem ibi Orate
pro nobis. Circa primum sciendum quod corpora
inferiora que reguntur per superiora sub-
iecta sunt eis in duobus scilicet in situ
et motu quia elementa resolvuntur
motu orbis quantum ad illam partem que
excedit altitudinem montium ut habetur
primo metheororum. Eodem modo homines
inferiores superioribus debent obviam
ut ad eorum imperium moveantur et re-
verentiam eis exhibeant et hoc est
quod dicitur Obedite prepositis vestris et
subiacete eis. Et subdit ad hoc dupli-
cem causam. Prima accipitur ex no-

bilitate officii quia prelati presunt
in spiritualibus que corporalibus preferuntur
quanto anima est melior corpore et hoc est
quod dicitur Ipsi pervigilant quasi rationem pro animabus
vestris reddituri. Secunda ratio accipitur ex
modo exercendi officium quia quando inferio-
res bene obediunt officium prelatoris delectabi-
le est superioribus et utile inferioribus. Si
autem male obediunt contrarium accidit et
hoc est quod dicit Ut cum gaudio hoc faciant
et non gementes. Hoc enim non expedit
vobis. Hoc patet per exemplum chore
et sociorum eius qui rebellantes moy-
si a terra sunt absorpti numeri 16.
Orate pro nobis. Hic ostendit qualiter
se debent habere erga ipsum paulum. Non
enim erat apostolus iudeorum et ideo non petit
ab eis tamen obviam sed petit ab eis id
quod tenetur respectu omnium fidelium scilicet o-
rationis suffragium dicens Orate pro nobis. Et
si hoc petebat paulus qui de gratia
dei erat certus multo fortius debet
hoc petere quicumque alius quantumcumque sit
sanctus. Sed quia possent dicere illi quibus
scribebat Non debemus pro te orare quia
tibi non valet cum doceas discessionem
a legalibus ideo hoc removet dicens Confidimus
enim quia bonam conscientiam habemus predica-
cando in omnibus bene volentes con-
versari a. desperantes bonam conversationem
omnium. Subdit aliam causam quare petit
orationis suffragium dicens Amplius autem depre-
cor vos hoc facere a. prime orare quod
celerius restituar vobis quia a. ierusalem
fuit adductus roma vinctus ut habetur
actuum 26. Vel aliter quia si liberatus
esset attentare intendebat ad convi-
tare iudeos qui erant in hyspania
quibus hanc epistolam secundum aliquos

scribebat ut dictum est in principio huius operis
¶ Deus autem pacis. Hic ultimo apostolus
confert Hebreis sue orationis beneficium. Et dividitur
in duas quia primo ponit suam orationem
2o format suam petitionem ibidem Ro-
go autem vos. In prima parte optat eis
beatitudinem que non datur nisi a deo
et mediante gratia que homini est aptat
ad beatitudinem et hoc est quod dicitur Deus
autem pacis quia gratia dei est omnis con-
cordia cum sit caritas prima · qui eduxit
de mortuis dominum iesum christum et hoc
in resurrectione pastorem magnum omni-
um i· simplicium et innocentium qui ipse
sunt de grege christi In sanguine i·
per sanguinem quia christus meruit
resurrectionem suam et exaltationem
per suam passionem · testamenti eterni
i· testamenti novi quod confirmatum
est sanguine christi et dicitur eternum
quia eterna promittit aptet vos in
omni bono ut faciatis voluntatem eius
Sicut enim aptitudo potentie ad bene
operandum politice est per habitus vir-
tutum politicarum Sic aptitudo anime ad
operandum opera meritoria est per habitum
gratie et virtutum infusarum quas deus
operatur in nobis ideo sequitur faciens
in nobis quod placeat coram se per
iesum christum quia per christum ratione
divinitatis consequimur gratiam sicut per
causam principalem agentem Ratione vero
humanitatis sicut per causam instru-
mentalem quittam ¶ Rogo. Hic format
suam petitionem et dividitur in duas
quia primo facit quod dictum est 2o complet
suam epistolam et salutat omnes Circa
primum duo petit Unum quod ipse dicit Rogo
autem vos fratres ut sufferatis i· pati-
enter portetis si aliqua scripsi
vobis increpando quia hoc fuit ad
correctionem et bonum Et ideo magis debetis
ad solacium quod hoc subdit verbis solacii
Excusat etiam se de scripture bre-
vitate quia brevius est ista epistola respectu
materie contente cum in omnia misteria ve-
teris legis breviter tangantur ut patet
ex predictis et hoc est quod dicit Et-
enim perpaucis i· valde paucis verbis
scripsi vobis Scribebat enim hominibus
sponentibus legem et ideo non oportebat
eis omnia explicare Aliud petit a-
postolus quod in initio epistole dicit cognoscite
thymotheum i· graciose et amicabiliter re-
cipite illum dimissum i· a me missum
pro utilitate vestra cum quo si celerius
venerit videbo vos hoc enim dispone-
bat apostolus facere supposita divina per-
missione Nondum quod thymotheus cir-
cumcisus et ex matre iudea ut patet
actus 16 ideo per ipsum misit apostolus
hanc epistolam Hebreis iudeis ut esset magis
graciosa ipsis per eum quia per hominem
gentilem et incircumcisum noluit
mittere quia iudei consortium gentilium
abhorrebant ut habetur actus 10 et 11o
¶ Salutate. Hic ultimo apostolus complet
epistolam que debet terminari in saluta-
tione ideo dicit salutate omnes prepositos
vestros i· apostolos quorum aliqui super-
vivebant Vel dicendum quod prepositos
hic vocat episcopos qui sunt successores
apostolorum in ecclesia dei ut habetur in glossa
luce 10 et in dis. xxi c in novo
testamento · et omnes sanctos i· alios
ecclesie ministros quos non intende-
bat apostolus in scriptis quia non vide-
bant sed salutat illos eos pa-

illos quibus scribebat Salutat etiā
illos quibus scribebat ex parte conu͡sorum
ad fidem qui erant in ytalia d. salu
tat vos omnes de ytalia Et in fine q͡i
ꝯ sigillo confirmacionis ponit Gra͡ dei
cum omnibus vobis amen a. firmet͡
in p͡nti et in futuro prestante dn͡o
n͡ro iesu xp͡o Cui e͡ honor et gl͡ia i͡
secula seculorum amen Ich

Explicit postilla super ep͡lam ad hebreos
edita a fr͡e nicolao de lyra de ordine fr͡m
minoꝝ Deo gracias Anno dn͡i m iiii͡
natiuitatis marie 1434

Iste liber est mg͡ro Joh͡i spenlin